परिच्छेदः एक

परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि

प्रस्तुत शोधकार्यको शीर्षक “कक्षा सातको परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ को प्रबन्ध र जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन” रहेको छ । वस्तुत : भाषा अभिव्यक्ति प्रकटको माध्यम हो । मानवीय अभिव्यक्तिलाई बोधगम्य बनाउन कुनै पनि भाषाका शब्दहरूको उल्लेखनीय भूमिका हुन्छ । सयौँ थुँगा फुलहरू गाँसेर निर्माण भएको मालाले व्यक्तिलाई शोभायमान बनाए झैँ अनुकूलका पदहरूको मेलबाट निर्माण भएको सङ्कथनले हाम्रो विचार विनिमयलाई अर्थपूर्ण बनाउँछ ।

सबै भाषामा आ-आफ्नै नियम व्यवस्था हुन्छन् । त्यसैले ‘भाषा वाक प्रतीकहरूको त्यस्तो व्यवस्था हो, जसको सहायताले मानिसहरू परस्परमा विचारको आदन प्रदान गर्दछन्’ (दाहाल, २०६९: ४)। यसैगरी मानवीय उच्चारण अवयवद्वारा उच्चारित यादृच्छिक ध्वनि प्रतीकहरूको त्यो व्यवस्थालाई भाषा भनिन्छ, जसका सहायताबाट समाजका मानिसहरू विचार विनिमय गर्दछन् (न्यौपाने र साथीहरू : २०६९ पृ.२) ।

भाषाको आधारभूत अर्थयुक्त एकाइ ‘रूप’ हो र त्यस ‘रूप’ एक्लैले अथवा अन्य रूपसँग समन्वय गरी शब्दको निर्माण भएको हुन्छ । शब्दले जुन वर्गगत वा कारकीय काम गर्छ , त्यसलाई ‘पद’ भनिन्छ । यसैगरी एउटै पद/शब्द वा एक भन्दा बढी पद/शब्द मिलेर बनेको शब्द समूहलाई पदावली भनिन्छ । पद, पदावली मिलेर उपवाक्य र उपवाक्य मिलेर वाक्य बनेको हुन्छ । वाक्य वाक्य मिलेर अभिव्यक्ति युक्त सङ्कथनको निर्माण हुन्छ । त्यसैले भाषालाई अर्थयुक्त, सन्दर्भयुक्त र बोधगम्य बनाउन शब्दले आधारभूत भूमिका खेलेको हुन्छ ।अर्थयुक्त शब्दबिना त्यसभन्दा माथिल्ला भाषिक एकाइहरू नबन्ने भएकाले शब्दगत आधारलाई भाषाको प्राणको रूपमा लिइन्छ ।

कुनै पनि भाषिक सिकाइलाई पूर्णता दिनु पुर्व शब्दको ज्ञान आवश्यक पर्दछ । भाषिक बोध र अभिव्यक्ति क्षमता पनि बढेकै हुनुपर्दछ । शब्दभण्डार क्षमताको विकास गर्न भाषा पाठ्यपुस्तकमा स्तरअनुरूप नयाँ नयाँ शब्दहरूको थपोट र पुनरावृत्ति गर्नु पर्दछ । कुनै पनि भाषामा पाइने शब्दहरूको समूहलाई शब्दभण्डार भनिन्छ । “शब्दको प्रचलित

तथा सामान्य अर्थ र व्युत्पतिगत अर्थलाई शब्दभण्डार भनिन्छ" (ढकाल तथा खतिवडा, २०६९: १६९) ।

वस्तुत : कुनै भाषामा पाइने यावत् शब्दहरूको समूहलाई शब्दभण्डार भनिन्छ । बालबालिकाहरूको बोध र अभिव्यक्ति क्षमतालाई विकसित गर्दै लैजान प्रारम्भिक तहदेखि नै विषयगत शब्दभण्डारको विकास गर्दै लानु पर्छ । विद्यार्थीहरूले जति बढी शब्दहरू जान्दछन् त्यतिनै बढी उनीहरूको शब्दभण्डारगत क्षमताको वृद्धि हुँदै जान्छ । यसका लागि पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा विद्यार्थीको स्तर, रुचि र आवश्यकतालाई मध्यनजर गरी सोही अनुरूप पाठ्यपुस्तक तयार गर्नु पर्दछ ।

१.२ समस्याको कथन

अनुसन्धानको विषयवस्तु नै समस्याको कथन हो । रोजिएको शीर्षकसँग केन्द्रित भई के कुराको खोज गर्न लागिएको हो र उक्त विषय किन समस्यामूलक लागेको हो भन्ने कुरा समस्याको कथनमा उल्लेख गरिन्छ । प्रस्तुत शोधकार्य "कक्षा सातको परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ को प्रवन्ध र जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन" सम्बन्धी निम्न समस्या केन्द्रित रहेको छ ।

क) कक्षा सातको परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ को प्रबन्ध र जीवनी विधामा के कस्ता शब्दहरू रहेका छन् ?

ख) ती पाठहरूभित्र समावेश शब्दहरूका स्रोत के-के हुन् ?

ग) ती शब्दहरूको पदवर्ग, बनोट प्रक्रिया कस्तो छ ?

घ) ती शब्दहरूविद्यार्थीहरूको रुचि, स्तर र क्षमता अनुसार छन् ?

१.३ अध्ययनका उद्देश्यहरू

यस शोधकार्यका उद्देश्यहरू निम्नलिखित रहेका छन् ।

क) कक्षा सातको परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ को प्रवन्ध र जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको पहिचान गर्नु,

ख) ती शब्दहरूको स्रोत पत्ता लगाउनु,

ग) ती शब्दहरूको पदवर्ग, बनोट प्रक्रिया पत्ता लगाउनु,

घ) वर्गीकृत शब्दहरूलाई अकारादि क्रममा राखी तिनको वर्गीकरण एवम् विश्लेषण गरी निष्कर्ष प्रस्तुत गर्नु,

ङ) निर्धारित शब्दहरूविद्यार्थीहरूको रुचि, क्षमता र स्तरअनुसार भए नभएको परीक्षण गर्नु,

१.४ अनुसन्धानात्मक प्रश्नहरू

क) कक्षा सातको परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ को प्रवन्ध र जीवनी विधामा शब्दहरू कति सङ्ख्यामा रहेका छन् ?

ख) ती शब्दहरूका स्रोत के के हुन् ?

ग) प्रयुक्त शब्दहरूका पदवर्ग के के हुन् ?

घ) शब्दहरूको आवृत्ति अवस्था कस्तो छ ?

ङ) ती शब्दहरूविद्यार्थीहरूको रुचि, क्षमता र स्तर अनुसार छन्-छैनन् ?

१.५ अध्ययनको महत्त्व

भाषा विचार विनिमयको एक सशक्त र प्रभावकारी माध्यम हो । शब्द एक अर्थपूर्ण एकाइ हो । शब्दहरूको आडमा मात्र भाषिक संरचना बन्ने हुँदा भाषिक विनिमयमा शब्दहरूको केन्द्रीय र निर्णायक भूमिका हुने गर्दछ । सीमित वर्ण र नियमका आधारमा असीमित शब्द निर्माण हुन्छन् । सबैलाई समानुपातिक रूपमा महत्त्व दिन सकिदैन । त्यसैले शब्दहरूको छनोट र स्तरणमा भाषा पाठ्यपुस्तक जस्ता महत्त्वपूर्ण सामग्रीमा ज्यादै सतर्कता, सचेतता अपनाई विद्यार्थीहरूको उमेर, स्तर, रुचि, क्षमता आदि पक्षहरूलाई विचार गरी पाठ्यक्रम निर्माता र पाठ्यपुस्तक लेखकहरूले उपयोगमा ल्याउनुपर्ने भएकाले यसको महत्त्व झन् बढिरहेको छ ।

शब्दभण्डार सम्बन्धी यस अध्ययनबाट पाठ्यक्रम निर्मातालाई पाठ्यक्रम निर्माण, सुधार एवम् परिमार्जन गर्न सहयोग पुग्दछ । पाठ्यपुस्तक लेखनलाई उद्देश्यमूलक एवम् प्रभावकारी बनाउन, विषयवस्तु अनुसारको शब्द चयन गर्न, शिक्षकलाई विद्यार्थीहरूको रुचि, स्तर र क्षमता अनुकूल शिक्षण गर्न मद्दत गर्दछ । विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डारको क्षमतालाई बुझेर

शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई प्रभावकारी, उद्देश्यपूर्ण एवम् व्यवस्थित बनाउन सहयोग पुग्ने हुँदा यस शोधको उच्च महत्त्व रहेको छ ।

१.६ अध्ययनको परिसीमा

शोधकार्य मूलतः प्राविधिक कार्य भएकाले जटिल कार्य नै हो । अत : अनुसन्धानमा सम्पूर्ण क्षेत्रलाई समेट्न सकिदैन । त्यसैले अनुसन्धानलाई निश्चित क्षेत्र र तहमा सीमित गर्नै पर्ने हुन्छ ।

प्रस्तुत शोधपत्र नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालयबाट स्वीकृत कक्षा सातको परिमार्जित पाठ्यपुस्तक २०७१ को प्रवन्ध र जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दहरूसँग सम्बन्धित रहेको छ । यस अध्ययनलाई स्रोत, साधन र जनशक्तिको अभाव तथा अन्य विविध समस्याका कारण निम्नलिखित सीमामा रहेर अध्ययन गरिएको छ ।

क) प्रस्तुत अध्ययन कक्षा सातको प्रवन्ध र जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययनमा सीमित रहेको छ ।

ख) शब्दहरूको अध्ययन स्रोत, पदवर्ग र बनोट प्रक्रियाका आधारमा गरिएको छ ।

ग) समाविष्ट शब्दहरूको आवृत्ति गणना गरिएको छ ।

घ) शब्दहरूलाई वर्णानुक्रममा राखिएको छ ।

ङ) अध्ययनमा अन्य विधा र अभ्यास खण्डलाई समावेश गरिएको छैन ।

च) कक्षा सातको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा तत्कालीन नेपाल सरकारले वि.सं. २०६९/०४/२३ मा स्वीकृत गरेको वर्ण विन्यासका आधारमा पाठ्यपुस्तक तयार भएर सोही बमोजिम शब्दहरू रहेकामा नेपाल सरकारले पुनः वि.सं. २०७३ मा सो वर्णविन्यासको नियमलाई खारेज गरेकाले यस अध्ययनमा वि.सं. २०६९ पूर्वको वर्ण विन्यासको नियमलाई अनुशरण गरिएको छ ।

परिच्छेद : दुई

सम्बन्धित साहित्यको पुनरवलोकन र अवधारणात्मक ढाँचा

२.१ सैद्धान्तिक साहित्यको पुरवलोकन

मानव जीवनका सम्पूर्ण क्रियाकलाप चिन्तन-मनन तथा अभिव्यक्तिहरूको सबैभन्दा सशक्त माध्यम भाषा नै हो । भाषा शब्दलाई आधार बनाएर अगाडि बढेको हुन्छ ।शब्द सबै विधा निर्माणको आधारतत्त्व हो । शब्द नै नभए भाषाको विकास सम्भव छैन । यसलाई समृद्ध बनाउनका निम्ति शब्दभण्डार आवश्यक छ । समयको गतिसँगै नयाँ नयाँ शब्दहरूलाई भाषामा समावेश गराउँदै लैजानु पर्दछ । भाषा प्रयोग गर्ने प्रयोक्ताको विचार र बौद्धिक स्तर अनुरूपको भाषा हुनु पर्दछ । हाम्रा पाठ्यपुस्तकहरूमा सिकारुको भाषिक व्यवहार र क्षमता अभिवृद्धि गर्न सक्ने शब्दहरूको प्रयोग गरिएको हुनुपर्दछ ।

पौडेल र खतिवडा (२०६५) द्वारा “नेपाली भाषा पाठ्यक्रम तथा शिक्षण पद्धति” मा शब्दभण्डारलाई भाषा पाठ्यपुस्तकको स्तरगत उपयुक्ता र अनुपयुक्तता मापन गर्ने प्रमुख आधार मानेको पाइन्छ । शब्दभण्डार कै आपसी सयोजन र सङ्गतिबाट भाषा तयार भएको हुन्छ । यस पुस्तकमा शब्दभण्डार क्षमताको विकास गर्न भाषा पाठ्यपुस्तकमा स्तर अनुसार नयाँ शब्दहरूको थपोट र पुनरावृत्ति गर्नुपर्दछ । भाषा पाठ्यपुस्तकभित्र अघिल्लो पाठभन्दा दोस्रो पाठमा ८०% शब्दहरूको आवृत्ति गरी २०% नयाँ शब्दहरू थपेको हुनुपर्दछ भनी उल्लेख गरिएको छ ।

ढकाल (२०६५) द्वारा “भाषा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक तथा शिक्षण पद्धति” पुस्तकमा प्रत्येक भाषामा वस्तु, विचार, घटना, भाव र परिस्थितिलाई जनाउने शब्दहरू हुन्छन् भनी उल्लेख गरिएको पाइन्छ । भाषाका क्षेत्रमा सबैभन्दा समृद्ध फाँट शब्दभण्डार कै हुन्छ । त्यसैले आवश्यकताअनुरूप शब्द छनोट गरी पठनपाठनलाई योजनावद्ध र व्यवस्थित गर्नु गराउनु जरुरी हुन्छ भनी उल्लेख गरिएको छ । शब्दभण्डार माथिल्ला कक्षामा भन्दा प्रारम्भिक कक्षाहरूमा महत्त्वपूर्ण हुने साथै विद्यार्थीहरूको भाषिक पृष्ठभूमि र स्तरको हेक्का नराखी छनोट भएका शब्द विद्यार्थीलाई अनावश्यक बोझ हुन सक्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

शर्मा र पौडेल (२०६८) द्वारा “नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण” पाठ्यपुस्तकमा अर्थयुक्त शब्द विना त्यसभन्दा माथिल्ला भाषिक एकाइहरू नबन्ने भएकाले शब्दगत आधार भाषाको प्राण हो भने पनि फरक नपर्ने कुरा उल्लेख गर्नु भएको छ। जति धेरै शब्द जान्यो, व्यक्ति भाषामा त्यतिकै पोख्त बन्छ। प्रयोक्तामा शब्दभण्डारको कमी छ भने उसलाई आफ्ना विचार र धारणा उपयुक्त ढङ्गले प्रकट गर्न गाह्रो पर्छ, जसले गर्दा भाषिक सम्प्रेषण गर्न उसले राम्ररी सक्दैन भन्ने उल्लेख गरिएको पाइन्छ। शब्दभण्डारभित्र विभिन्न अर्थले युक्त शब्दहरू पर्दछन्। बनोटका आधारमा मूल र व्युत्पन्न, स्रोतका आधारमा तत्सम, तद्भव र आगन्तुक, वर्गका आधारमा नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रियापद, क्रियाविशेषण, नामयोगी, संयोजक, विस्मयादिवोधक र निपात, कार्यका आधारमा विकारी तथा अविकारी भनी शब्दको वर्गीकरण पनि गरिएको पाइन्छ।

माथि उल्लिखित विभिन्न पाठ्यपुस्तकलाई आधार मानेर के भन्न सकिन्छ भने भाषाका क्षेत्रमा शब्दभण्डारको क्षेत्र व्यापक र विस्तृत रहेको छ। शब्दविना भाषा अपूर्ण मानिन्छ। भाषा विकासमा नयाँ शब्दहरूलाई समेट्दै लैजानाले नयाँ शब्दहरूको भण्डार गर्न सकिन्छ। साथै शब्दभण्डारमा मानिस जति पोख्त भयो त्यति नै बढी विचार विनिमय गर्न सक्षम हुन्छ।यसैगरी शब्दहरूलाई विभिन्न आधारमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ। समग्रमा भन्दा अर्थमा निहित शब्दविना शब्दभन्दा माथिल्ला भाषिक एकाइ बन्न नसक्ने भएकाले गर्दा पनि शब्द भाषाको प्राण बन्न पुगेको छ। विद्यार्थीहरूको रुचि, स्तर र क्षमतालाई ख्याल गरी पाठ्यपुस्तकमा शब्दहरू समावेश गर्न आवश्यक छ।

२.२ सम्बन्धित साहित्यको पुनरवलोकन

कुनै पनि कार्य गर्नका लागि त्यसभन्दा अगाडि भएका सोही प्रकृतिका कार्यहरूको बारेमा बुझ्न, अवलोकन गर्न आवश्यक छ। पूर्व कार्यको अवलोकन गरेमा गर्न लागेको कार्यलाई अगाडि बढाउन सहयोग प्राप्त हुन्छ। विगतमा भएका अनुभवद्वारा नै वर्तमानमा अगाडि बढ्ने हौसला र दिशा निर्देश प्राप्त हुन्छ।

सर्वप्रथम शब्दभण्डारको अध्ययन थर्नडाइकले सन् १९२१ र १९३१ मा गरेका थिए। हर्नले पनि यस विषयमा सन् १९२६ मा प्रौढसम्बन्धी अध्ययन गरेका थिए। लेडवेटर महोदयले वालक तथा प्रौढहरूका शब्दहरूको विधिसम्बन्धी अध्ययन गरेकी थिइन्।

भारतको राष्ट्रिय शैक्षिक अनुसन्धान प्रशिक्षण परिषद्का प्राध्यापक कृष्णगोपाल रस्तोगीले सन् १९८७ मा युनेस्काको सहयोगमा शिक्षा विकास तथा अनुसन्धान केन्द्र सेरिडका लागि भएको अध्ययन अनुसन्धानमा नेपाली भाषाका शब्दभण्डारको पनि चर्चा गरेको पाइन्छ । उक्त अनुसन्धानको शीर्षक “प्रोजेक्ट अन इभ्यालुएसन अफ माला सेरिज फर क्लास १-५” थियो ।

उक्त अध्ययनमा तोकिएका पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका शब्दहरूविद्यार्थीको स्तरमा नसुहाउने शब्दभण्डार बढी प्रयोग भएको, पहिचानात्मक र उत्पादनात्मक शब्दको अनुपातमा मेल नभएको, छनोट र स्तरणको सिद्धान्तको पालना नगरिएको र शब्दभण्डारसम्बन्धी यथेष्ट अभ्यास समावेश नभएको निष्कर्षमा पुगेका छन् (रस्तोगी, सन् १९८७ : ४२) ।

जेम्स लिन्चेले सन् १९८९ मा प्राइमरी करीकुलम डेभलपमेन्ट डीसीमिनेसन एण्ड टेक्स बुक रिभिजन” नामक शीर्षकअन्तर्गत प्राथमिक तहका प्रचलित पाठ्यपुस्तकहरूको अध्ययन गरेको पाइन्छ । उक्त अध्ययनमा प्राथमिक तहमा निर्धारित पाठ्युस्तकमा छनोट र स्तरणलाई पटक्कै ख्याल नगरिएको, बालबालिकाहरूको वौद्धिक क्षमतासँग मेल नखाने शब्दहरू समावेश गरिएको, दैनिक व्यवहारमा प्रयोगमा नआउने शब्दहरू समावेश गरिएको कुरा उल्लेख छ (लिन्चे, सन् १९८९, ३०) ।

अर्को अध्ययन “द बेइसिक अ्यान्ड प्राइमरी एजुकेइशन् मास्टर प्लान १९९१-२०००”मा ‘पाठ्यपुस्तक र अन्य सामग्री’भन्ने शीर्षकमा नेपाली भाषाका वर्तमान पाठ्यपुस्तकहरूको पनि समीक्षा गरिएको छ । उक्त समीक्षामा शब्दभण्डारमा विविधता नभएको, बोलीचालीमा अत्यधिक रूपमा प्रयोगमा आउने थुप्रै शब्दहरू समावेश नभएको, दैनिक प्रयोगमा आउने शब्दहरूको सट्टा अमूर्त शब्दावली थुपारिएको, लामालामा शब्दहरूको प्रयोग गरिएको, नयाँ शब्दहरूको पाठगत वितरणमा एकरूपता नभएको जस्ता तथ्यहरू प्रस्तुत गरिएको छ । त्यस्तै शब्दहरूको अध्ययन अनुसन्धानलाई नै हेर्दा नेपालमा प्राथमिक तहमा अध्ययन गर्ने बालबालिकाहरूले प्रयोग गर्ने शब्दभण्डारको अध्ययन सर्वप्रथम डा. राजेन्द्रकुमार रोगोगको रहेको पाइन्छ । श्री रोगोगले आफ्नो विद्यावारिधि उपाधिका लागि सन् १९७३ मा ‘अ स्टडि अभ् द स्पउकन् भोक्याबुलरी अभ् द प्राइमरी स्कूल चिल्ड्रन अभ् नेपाल’नामक शीर्षक अन्तर्गत गर्नुभएको थियो । यस अध्ययनले हाम्रो

देश नेपालमा रहेका प्राथमिक तहमा अध्ययनरत बालबालिकाहरूको उमेर समूहअनुसार मौखिक प्रयोगमा आउने शब्दहरू पहिल्याउने कार्यमा विशेष उपयोगी हुने देखिन्छ ।

नेपालमा शब्दभण्डार सम्बन्धी विभिन्न शीर्षकमा अुनसन्धान भएको पाइन्छ । यसै क्रममा नानीमैया रानाले २०३६ सालमा "कक्षा आठमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरूको कठिन शब्दहरूको अर्थ र वाक्यमा प्रयोग" शीर्षकमा अनुसन्धान गरेको पाइन्छ । उक्त अनुसन्धानमा कक्षा आठमा अध्ययन गर्ने बालबालिकाहरूलाई कथा विधामा प्रयोग भएका शब्दहरूको स्तर बढी भएको, १२ प्रतिशतले मात्र सही अर्थ लगाउन सकेको, बढी मात्रामा नयाँ शब्दहरू कथा विधामा प्रयोग भएको, शब्द अध्ययन सम्बन्धी अभ्यास कम भएको जस्ता कुराहरू उल्लेख गरी शब्दार्थ शिक्षणमा विभिन्न विधिहरू अपनाई अध्ययन गरिनुपर्ने, जटिल शब्दहरूलाई प्रशस्त अभ्यासको खाँचो रहेको, शब्दार्थ शिक्षणमा विशेष जोड दिनुपर्ने, भाषा शिक्षणको लागि विषय मिल्ने तथा तालिम प्राप्त शिक्षकहरूद्वारा नै अध्यापन गरिनु पर्ने र यदि नभएमा तालिमको व्यवस्था समेत हुनुपर्ने कुरालाई औंल्याइएको छ ।

काठमाडौं शिक्षा क्याम्पसको लघु अनुसन्धान परियोजना कार्यक्रम अन्तर्गत प्रा.डा. हेमाङ्गराज अधिकारी र प्रा.डा. केदारप्रसाद शर्माद्वारा वि.सं. २०५१ मा "कक्षा तीन पूरा गरेकाविद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमताको अध्ययन" शीर्षकमा अनुसन्धान भएको पाइन्छ । उक्त अनुसन्धानको उद्देश्य कक्षा तीनको महेन्द्रमाला पाठ्यपुस्तकमा समावेश गरिएका शब्दभण्डारमा विद्यार्थीको क्षमता र विद्यार्थीहरूको बौद्धिक परिपक्वताको स्तरका दृष्टिले के-कस्तो छ भनी पत्ता लगाउने थियो । उक्त अनुसन्धानमा काठमाडौं र ललितपुर जिल्लामा वि.सं. २०५१ सालमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई प्रतिनिधि विद्यालयहरूबाट ८० जना नमुना छनोट गरी अनुसन्धान गरिएको थियो । उक्त अनुसन्धानबाट विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमता सन्तोषजकन भएको, नेपाली मातृभाषी र विमातृभाषी विद्यार्थीहरूमा शब्दभण्डारसम्बन्धी भिन्नता नभएको, पहिचनात्मक शब्दभण्डार सन्तोषजनक नभए पनि उत्पादनात्मक शब्दभण्डार भने राम्रो भएको र लिङ्गगत हिसाबले पनि शब्दभण्डार क्षमता समान रहेको निष्कर्ष निकालिएको पाइन्छ (दवाडी, २०६२ : ८) ।

शब्दभण्डार सम्बन्धी अर्को अध्ययन गोपीकृष्ण काफ्लेद्वारा २०५३ सालमा भएको पाइन्छ । स्नातकोत्तर उपाधिको निमित्त प्रस्तुत उक्त शोधग्रन्थ "कक्षा एकको मेरो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दहरूको अध्ययन" शीर्षकमा रहेको थियो । उक्त अनुसन्धानमा कक्षा

एकको मेरो नेपाली किताबमा समानुपातिक ढङ्गबाट शब्दहरू चयन नगरी हचुवा ढङ्गबाट शब्दहरू समावेश गरिएको, शब्द आवृत्तितर्फ ख्याल नगरिएको, दैनिक जीवनमा बालबालिकाले प्रयोग गर्ने कतिपय शब्दहरू छुटेका, छनोट र स्तरणलाई ख्याल नगरिएको कुराहरू उल्लेख गरिएको छ (काफ्ले, २०५३ : ५५) ।

२०५३ सालमा पूर्णवहादुर कार्कीद्वारा शब्दभण्डार सम्बन्धी अर्को अध्ययन भएको भेटिन्छ । स्नातकोत्तर उपाधिका निम्ति भएको उक्त अध्ययनको शीर्षक 'मेरो नेपाली किताब कक्षा दुईमा समाविष्ट शब्दभण्डारको विश्लेषण' थियो । शब्दभण्डार सम्बन्धी अर्को अध्ययन होमप्रसाद अचार्यद्वारा २०५४ सालमा भएको पाइन्छ । स्नातकोत्तर उपाधिकै निमित्त भएको उक्त अध्ययनको शीर्षक "कक्षा पाँच पूरा गरेका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमताको अध्ययन" रहेको थियो । उक्त अध्ययनमा विद्यार्थीको शब्दभण्डारसम्बन्धी क्षमता सन्तोषजनक भएको, पहाड र तराईको तुलनामा उपत्यकाको विद्यार्थीको शब्दभण्डार क्षमता कमजोर रहेको, पहिचानात्मक शब्दभण्डारसम्बन्धी क्षमता सन्तोषजनक रहेको, क्षेत्रको दृष्टिले हेर्दा शब्दभण्डारसम्बन्धी क्षमतामा अन्तर रहेको कुराहरू उल्लेख गरिएको छ ।यसैगरी कृष्णप्रसाद शर्माले २०५४ सालमा कक्षा नौको नेपाली पाठ्यपुस्तकको जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन गरेको पाइन्छ । उक्त शोध कार्यले जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको स्थिति बुझ्न र शब्दको स्रोत, वर्ग, बनोट, आवृत्ति तथा प्रयोग क्षेत्रका दृष्टिले विश्लेषण वर्गीकरण सम्बन्धी कमी कमजोरी गर्नका लागि सुझाव दिने धेय राखेको पाइन्छ । त्यस अध्ययनमा दैनिक जीवनमा बालबालिकाहरूले प्रयोग गर्ने कतिपय शब्दहरू छुटेका, छनोट र स्तरणलाई त्यति ख्याल नगरिएको निष्कर्ष निकालिएको छ (शर्मा, २०५४ : ७५) ।

ज्ञवाली (२०५६) द्वारा "कक्षा छ को हाम्रो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिको अध्ययन' शीर्षकमा शोधकार्य गरिएको छ । यस शोधकार्यमा हाम्रो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्ति गणना गर्ने, उपयुक्त शब्दहरूको शब्दवर्गका आधारमा वर्गीकरण गर्ने, शब्दहरूको पाठगत तथा विधागत वितरणको स्थिति देखाउने, पाठ्यपुस्तकका पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिका आधारमा उपयुक्तता र अनुपयुक्ताबारे सुझाव पेस गर्ने उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ । पुस्तकालयीय विधि अन्तर्गत रही सम्बन्धित पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्ति गणना निकाली ती शब्दलाई अकारादि क्रममा

राखी उच्चवृत्ति र न्यून आवृत्तिका शब्दको सङ्ख्या तोकी उपलब्ध शब्दहरूलाई पदवर्गका आधारमा छुट्याउने काम समेत यसमा गरिएको छ ।

गिरी (२०५४) द्वारा शब्दभण्डारसम्बन्धी अर्को अध्ययन भएको भेटिन्छ । "स्तर अनुरूपताको दृष्टिले मेरो नेपाली किताब कक्षा चारमा शब्दभण्डारको विश्लेषण" शीर्षक रहेको उक्त अध्ययनले पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्दलाई आफ्नो अध्ययनको दृष्टिले समानुपातिक रूपमा शब्दवर्गलाई स्थान नदिइएको, तत्सम शब्दको प्रयोग बढी गरिएको, लामालामा पाठहरू भएकाले व्यावहारिक नभएको, कठिन शब्दहरूको बाहुल्य रहेको र पहिचानात्मक शब्द स्तरभन्दा माथि भएको देखाइएको छ ।

गौतम (२०५५)द्वारा "मेरो नेपाली किताब कक्षा तीनमा प्रयुक्त शब्दभण्डारको विश्लेषण" रहेको छ । 'कक्षा पाँचको मेरो नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्ति गणना' शीर्षकमा अर्को अध्ययन तेजप्रसाद खनालद्वारा २०५६ सालमा भएको भेटिन्छ । उक्त अध्ययनमा शब्दस्रोतको आधारमा तत्सम, तद्भव र आगन्तुक शब्दहरू के-कति मात्रामा प्रयुक्त भएका छन्, हेर्ने प्रयास गरिएको छ ।

"कक्षा ९ को नेपाली पाठ्यपुस्तकको जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन" शीर्षकमा कृष्णप्रसाद शर्माद्वारा २०५७ सालमा अर्को अध्ययन भएको देखिन्छ । उक्त अध्ययनमा शब्दस्रोतको आधारमा शब्दको वर्गीकरण, शब्द वर्गको आधारमा शब्दको वर्गीकरण, शब्दसंरचना, समास, द्वित्व, समापिका क्रिया, रूपायन, शब्दावृत्ति आदिको आधारमा शब्दभण्डारको अध्ययन गरिएको छ ।

बास्तोला (२०५९) द्वारा "कक्षा ७ को नेपाली पाठ्यपुस्तकका कथा र जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन" शीर्षकमा शोधकार्य भएको छ । उक्त अध्ययन यस शीर्षक अन्तर्गत विभिन्न विधामा प्रयोग भएका शब्दहरूलाई पदवर्ग र स्रोतका आधारमा वर्गीकरण गर्ने जस्ता उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ ।

भट्टराई (२०५९) द्वारा आफ्नो विद्यावारिधि उपाधिको लागि गरिएको शोधग्रन्थ "नि.मा.वि. तह पूरा गरेका विद्यार्थीहरूको आधारभूत नेपाली शब्दावलीको अध्ययन" मा विभिन्न विद्यालयमा नि.मा.वि. तह पूरा गरेका विद्यार्थीहरूको आधारभूत शब्दभण्डार सम्बन्धी ज्ञानको अध्ययन गरिएको भेटिन्छ ।

अधिकारी (२०६०) द्वारा “कक्षा आठ पूरा गरेका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमताको अध्ययन” शीर्षकमा गरिएको अध्ययनमा पनि शब्दभण्डार क्षमता पर्याप्त सन्तोषपद नरहेको, स्थानीयताका दृष्टिले सहरी र ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूको क्षमता कमजोर रहेको, छात्रछात्रा दुवैमा शब्दभण्डार क्षमता सन्तोषजनक देखिएको ‘भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा पहिलो भाषा नेपाली हुने समूहको क्षमता कमजोर रहेको तथा पहिचनात्मक शब्दभण्डार क्षमतामा विद्यार्थीहरू कमजोर रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ । लम्साल (२०६०) द्वारा “कक्षा सातको विद्यार्थीहरूका लागि आधारभूत नेपाली शब्दावली” शीर्षकमा विश्व विद्यालय अनुदान आयोग अन्तर्गत अनुसन्धान कार्य गरिएको छ । यसमा आधारभूत शब्दावली भन्नाले विद्यार्थीहरूलाई पढेर बोध गर्न तथा मौखिक एवम् लिखित सम्प्रेषणका निमित्त नभई नहुने र त्यस स्तरका विद्यार्थीहरूको दैनिक व्यवहारमा प्रयोग हुने शब्दभण्डारलाई लिइएको छ । यस अनुसन्धानको उद्देश्य कक्षा सातका विद्यार्थीहरूका लागि आधारभूत नेपाली शब्द निर्क्योल र निर्धारण गर्नु रहेको छ ।

दवाडी (२०६२) द्वारा कक्षा नौको नेपाली पाठ्यपुस्तकको कथा विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन’ शीर्षकमा कथा विधाका शब्दभण्डारगत स्थितिको आकलन गर्ने, ती शब्दहरूलाई स्रोत, वर्ग, वनोट र आवृत्तिका दृष्टिले विश्लेषण तथा वर्गीकरण गर्ने जस्ता उद्देश्यहरूमा केन्द्रित रहेको छ । अधिकारी (२०६२), द्वारा “नेपाली भाषा शिक्षण” पाठ्यपुस्तकमा शब्दार्थ शिक्षणका केही व्यावहारिक पक्षसँग सम्बन्धित भएर चर्चा गरिएको छ । यस पाठ्यपुस्तकमा प्रतिदिन नयाँनयाँ शब्दहरू प्रयोगमा आउँदै जाने र पुराना कतिपय शब्दहरूको प्रयोग घट्दै जाने प्रवृत्तिले भाषाका शब्दभण्डारमा समस्या रहेको पाइन्छ । यस पाठ्यपुस्तकमा व्यावहारिक पक्षसँग सम्बन्धित भएर चर्चा गरिए पनि शब्द प्रयोगगत अनौचित्यलाई कम गरी सही प्रसङ्गमा शब्दको समुचित प्रयोग गर्न सिकाउने कुरा उल्लेख गरिएको भने पाइँदैन ।

भट्टराई (२०६७) द्वारा “कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तक भित्रका विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययनमा शब्दहरूको जटिलता क्रमिक रूपमा तहअनुसार बढ्दै जाने क्रममा त्यस तर्फ त्यति ध्यान नदिइएको, स्तर अनुसार सरल र व्यावहारिक शब्दका साथै कठिन शब्दहरू त्यतिकै मात्रामा प्रयोग गरिएको, आयामका दृष्टिले कुनै पाठ निकै लामा र

कुनै पाठ निकै छोटा पाइएका, स्रोतका दृष्टिले तद्भव शब्दहरू सबैभन्दा बढी, तत्सम शब्दहरू दोस्रो पङ्क्तिमा र आगन्तुक शब्दहरूको सङ्ख्या सबैभन्दा कम रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

कार्की (२०६७) द्वारा "माध्यमिक तहको नेपाली पाठ्यपुस्तकको निबन्ध विधामा समाविष्ट शब्दभण्डारको अध्ययन" शीर्षकमा शब्दभण्डारसम्बन्धीको अध्ययन अगाडि सारिएको छ । उनको यस अध्ययनको उद्देश्य माध्यमिक तहको निबन्ध विधामा समाविष्ट शब्दभण्डारको अध्ययन गर्दै शब्दहरूको स्रोत, पदवर्ग र शब्दहरूको अनुपात पत्ता लगाई शब्दभण्डार सम्बन्धी देखा परेका समस्या समाधानका लागि आवश्यक सुझाव दिनु रहेको छ ।

शर्मा र पौडेल (२०६७) द्वारा "नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण" पाठ्यपुस्तकमा शब्दभण्डारसँग सम्बन्धित भएर भाषा शिक्षण सिकाइका सन्दर्भमा हरेक समयमा शब्दार्थको जानकारी आवश्यक हुने, शिक्षण सिकाइका क्रममा हरेक समयमा नयाँनयाँ शब्दहरू प्रयोगमा आउने, कतिपय शब्दहरू दोहोरिने, त्यतिमात्र नभएर एउटै शब्दले विभिन्न संरचनात्मक आकृति लिएर देखा पर्न सक्ने र त्यो प्रसङ्ग अनुसार बेग्लाबेग्लै अर्थ र अभिप्राय वहन गरेर समेत प्रयोगमा आउने सम्भावना हुन्छ । भाषालाई ग्रहण र अभिव्यक्तिगत दृष्टिले अर्थपूर्ण बनाउन, आशयपूर्ण बनाउन, प्रभावकारी बनाउन र सोहीअनुरूप शब्दको उपयोग गर्ने सीप हासिल गराउन शब्दभण्डार क्षमताको वृद्धिगर्नु भाषा शिक्षणको कार्य हो । कतिपय उखान टुक्काहरू पनि शाब्दिक अभिप्रायले प्रयुक्त हुनसक्छ र अर्थलाई विशिष्ट एवम् लाक्षणिक ढङ्गले प्रभावकारी बनाउन व्यवहारमा आइरहन्छन् । उखान टुक्काहरू पदावली वा वाक्याशंका रूपमा देखा परेपनि तिनले शब्दगत एकाइ कै काम गरेका हुन्छन् । त्यसैले उखान टुक्कालाई पनि शब्दभण्डार शिक्षण कै अङ्ग मानेर शिक्षण गरिनु उपयुक्त हुन्छ । यस पाठ्यपुस्तकमा शब्दभण्डार सम्बन्धी सैद्धान्तिक कुरा उल्लेख गरिएको भए तापनि व्यावहारिक रूपले कसरी शिक्षण गर्ने भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको पाइँदैन ।

दहाल (२०६७) द्वारा कक्षा ११ को सबैको नेपाली पाठ्यपुस्तकको निबन्ध विधामा प्रयुक्त तत्सम शब्दहरूको अध्ययन गरी शब्दहरूको वर्ग तथा व्युत्पत्तिहरूलाई अर्थका आधारमा समाविष्ट गर्नु पर्ने निष्कर्ष निकाल्नु भएको छ (दाहाल, २०६७: ५८) । अधिकारी (२०६७) द्वारा "कक्षा ९ को नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट शब्दहरूको अध्ययन"शीर्षकमा

पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त शब्दहरू सङकलन गर्नु, प्रयुक्त शब्दहरूको स्रोत र पदवर्ग पत्ता लगाउनु, शब्दहरूको आवृत्ति गणना पत्ता लगाउनु, पाठ्यपुस्तकमा शब्दहरूको प्रयोगको सान्दर्भिकता केलाउनु, अध्ययनका आधारमा आवश्यक सुझावहरू प्रस्तुत गर्नु जस्ता उद्देश्यहरूमा केन्द्रित रहेको छ । यसमा मूल रूपमा पुस्तकालयीय र आंशिक रूपमा प्रयोगात्मक र विश्लेषणात्मक विधिको प्रयोग गरिएको छ ।

निरौला (२०७०) द्वारा"कक्षा दशको नेपाली पाठ्यपुस्तकको कथा विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन" गर्नु भएको छ । यसमा कक्षा दशका तत्सम शब्दहरू ज्ञान दिने हिसाबले पौराणिक कथा उपयुक्त देखिने र लोक जीवनमा उपयुक्त हुने शब्दहरूको ज्ञान दिनका लागि कक्षा दशमा पनि लोक कथा समावेश गर्नु उपयुक्त हुने निष्कर्ष निकालिएको छ । त्यस अध्ययनमा आयामको दृष्टिले सामाजिक अयार्थवादी कथा ठुलो भएपनि समग्रमा सबै कथाहरू मध्यम खालको पाइएको उल्लेख छ । मनोवैज्ञानिक कथामा ठाउँ-ठाउँमा केही क्लिस्ट शब्द प्रयोग भएका र ती माध्यमिक तहका लागि अनुपयुक्त रहेको जनाइएको छ । ती कथाहरूमा क्रमश : अ,स,व, वर्णबाट प्रारम्भ भएका शब्दहरूको प्रयोग अत्यधिक रहेको उल्लेख गरिएको छ । ती कथाहरूमा पदवर्गका दृष्टिले हेर्दा नाम वर्गका शब्दहरू सबैभन्दा बढी त्यसपछि क्रमशः बिशेषण, क्रिया, संयोजक र निपात भएको निरौलाले बताउनु भएको छ ।

अर्याल (२०७२) द्वारा "कक्षा चार र पाँचको मेरो नेपाली किताबको कथा विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन" मा कक्षा चार र पाँचका कथा विधामा प्रयुक्त शब्दहरू सामान्य रूपमा स्तर अनुरूप नै देखिए तापनि कुनै कुनै शब्दहरू ज्यादै जटिल र उच्चारणमा कठिनाई भएका, कुनै शब्दको अर्थ नै लगाउन गाह्रो रहेको निष्कर्ष निकालिएको छ । समग्रमा हेर्दा कक्षा चार र पाँचको कथा विधामा प्रयुक्त शब्दहरू स्तर अनुरूप नै मान्न सकिने कुरा श्री अर्यालले बताउनु भएको छ ।

माथिका समग्र विवरणबाट नेपाली भाषामा शब्दभण्डार सम्बन्धी अध्ययन नभएका त होइनन्, तर अहिले सम्मको अध्ययनलाई हेर्ने हो भने निकै कम मात्रामा अर्थात् जति हुनुपर्ने थियो, त्यति भएको पाइँदैन । केही शब्दभण्डारसम्बन्धी अध्ययन शब्दभण्डारलाई नै प्रमुख पक्ष मानेर भइरहेका छन् भने केही अध्ययन शब्दभण्डारलाई एउटा पक्ष मानेर भइरहेका छन् । तसर्थ यस शोधकार्यबाट कक्षा सातमा प्रवन्ध र जीवनी विधामा प्रयुक्त

शब्दहरूको स्रोत, वर्ग, बनोट, आवृत्तिको जानकारी दिने र ती शब्दहरूको स्तर अनुरूपको उपयुक्ता/अनुपयुक्ताको परीक्षण समेत गरिने भएकाले यसले भविष्यमा गरिने शोध कार्यलाई केही मात्रामा भएपनि मार्ग निर्देशन गर्न सघाउ पुऱ्याउने आशा गरिएको छ।

२.३ अध्ययनका लागि पुनरवलोकनको उपादेयता

वस्तुतः अनुसन्धान आफैँमा जटिल कार्य हो। सत्य कुराहरूको आधारमा अनुसन्धानले पूर्णता पाउँछ। सतही र हचुवाको भरमा अनुसन्धान कार्य सम्भव नहुने भएकाले यस अध्ययनमा सैद्धान्तिक साहित्य र सम्बन्धित साहित्यको पुनरवलोकन गरिएको छ। यस अध्ययनका क्रममा सैद्धान्तिक साहित्यद्वारा शोध शीर्षक सम्बन्धीको सैद्धान्तिक ज्ञान हासिल गर्न सहयोग पुगेको छ। यसैगरी आफ्ना विचारहरूलाई सान्दर्भिक देखाउन प्रामाणिक तथ्यहरू उपलब्ध भएका छन्, जसले शोधपत्रलाई वस्तुनिष्ठ बनाउन सहयोग पुऱ्याएको छ ।

यस शोधकार्यका लागि सम्बन्धित साहित्य र सैद्धान्तिक साहित्यले अध्ययनका उद्देश्य महत्त्व र सीमालाई स्पष्ट गर्न मद्दत पुगेको छ। साथै शब्दहरूको पहिचान, शब्दभण्डार खोजबाट प्राप्त थप जानकारीहरूले समग्र अनुसन्धानलाई बलियो बनाउन सहयोग पुऱ्याएको छ। अनुसन्धानलाई उपलब्धिमूलक बनाई नबीन धारणासहित नयाँ सिद्धान्तको खोजी गर्न समेत यो अध्ययन उपयोगी बनेको छ। यसले यस्तै विषयमा पहिले भएका अध्ययनहरूको विश्लेषण गर्न र भविष्यमा गर्न सकिने अनुसन्धानका क्षेत्रहरू पत्ता लगाउन सहयोग पुगेको छ।

२.४ सैद्धान्तिक/अवधारणात्मक ढाँचा

यस अध्ययनमा शब्दको स्रोत, बनोट, पदवर्ग, आवृत्ति निर्धारण जस्ता कार्यहरू गरिएको छ । साथै ती शब्दहरू कक्षा सातका विद्यार्थीहरूको स्तर, रुचि र क्षमता अनुकूल रहे नरहेको परीक्षण समेत गरिएको छ । यो अध्ययन तलको अवधारणात्मक ढाँचामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

परिच्छेदः तीन

अध्ययनको विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययनको ढाँचा र विधि

कुनै पनि कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन विभिन्न किसिमका विधि र तौर तरिकाहरूको आवश्यकता पर्दछ । एउटा मात्र विधि प्रक्रियाको उपयोग गरेर तयार गरिएको अध्ययन अनुसन्धान त्यति प्रभावकारी र विश्वसनीय हुन सक्दैन । यस अनुसन्धानमा मूलतः गुणात्मक ढाँचाको पुस्तकालयीय, पाठ्यपुस्तक र विश्लेषण विधि तथा अंशत क्षेत्रीय विधि अवलम्बन गरिएको छ ।

३.२ जनसङ्ख्या, नमुना र नमुना छनोट रणनीति

यस अध्ययनमा कक्षा सातको परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ अन्तर्गत प्रवन्ध विधाका ४ र जीवनी विधाका ३ वटा पाठलाई नमुना जनसङ्ख्याका रूपमा छनोट गरिएको छ । जसमध्ये जीवनी अन्तर्गत साहित्यकार झमक, अलेक्जेन्डर फ्लेमिङ र आबाल ब्रहुमचारी षडानन्द र प्रवन्ध अन्तर्गत साँस्कृतिक एकताको पर्व : छठ, प्रकृतिको सुन्दर स्थल : खप्तड, म सौर्य उर्जा हुँ र नेपालको धार्मिक वस्तुकला रहेका छन् ।

क्षेत्रीय विधि अन्तर्गत मोरङ जिल्लाको दक्षिण पूर्वी क्षेत्रमा रहेका कक्षा ७ मा अध्ययनरत छवटा विद्यालयका केही विद्यार्थीहरूलाई भूगोल, जात, लिङ्ग र पूर्व क्षमता मिल्ने गरी छनोट गरिएको छ ।

३.३ अध्ययनको क्षेत्र

यस अध्ययनको क्षेत्र कक्षा सातको परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तकअन्तर्गत प्रवन्ध र जीवनी विधाका पाठका शब्दहरू रहेका छन् । तिनै शब्दहरूको अध्ययनबाट शोध कार्य सम्पन्न गरिएको छ । शब्द भाषाको मूल प्राण हो । शब्द विना वाक्य, वाक्यविना अनुच्छेद, अनुच्छेद विना प्रकरण र प्रकरण विना पूरा कृति नै बन्न सक्दैन । शब्दको वर्गीकरण गर्ने आधार धेरै छन् ।

३.३.१ शब्द वर्गीकरणका आधार

शब्दहरू विभिन्न वर्गका हुन्छन् । यिनको वर्गीकरण अर्थ, रूपर कार्यका आधारमा गर्न सकिन्छ । व्यकरणात्मक दृष्टिले अर्थभन्दा रूप, रूपभन्दा कार्यका आधारमा गरिएको वर्गीकरणलाई उपयुक्त मानिन्छ ।

परम्परागत व्याकरणमा शब्दहरू नाम सर्वनाम, क्रियाविशेषण, विशेषण, नामयोगी, संयोजक र विस्मयादिबोधक गरी सामान्यत : आठ वर्गमा विभाजित देखिन्छन् । कतै शब्दवर्गभित्र निपातको पनि उल्लेख भेटिन्छ । यस्तो वर्गीकरण प्राय : अर्थका आधारमा गरिएको हुँदा यसलाई अर्थगत वर्गीकरण पनि भन्न सकिन्छ । शब्दहरूको कार्यलाई विचार गर्दा यिनलाई तीन वर्ग/समूहमा राखेर हेर्न सकिन्छ ।

नाम वर्ग

शब्द क्रियावर्ग

अव्यय वर्ग

नामस्थानिक वा नामसित सम्बद्ध भई काम गर्ने हुँदा नाम वर्गभित्र नाम, सर्वनाम र विशेषण, क्रियावर्गभित्र क्रियाको काम गर्ने यसकै विभिन्न भेदहरू र अव्यय वर्गभित्र नाम वर्ग र क्रियावर्ग बाहेकको काम गर्ने क्रियाविशेषण, नामयोगी, संयोजक, विस्मयादिबोधक र निपात पर्दछन् ।

रूपात्मक दृष्टिले शब्दहरूलाई दुई वर्गमा राखिन्छ ।

अविकारी

शब्द

विकारी

रूप चल्ने तथा रूपमा परिवर्तन हुने अथवा विकार देखिनेलाई विकारी र त्यस्तो नहुनेलाई अविकारी भनिन्छ । विकारीभित्र नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियावर्गका अनि अविकारी भित्रचाहिँ अव्यय वर्गका सबै शब्दहरू पर्दछन् ।

मुख्यत कोशगत अर्थ जनाउनेलाई कोशीय र भाषाको संरचना जनाउनेलाई संरचनात्मक गरी शब्दहरूलाई दुई वर्गमा बाँडिन्छ । जसअनुसार शब्दहरूलाई यसरी देखाउन सकिन्छ ।

शब्द	कोशीय	नाम विशेषण क्रिया क्रियाविशेषण
	संरचनात्मक	सर्वनाम नामयोगी संयोजक निपात, विस्मयादिवोधक

कोशीय शब्दहरू अर्थवान वा अर्थका दृष्टिले बढी गहकिला हुन्छन् । भाषामा यस्ता शब्दहरूको सङ्ख्या असीमित हुन्छ । यसैले यस्ता शब्दहरूको वर्गलाई मुक्तवर्ग पनि भन्ने गरिन्छ ।

संरचनात्मक वर्गका शब्दले मुख्यतः व्याकरणात्मक सम्बन्ध दर्शाउने काम गर्छन् । त्यसैले यी बद्ध वर्गका मानिन्छन् । यिनमा नयाँ शब्द थपिने कम सम्भावना रहन्छ । यिनमाव्युत्पन्नता पनि नगण्य मात्रामा रहन्छ । यस्ता शब्दहरू वाचकभन्दा द्योतक प्रकृतिका हुन्छन् । कोशीय वा मुक्त वर्गका शब्दहरू भाषाका ढुङ्गा, इटार संरचनात्मक वा बद्ध वर्गका शब्दहरूलाई जोर्नीका रूपमा हेरिन्छ ।

अर्थका विभिन्न अभिलक्षणका आधारमा कोशीय शब्दहरूलाई अझ विस्तारका साथ वर्गीकरण गर्न सकिन्छ तर विशुद्ध अर्थलाई मात्र ध्यानमा राखेर गरिएको वर्गीकरण व्याकरणात्मक दृष्टिले उपयुक्त नहुन सक्छ तापनि कोशीय वर्गका शब्दहरूको परिभाषा तथा तिनका उपवर्गहरूको निर्धारणमा अर्थको प्रभाव स्पष्ट देख्न सकिन्छ (अधिकारी, २०४९/९) ।

वाक्यमा प्रयोग हुँदा शब्दले के काम गर्छ भन्ने आधारमा शब्दहरू विभिन्न वर्गमा विभाजित हुन्छन् । कार्यका दृष्टिले गरिने शब्दको वर्गीकरणलाई शब्द वर्ग वा पदविभाग भनिन्छ । शब्दहरू विकारी र अविकारी गरी दुई किसिमका हुन्छन् । जुन शब्दको व्याकरणीय कोटि (लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, भाव, पक्ष, वाच्य, कारक आदि) अनुसार रूपचल्छ ती विकारी शब्द हुन् । नाम, सर्वनाम, विशेषण क्रिया विकारी शब्द हुन् भने क्रियाविशेषण,

नामयोगी, संयोजक, विस्मयादिबोधक र निपात अविकारी शब्द हुन् । अविकारी शब्दलाई अव्यय पद, नाम, सर्वनाम, र विशेषणलाई नामिक पद, अनि क्रियाजति सबैलाई क्रियापद पनि भनिन्छ । यसप्रकार शब्दहरू नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया, क्रियाविशेषण, नामयोगी, संयोजक, विस्मयादिवोधक र निपात गरी नौ प्रकारका देखिन्छन् (पौडेल, २०५३) ।

नाम
सर्वनाम
नामिक पद विशेषण
विकारी क्रियाका सबै रूपहरू
क्रियापद
शब्दवर्ग
क्रियाविशेषण
अविकारी नामयोगी
(अव्ययपद) संयोजक
विस्मयादिबोधक
निपात

क) नाम : कुनै वस्तु, पदार्थ तथा यिनीहरूमा हुने गुण वा भाव वुझाउने शब्दलाई नाम भनिन्छ । जस्तै :

राम, ढुङ्गा, पानी, विराटनगर, दया, माया आदि ।

ख) सर्वनाम : नामको सट्टामा प्रयोग गरिने शब्दलाई सर्वनाम भनिन्छ । जस्तै :

ऊ, उनी, ती, तिनी, यो आदि ।

ग) विशेषण

नाम वा सर्वनामको गुण, दोष आदि विशेषता जनाउने शब्दलाई विशेषण भनिन्छ । जस्तो : असल, खराब, चिसो, तातो आदि ।

घ) क्रियापद

वाक्यमा कर्ताले गरेको काम, घटना, अवस्था र स्थिति बुझाउने शब्दलाई क्रियापद भनिन्छ । जस्तै : खान्छ, हाँस्छ, खाँदै, पढ्नु, खा, पढ, लेख्, दियो, पठायो

ङ) क्रियाविशेषण

क्रियापद, विशेषण, तथा क्रियाविशेषणको विशेषता बुझाउन प्रयोग गरिने शब्दलाई क्रियाविशेषण भनिन्छ । जस्तै :

हरि राम्ररी लेख्छ ।

ऊहिजो आयो ।

च) नामयोगी : नाम तथा सर्वनाममा पछि जोडिन आएर अर्थगत सम्बन्ध देखाउने अविकारी शब्द नामयोगी हो । जस्तै :

ऊ घरतर्फ गयो ।
बैशाखपछि जेठ महिना आउँछ ।
दराजमाथि मोवाइल छ ।
दिनभरि घरमै बस ।

छ) संयोजक : दुई वा दुईभन्दा बढी शब्द, पदावली तथा उपवाक्यलाई जोड्ने अविकारी शब्दलाई संयोजक भनिन्छ । जस्तै :

र, वा, तर, तापनि, अर्थात् एवम्, या, आदि ।

ज) विस्मयादिबोधक : मानव मनमा उत्पन्न हुने आश्चर्य, खुसी, दुःख, रीस, प्रशंसा आदिलाई जनाउन प्रयोग गरिने अव्यय पदलाई विस्मयादिबोधक भनिन्छ । जस्तै :

आहा, आम्मै, ए, अरे, छि, ल, उफ्, कठै, थुक्क आदि ।

झ) निपात : आफ्नो छुट्टै र खास अर्थ नहुने तर वाक्यमा प्रयोग भएर अभिव्यक्तिलाई घतलाग्दो एवम् निख्खर बनाउने अव्यय शब्दलाई निपात भनिन्छ । निपातले वाक्यस्तरमा प्रयुक्त हुँदा पदहरूसँगको सन्निकटताका आधारमा अर्थमा भिन्नता ल्याउँछ ।अँ, ए, खै, रे, ब्यारे, हगि, चाइने, के, नि, त, कि, क्यार, हे, नाइँ, आदि निपातका उदाहरण हुन ।

उता स्रोतका आधारमा शब्दहरू संरचनाबाट जस्ताको तस्तै अर्थात् रूप नफेरिइकन आएका तत्सम शब्द, संस्कृतबाट रूप फेरिएर आएका तद्भव शब्द र अन्य भाषाबाट पाहुनाका रूपमा नेपाली भाषामा आएका आगन्तुक शब्द गरी शब्दहरूलाई तीन भागमा बाँडिएको छ । यसैगरी बनोटका आधारमा टुक्रा पारेर छुट्याउन नसकिने मूल शब्द र टुक्रा पारेर व्युत्पत्ति गर्न सकिने व्युत्पन्न गरी दुई किसिमका शब्द हुन्छन् ।

	तत्सम
स्रोत	तद्भव
	आगन्तुक
बनोट	मूल
	व्युत्पन्न

यसरी कक्षा सातको परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ काप्रवन्ध र जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको अध्ययन मूलत : कार्य, स्रोत र बनोटका आधारमा गरिएको छ ।

३.३.२ शब्दको आवृत्ति क्रम

आवृत्तिको अर्थ बारम्बार दोहोरिनु भन्ने बुझिन्छ अर्थात् अर्थ “कुनै पाठलाई फेरि पढ्ने तथा दोहोऱ्याउने काम, कुनै कार्यलाई बारम्बार गरिएको स्थिति, अभ्यास र पुनरावृत्ति” भन्ने हुन्छ (अधिकारी र भट्टराई २०७० पृ.१३१) । यस शोधकार्यमा कक्षा ७ को परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ को प्रवन्ध र जीवनी विधामा समाविष्ट शब्दहरूको आवृत्ति स्थिति कस्तो रहेको छ ? शब्दहरूको आवृत्ति पटक पटक भएको वा कहीँ नदोहोरिएको अवस्था बुझी पाठभित्र शब्दहरूको तालमेल मिलाउनका लागि पनि शब्दहरूको आवृत्तिक्रम महत्त्वपूर्ण हुन्छ ।

३.४ तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन र तरिका

यस अध्ययनको तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि मूलत : पुस्तकालयीय विधि र कक्षागत स्तर अनुरूप शब्दहरूरहे नरहेको छुट्याउन क्षेत्रीय विधि समेत अवलम्बन गरिएको छ । यसभन्दा अगाडि गरिएका शब्दभण्डार सम्बन्धी शोध ग्रन्थ,बृहत् नेपाली शब्दकोश २०६०,

प्रयोगात्मक नेपाली शब्द कोश २०७०, कक्षा सातको परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ एवम् गुरुज्यूहरूको सल्लाह र सुझावलाई सहायक सामग्रीको रूपमा लिइएको छ ।

३.५ तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया

यस अध्ययनको लागि तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि मूलतः कक्षा सातको परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ का प्रवन्ध र जीवनी विधाका शब्दहरू सङ्कलन गरी विभिन्न शब्दकोशहरू उपयोग गरी तिनीहरूको स्रोत, बनोट छुट्याएको छ । यसैगरी ती शब्दहरू कक्षा सातका विद्यार्थीहरूको स्तर, रुचि र क्षमता अनुकूल रहे नरहेको छुट्याउन दक्षिण पूर्वी मोरङका छवटा विद्यालयका केही विद्यार्थीहरूबीच परीक्षाको माध्यमबाट परीक्षण समेत गरिएको छ ।

३.६ तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण प्रक्रिया

यस शोधकार्य कक्षा सातको परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ का प्रवन्ध र जीवनी विधामा केन्द्रित रही गरिएको छ । प्रवन्ध र जीवनीका मूल पाठ बाहेक अभ्यास र अन्य खण्डका शब्दलाई विश्लेषणमा समावेश गरिएको छैन । सम्बन्धित पाठबाट सङ्कलित शब्दहरूलाई शब्दकोश समेतको सहयोगबाट स्रोत र बनोट प्रक्रिया छुट्याई आवृत्ति समेत गणना गरिएको छ ।

परिच्छेद : चार

नतिजाको व्याख्या एवम् विश्लेषण

कक्षा सातको परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ को प्रबन्ध विधाका ४ र जीवनी विधाका ३ पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूलाई तिनीहरूको स्रोत, बनोट, पदवर्ग र आवृत्तिका आधारमा पहिले तपशिल बमोजिम तालिकीकरण गरी अन्त्यमा क्रमश: व्याख्या र विश्लेषण गरिन्छ ।

४.१ कक्षा सातको वर्तमान नेपाली पाठ्यपुस्तकको प्रबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको पाठगत सङ्कलन र अध्ययन

४.१.१ साँस्कृतिक एकताको पर्व : छठ (प्रबन्ध)

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१	अत्यन्त	तत्सम	अति+अन्त	विशेषण	२
२	अनसूया	तत्सम	अन + सुया	नाम	
३	अनुरूप	तत्सम	अनु+रूप	विशेषण	
४	अनुसार	तद्भव	अनु + सार	नामयोगी	
५	अपभ्रंश	तत्सम	अप + भ्रंश	नाम / विशेषण	
६	अपराह्न	तत्सम		नाम/क्रि.वि.	
७	अर्घ	तत्सम	अर् + घ	नाम/विशेषण	
८	अर्थ	तत्सम	अर् + थ	नाम	
९	अर्ध	तत्सम	अर् + ध	विशेषण	
१०	अरू	तद्भव		सर्वनाम	
११	अवसर	तद्भव	अव + सर	नाम/ क्रि.वि.	
१२	अवस्था	तत्सम	अव + स्था	विशेषण	
१३	अवधिभर	तद्भव	अवधि + भर	नामयोगी	
१४	अस्ताउँदो	तद्भव	अस्ताउँ + दो	क्रि.वि.	२
१५	अहिले	तद्भव		क्रि.वि.	
१६	आआफ्ना	तद्भव	आफ्ना+आफ्ना	विशेषण	
१७	आएको	तद्भव	आ + एको	क्रिया	
१८	आएका	तद्भव	आ + एका	क्रिया	

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१९	आदान	तत्सम		नाम	
२०	आदि	तत्सम		नाम	
२१	आधा	तद्भव		विशेषण	
२२	आफ्ना	तद्भव	आफू + ना	विशेषण	
२३	आफू	तद्भव		सर्वनाम	
२४	आफैँ	तद्भव	आफू + ऐँ	सर्वनाम/क्रि.वि.	
२५	आरम्भ	तत्सम		नाम	
२६	आरती	तत्सम		नाम	
२७	आरोग्य	तत्सम		नाम	
२८	आस्था	तत्सम		नाम	
२९	इद	आगन्तुक		नाम	
३०	इच्छा	तत्सम		नाम	
३१	इष्ट	तत्सम		नाम	
३२	इष्टदेव	तत्सम		नाम	
३३	उखु	तद्भव		नाम	२
३४	उदाउँदो	तद्भव		क्रि.वि.	
३५	उपवास	तत्सम	उप + वास	नाम	
३६	उपासना	तत्सम		नाम	
३७	उँधौली	तद्भव		विशेषण	
३८	उँभौली	तद्भव		विशेषण	
३९	एक	तत्सम		नाम	
४०	एकै	तद्भव		विशेषण	
४१	एकता	तत्सम	एक + ता	नाम	
४२	एवम्	तत्सम		संयोजक	
४३	ऋषि	तत्सम		नाम	
४४	कपडा	तद्भव		नाम	
४५	कथा	तत्सम		नाम	
४६	कन्दमूल	तत्सम	कन्द + मूल	नाम	
४७	काम	तद्भव		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
४८	कामना	तत्सम		नाम	
४९	कार्तिक	तत्सम		नाम	२
५०	काल	तत्सम		नाम	२
५१	किनार	तद्भव		नाम/क्रि.वि.	३
५२	कीर्तन	तत्सम		नाम	४
५३	केरा	तद्भव		नाम	४
५४	कोही	तद्भव	को + ही	सर्वनाम	४
५५	क्रिसमस	आगन्तुक		नाम	
५६	खरना	आगन्तुक		नाम	
५७	खानु	तद्भव	खा + नु	क्रिया	
५८	खाली	तद्भव	खा + ली	विशेषण	
५९	खान्छन्	तद्भव	खा+छन्	क्रिया	२
६०	खिर	तद्भव		नाम	
६१	खुट्टा	तद्भव	खुट्+टा	नाम	
६२	ख्याल	तद्भव		नाम/क्रि.वि.	
६३	गएका	तद्भव	जा +एका	क्रि.वि.	२
६४	गर्छन्	तद्भव	गर् +छन्	क्रिया	३
६५	गर्ने	तद्भव	गर् +ने	क्रि.वि.	
६६	गर्दै	तद्भव	गर् + दै	क्रिया	४
६७	गरेका	तद्भव	गर्+एका	क्रिया	२
६८	गर्नुपर्छ	तद्भव	गर्+नु+पर्+छ	क्रिया	
६९	गरिब	आगन्तुक		विशेषण	
७०	गरिन्छन्	तद्भव	गर्+इन्छन्	क्रिया	
७१	गहुँ	तद्भव		नाम	
७२	गाउँछन्	तद्भव	गाउँ+छन्	क्रिया	
७३	गाड्छन्	तद्भव	गाड्+छन्	क्रिया	
७४	गुप्तवास	तत्सम	गुप्त +वास	नाम	
७५	गैरहिन्दू	तद्भव	गैर + हिन्दू	विशेषण	
७६	गौरा	तत्सम		नाम	

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
७७	घर	तद्भव		नाम	९
७८	घिउ	तद्भव		नाम	२
७९	घाट	तद्भव		नाम	३
८०	चढाएको	तद्भव	चढाउ+एको	क्रिया	
८१	चतुर्थी	तत्सम	चतुर + ं थी	नाम	
८२	चलन	तद्भव	चल्+अन	नाम	
८३	चल्ती	तद्भव	चल्+ती	विशेषण	
८४	चाडपर्व	तद्भव	चाड+पर्व	नाम	२
८५	चामल	तद्भव		नाम	३
८६	चार	तद्भव		नाम/विशेषण	
८७	चुलो	तद्भव		नाम	
८८	छ	तद्भव		क्रिया	९
८९	छइठ	आगन्तुक		नाम	
९०	छट	तद्भव		नाम	
९१	छट्ठी	तद्भव		नाम	
९२	छठ	तद्भव		नाम	१७
९३	छठी	तद्भव	छठ+ई	नाम	३
९४	छठीमाई	आगन्तुक	छठी +माई	नाम	३
९५	छरछिमेक	तद्भव	छर+छिमेक	नाम	
९६	छोराछोरी	तद्भव	छोरा+छोरी	नाम	
९७	जटा	तत्सम		नाम	
९८	जति	तद्भव	जो+ति	विशेषण	
९९	जन	तत्सम		नाम	
१००	जना	तद्भव		नाम	२
१०१	जनाउने	तद्भव	जनाउ+ने	क्रि.वि.	२
१०२	जम्मा	तद्भव		नाम	२
१०३	जल	तत्सम		नाम	२
१०४	जलाशय	तत्सम	जल+आशय	नाम	४
१०५	जाग्राम	तद्भव	जाग्+राम	नाम	२

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१०६	जाति	तत्सम	जा+ति	नाम	
१०७	जातीय	तत्सम	जात+ईय	विशेषण	
१०८	जुटाउँछन्	तद्भव		क्रिया	
१०९	जोडेर	तद्भव	जोड्+एर	क्रि.वि.	
११०	ज्येष्ठ	तत्सम		नाम	२
१११	झिलिमिली	तद्भव	झिलमिल+ई	विशेषण	
११२	टोकरी	आगन्तुक	टोक् +अरी	नाम	
११३	ठाउँ	तद्भव		नाम	
११४	ठुला	तद्भव	ठुलो + आ	विशेषण	
११५	ठुलो	तद्भव		विशेषण	३
११६	ठेकुवा	तद्भव		विशेषण	२
११७	डुबाउँछन्	तद्भव		क्रिया	
११८	ढकी	तद्भव		नाम	
११९	ढोग्छन्	तद्भव	ढोग्+छन्	क्रिया	
१२०	तथा	तद्भव		संयोजक	
१२१	तयार	आगन्तुक		विशेषण	
१२२	तराई	तद्भव	तरी/तली+आई	नाम	
१२३	तिथि	तत्सम		नाम	२
१२४	तिहार	तद्भव		नाम	
१२५	ती	तद्भव		सर्वनाम	६
१२६	तेस्रो	तद्भव	तिस्र+ओ	विशेषण	
१२७	त्यस	तद्भव		सर्वनाम	६
१२८	त्यहीँ	तद्भव	त्यहाँ+ई	क्रि.वि.	३
१२९	दण्डवत्	तत्सम	दण्ड+वत्	नाम	३
१३०	दसैँ	तद्भव		नाम	
१३१	द्वापर	तद्भव		नाम	
१३२	दिइने	तद्भव		क्रिया	
१३३	दिए	तद्भव		क्रिया	
१३४	दिन	तत्सम		क्रि.वि.	८

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१३५	दिन्छन्	तद्भव	दिन्+छन्	क्रिया	४
१३६	दिनु	तद्भव		क्रिया	
१३७	दिने	तद्भव		क्रि.वि.	
१३८	दियो	तद्भव		नाम	
१३९	दुध	तद्भव		नाम	
१४०	दुवै	तद्भव	दुई+ऐ	विशेषण	
१४१	दृश्य	तद्भव	दृश्+य	नाम/विशेषण	
१४२	देखिन्छ	तद्भव	देख्+इन्छ	क्रिया	
१४३	देश	तत्सम		नाम	
१४४	दोस्रो	तद्भव		विशेषण	
१४५	थम्बा	तद्भव		नाम	
१४६	थरी	तद्भव	थर +ई	विशेषण	
१४७	थारु	तद्भव		नाम	
१४८	थलो	तद्भव		नाम	
१४९	थालिएको	तद्भव	थाल्+इ+एको	क्रिया	
१५०	थालेका	तद्भव	थाल्+एका	क्रिया	
१५१	थिइन्	तद्भव		क्रिया	
१५२	थिए	तद्भव		क्रिया	२
१५३	थियो	तद्भव		क्रिया	
१५४	धर्म	तत्सम		नाम	३
१५५	धर्मावलम्बी	तत्सम	धर्म+अवलम्ब+ई	नाम/विशेषण	
१५६	धार्मिक	तत्सम	धर्म+इक	विशेषण	२
१५७	धेरै	तद्भव	धेर+ऐ	विशेषण/क्रि.वि.	४
१५८	नजिक	आगन्तुक		क्रि.वि./नामयोगी	४
१५९	नयाँ	तद्भव		विशेषण	३
१६०	नरिवल	तद्भव		नाम	
१६१	नसकेको	तद्भव		क्रिया	४
१६२	नाङ्लो	तद्भव		नाम	
१६३	नाचगान	तद्भव	नाच+गान	नाम	

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१६४	नाति	तद्भव		नाम	
१६५	नातिना	तद्भव	नाति+ना	नाम	
१६६	नेतृत्व	तत्सम	नेतृ+त्व	नाम	
१६७	नेपाल	तद्भव		नाम	
१६८	नेपाली	तद्भव	नेपाल+ई	नाम/विशेषण	
१६९	नै	तद्भव		निपात	५
१७०	पक्वान्न	तत्सम	पाक्व+अन्न	नाम	
१७१	पक्ष	तत्सम		नाम	
१७२	पञ्चमी	तत्सम	पञ्चम +ई	नाम	
१७३	पुरी	तत्सम	पुर+ई	नाम	
१७४	पकाइन्छ	तद्भव		क्रिया	
१७५	पकाउँछ	तद्भव		क्रिया	
१७६	पति	तत्सम		नाम	
१७७	पत्नी	तत्सम	पति+नी	नाम	
१७८	पनि	तद्भव	पण+इ	संयोजक	८
१७९	परम्परा	तत्सम	परम्+परा	नाम	
१८०	परिवार	तत्सम	परि+वार	नाम	७
१८१	पर्व	तत्सम		नाम	११
१८२	पवित्रता	तत्सम	पवित्र + ता	नाम	
१८३	पस्छन्	तद्भव		क्रिया	
१८४	पहाडिया	तद्भव	पहाड+इया	विशेषण	
१८५	पहिले	तद्भव	पहिलो+ए	क्रि.वि./नामयोगी	
१८६	पाण्डव	तत्सम		नाम	
१८७	पात	तद्भव		नाम	३
१८८	पानी	तद्भव		नाम	
१८९	पारिवारिक	तत्सम	परिवार+इक	विशेषण	
१९०	पिठो	तद्भव		नाम	
१९१	पुकार्छन्	तद्भव	पुकार्+छन्	क्रिया	
१९२	पुरा	तत्सम		नाम/विशेषण	

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१९३	पुराण	तत्सम		नाम	
१९४	पुरी	तद्भव	पुर+ई	नाम	
१९५	पुरुष	तत्सम		नाम	४
१९६	पुऱ्याउँछन्	तद्भव		क्रिया	
१९७	पूजा	तत्सम	पूज्+आ	नाम	२०
१९८	पूजाकोठा	तद्भव	पूजा+कोठा	नाम/विशेषण	
१९९	पूजास्थल	तद्भव	पूजा+स्थल	नाम/विशेषण	३
२००	पूर्वी	तत्सम	पूर्व+ई	विशेषण	
२०१	पोखरा	तद्भव		नाम	
२०२	प्रचलित	तत्सम	प्र+चलित	विशेषण	
२०३	प्रदान	तत्सम	प्र+दान	नाम	
२०४	प्रसाद	तत्सम	प्र+साद	नाम	
२०५	फर्किन्छन्	तद्भव		क्रिया	२
२०६	फलफूल	तद्भव	फल+फूल	नाम	३
२०७	फेद	तद्भव		नाम	
२०८	फेरि	तद्भव		क्रि.वि.	
२०९	बगाएको	तद्भव		क्रिया	
२१०	बगाउँछन	तद्भव		क्रिया	
२११	बजाउँदै	तद्भव		क्रिया	
२१२	बढी	तद्भव	बढ्+ई	विशेषण	
२१३	बत्ती	तद्भव		नाम	३
२१४	बनाइन्छ	तद्भव		क्रिया	
२१५	बनेको	तद्भव	बन्+एको	क्रिया	२
२१६	बलेका	तद्भव	बल्+एका	क्रिया	
२१७	बस्छन्	तद्भव	बस्+छन्	क्रिया	६
२१८	बसेकी	तद्भव	बस्+एकी	क्रिया	
२१९	बस्न	तद्भव	बस्+न	क्रि. वि.	
२२०	बस्ने	तद्भव	बस्+ने	क्रि. वि.	२
२२१	बस्छु	तत्सम	बस्+छु	विशेषण	३

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२२२	बाँडेर	तद्भव	बाँड्+एर	कि.वि.	
२२३	बाँस	तद्भव		नाम	
२२४	बाजा	तद्भव		नाम	
२२५	बाबा	तद्भव		नाम	
२२६	बालेर	तद्भव	बाल्+एर	कि.वि.	३
२२७	बिना	तद्भव		नाम	
२२८	बिहान	तद्भव		नाम	
२२९	बुझाउँछन्	तद्भव		क्रिया	
२३०	बेसार	तद्भव		नाम	
२३१	बोक्छन्	तद्भव	बोक्+छन्	क्रिया	
२३२	बोहोता	तद्भव		नाम	
२३३	भएको	तद्भव	हु + एको	क्रिया	२
२३४	भएर	तद्भव	हु+ एर	कि.वि.	२
२३५	भक्ति	तत्सम	भज्+ति	नाम	३
२३६	भगवती	तत्सम	भग+वत्+ई	नाम	
२३७	भजन	तत्सम	भज्+अन	नाम	५
२३८	भन्छन्	तद्भव	भन् + छन्	क्रिया	
२३९	भन्ने	तद्भव	भन् + ने	कि.वि.	
२४०	भनिन्छ	तद्भव	भन् + इन्छ	क्रिया	२
२४१	भने	तद्भव	भन् + ए	क्रिया	
२४२	भनेर	तद्भव	भन्+एर	कि.वि.	
२४३	भलाइ	तद्भव	भल्+आइ	नाम	
२४४	भाकल	तद्भव	भाक्+अल	नाम	२
२४५	भाव	तत्सम		नाम	
२४६	भावना	तत्सम	भाव् + अन +आ	नाम	
२४७	भावी	तत्सम	भू+ई	विशेषण	
२४८	भाषा	तत्सम	भाष्+आ	नाम	२
२४९	भाषी	तत्सम	भाषा+ई	विशेषण	
२५०	भुसुवा	तद्भव		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२५१	भेदभाव	तत्सम	भेद+भाव	नाम	
२५२	भेला	तद्भव		नाम	
२५३	भोजन	तत्सम	भुज्+अन	नाम	
२५४	मधेश	तद्भव	मध्य+देश	नाम	२
२५५	मध्य	तत्सम		विशेषण	
२५६	मनाइँदै	तद्भव		क्रिया	
२५७	मनाउँदै	तद्भव		क्रिया	
२५८	मनाउन	तद्भव		क्रि.वि.	
२५९	मनाउने	तद्भव		क्रि.वि.	
२६०	मनाइन्छ	तद्भव		क्रिया	
२६१	मनोकामना	तत्सम	मन+कामना	नाम	
२६२	मनोरम	तत्सम	मनस्+रम	विशेषण	
२६३	महत्त्व	तत्सम	महत्+त्व	नाम	
२६४	महिना	तद्भव		नाम	
२६५	महिला	तत्सम	मह+इल+आ	नाम	
२६६	मागेर	तद्भव	माग् + एर	क्रि.वि.	
२६७	माघी	तद्भव	माघ+ई	नाम	
२६८	माछामासु	तद्भव	माछा + मासु	नाम	
२६९	माटा	तद्भव		नाम	
२७०	माता	तत्सम		नाम	
२७१	मान्ने	तद्भव	मान् +ने	क्रि.वि.	
२७२	मात्र	तत्सम		निपात	
२७३	मानिन्छ	तद्भव	मान्+इन्छ	क्रिया	
२७४	मानिस	तद्भव		नाम	
२७५	मिठा	तद्भव		विशेषण	
२७६	मिलन	तत्सम	मिल्+अन	नाम	
२७७	मिसाएर	तद्भव		क्रि.वि.	
२७८	मुख्य	तत्सम	मुख+य	विशेषण	
२७९	मुछेर	तद्भव	मुछ्+एर	क्रि.वि.	

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२८०	मुला	तद्भव	मूल+आ	नाम	
२८१	मूल	तत्सम		नाम	
२८२	मेला	तत्सम	मिल्+आ	नाम	
२८३	मेवा	तद्भव		नाम	
२८४	मैथिली	तत्सम	मैथिल+ई	विशेषण	
२८५	मौसमी	तद्भव	मौसम+ई	विशेषण	
२८६	यस	तद्भव		सर्वनाम	९
२८७	यसरी	तद्भव	यस्+अरी	क्रि.वि.	३
२८८	यसै	तद्भव	यस+ऐ	क्रि.वि.	
२८९	यहाँ	तत्सम		क्रि.वि.	२
२९०	यही	तद्भव	यो+ई	सर्वनाम/विशेषण	
२९१	यिन	तद्भव		सर्वनाम	
२९२	यी	तद्भव		सर्वनाम	२
२९३	युग	तत्सम		नाम	
२९४	यो	तद्भव		सर्वनाम	
२९५	योगदान	तत्सम	योग+दान	नाम	
२९६	र	तद्भव		संयोजक	३२
२९७	रमाइलो	तद्भव	रम्+आइलो	विशेषण	
२९८	रहन्छ	तद्भव		क्रिया	
२९९	रहन्छन्	तद्भव		क्रिया	
३००	रहेका	तद्भव		क्रिया	
३०१	रहेको	तद्भव		क्रिया	६
३०२	राख्नुपर्छ	तद्भव	राख्नु+पर्छ	क्रिया	
३०३	राखिन्छ	तद्भव	राख्+इन्छ	क्रिया	
३०४	राखिन्छन्	तद्भव	राख्+इन्+छन्	क्रिया	
३०५	राखेको	तद्भव	राख्+एको	क्रिया	
३०६	राखेर	तद्भव	राख्+एर	क्रि.वि.	२
३०७	रातभर	तद्भव		क्रि.वि.	
३०८	रूप	तत्सम		नाम	

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
३०९	रोजेर	तद्भव		क्रि.वि.	
३१०	रोटी	तत्सम		नाम	
३११	लगाउँछन्	तद्भव		क्रिया	
३१२	लगाउनुपर्छ	तद्भव		क्रिया	
३१३	लगेर	तद्भव		क्रि.वि.	
३१४	लड्डु	तद्भव		नाम	
३१५	लसुन	तद्भव		नाम	
३१६	लाँको	तद्भव		नाम	
३१७	लागि	तद्भव		नामयोगी	२
३१८	लागेको	तद्भव	लाग्+एको	क्रिया	
३१९	लाग्छ	तद्भव	लाग्+छ	क्रिया	
३२०	लिएर	तद्भव		क्रि.वि.	
३२१	लिन्छन्	तद्भव		क्रिया	३
३२२	लुगा	तद्भव		नाम	
३२३	लोकगीत	तत्सम	लोक+गीत	नाम	
३२४	वनवास	तत्सम	वन + वास	नाम	
३२५	वर्तमान	तत्सम	वृत् + मान	नाम	
३२६	वर्ष	तत्सम		नाम	
३२७	वा	तत्सम		संयोजक	३
३२८	वाचन	तत्सम	वाच् + अन	नाम	
३२९	वातावरण	तत्सम	वात + आवरण	नाम	
३३०	विभिन्न	तत्सम	वि + भिन्न	विशेषण	
३३१	विशेष	तत्सम	वि + शेष	विशेषण	
३३२	विशेषतः	तत्सम	विशेष + त :	क्रि.वि.	
३३३	विश्वाश	तत्सम	वि + श्वाश	नाम	
३३४	वृद्धि	तत्सम	वृध् + ति	नाम	
३३५	वैदिक	तत्सम	वेद + इक	विशेषण	
३३६	व्रत	तत्सम		नाम	८
३३७	व्रतालु	तत्सम	व्रत + आलु	नाम	११

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
३३८	शरीर	तत्सम		नाम	
३३९	शुक्ल	तत्सम	शुच् + ल	विशेषण	
३४०	शुद्धता	तत्सम	शुद्ध + ता	नाम	
३४१	शुभकामना	तत्सम	शुभ + कामना	नाम	
३४२	शुभारम्भ	तत्सम	शुभ + आरम्भ	नाम	
३४३	संस्कृत	तत्सम	सम् + कृत्	नाम	
३४४	संस्कृति	तत्सम	सम्+ कृति	नाम	
३४५	सक्खर	तद्भव		नाम	
३४६	सट्टा	तद्भव	साट् + आ	नाम	
३४७	सत्य	तत्सम		विशेषण	
३४८	सप्तमी	तत्सम	सप्तम + ई	नाम	
३४९	सदस्य	तत्सम	सदस् + य	नाम	
३५०	सद्भाव	तत्सम	सत् + भाव	नाम	
३५१	सफलता	तत्सम	सफल+ता	नाम	२
३५२	सबै	तद्भव	सब + ऐ	विशेषण	७
३५३	समय	तत्सम		नाम	
३५४	समाप्त	तत्सम		विशेषण	
३५५	समुदाय	तत्सम	सम् + उदय	नाम	३
३५६	सर्वप्रथम	तत्सम	सर्व + प्रथम	विशेषण	
३५७	सहभागी	तत्सम	सहभाग + ई	नाम	
३५८	सहर	आगन्तुक		नाम	
३५९	सहयोग	तत्सम	सह + योग	नाम	
३६०	साँझपख	तद्भव	साँझ + पख	क्रि.वि.	
३६१	साँस्कृतिक	तत्सम		विशेषण	
३६२	साना	तद्भव		विशेषण	
३६३	सामग्री	तत्सम	समग्र + ई	नाम	९
३६४	सामाजिक	तत्सम	समाज + इक	विशेषण	
३६५	सारै	तद्भव		क्रि.वि.	
३६६	साष्टाङ्ग	तद्भव	स+अष्ट + अङ्ग	विशेषण	३

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
३६७	सिंगार्दछन्	तद्भव		क्रिया	
३६८	सु:खशान्ति	तद्भव	सु:ख+शान्ति	नाम	
३६९	सुन्दर	तत्सम		विशेषण	
३७०	सुरज	तत्सम	सुर + ज	नाम	
३७१	सुरु	तद्भव		नाम	
३७२	सुरुआत	तद्भव	सुरु + आत	नाम	
३७३	सूर्य	तत्सम		नाम	९
३७४	सूर्यदेव	तद्भव	सूर्य+देव	नाम	२
३७५	सूर्यास्त	तत्सम	सूर्य + अस्त	नाम	
३७६	सेतु	तत्सम		नाम	
३७७	स्त्री	तत्सम		नाम	
३७८	स्वस्थ	तत्सम	स्व + स्थ	विशेषण	
३७९	हात	तद्भव		नाम	
३८०	हात्ती	तद्भव		नाम	
३८१	हालिदिन्छन्	तद्भव		क्रिया	
३८२	हुँदैन	तद्भव		क्रिया	
३८३	हुन्	तद्भव		क्रिया	३
३८४	हुने	तद्भव		क्रि.वि.	२
३८५	हुन्छ	तद्भव	हुन् + छ	क्रिया	८
३८६	हुन्छन्	तद्भव	हुन् + छन्	क्रिया	३
३८७	हिजोआज	तद्भव	हिजो + आज	क्रि.वि.	
३८८	हिन्दु	तद्भव	हिन्द + उ	नाम	२
३८९	हो	तद्भव		क्रिया	७

४.१.२ प्रकृतिको सुन्दर स्थलः खप्तड (प्रबन्ध)

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१	अग्ला	तद्भव		विशेषण	
२	अघाँइदैन	तद्भव		क्रिया	
३	अछाम	तद्भव		नाम	
४	अधिकांश	तत्सम	अधिक +अंश	विशेषण	
५	अध्ययन	तत्सम	अधि+ इ+अन	नाम	२
६	अनेकौँ	तद्भव	अनेक+औँ	विशेषण	२
७	अनौठो	तद्भव		विशेषण	२
८	अपी	तद्भव		नाम	
९	अभियान	तत्सम	अभि+यान	नाम	
१०	अर्को	तत्सम		सर्वनाम	
११	अरू	तत्सम		सर्वनाम/क्रि.वि.	
१२	अवस्थित	तत्सम	अव+स्थित	विशेषण	२
१३	आएकी	तद्भव	आ+एकी	क्रिया	
१४	आएको	तद्भव	आ+एको	क्रिया	
१५	आउने	तद्भव	आउ +ने	क्रिया	
१६	आकर्षक	तत्सम	आ+कृष्+अक	विशेषण	
१७	आकाश	तत्सम	आ+काश	नाम	
१८	आदि	तत्सम		नाम	३
१९	आधा	तद्भव		नाम	२
२०	आफ्नो	तद्भव	आफू+नो	विशेषण	२
२१	आवश्यक	तत्सम	अवश्य +क	विशेषण	२
२२	आश्रम	तत्सम	आ+श्रम	नाम	२
२३	उचाइ	तद्भव	उचो+आइ	नाम	
२४	उत्तर	तत्सम	उत्+तर	नाम	४
२५	उन	तद्भव		सर्वनाम	
२६	उल्लेखनीय	तद्भव	उत्+लेखनीय	विशेषण	
२७	एउटा	तद्भव	एक+ओटा	विशेषण	३
२८	एवम्	तत्सम		संयोजक	३

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२९	एक	तद्भव		विशेषण	३
३०	ओटा	तद्भव		नाम	२
३१	ओटै	तद्भव	आगन्तुक	क्रि.वि.	२
३२	कस्तुरी	तत्सम		नाम	
३३	काटेर	तद्भव		क्रि.वि.	
३४	काम	तत्सम		नाम	
३५	कार्य	तत्सम	कृ + य	नाम	
३६	कार्यालय	तत्सम	कार्य + आलय	नाम	२
३७	कालिज	तत्सम		नाम	
३८	कालो	तत्सम	काल + ओ	विशेषण	
३९	कीटपतङ्ग	तत्सम		नाम	२
४०	कुण्ड	तत्सम		नाम	
४१	कुनै	तद्भव	कुन + ऐ	सर्वनाम	
४२	कुशल	तत्सम		विशेषण	२
४३	कोइली	तत्सम		नाम	
४४	खप्तड	तत्सम		नाम	१९
४५	खप्पर	तत्सम		नाम	२
४६	खप्परमाडौँ	तद्भव	खप्पर + माडौँ	नाम	
४७	खर्क	तद्भव		नाम	
४८	खलबलिन	तद्भव	खलबल + इन	क्रि.वि.	
४९	खस्रु	तद्भव	खस्रो + उ	नाम	
५०	खस्रे	तद्भव	खस्रो + ए	नाम	
५१	खाले	तद्भव	खाल + ए	नाम	
५२	गङ्गा	तत्सम		नाम	२
५३	गर्छ	तद्भव	गर् + छ	क्रिया	२
५४	गर्छन	तद्भव	गर् + छन्	क्रिया	
५५	गणेश	तत्सम	गण + ईश	नाम	
५६	गर्न	तद्भव	गर् +न	क्रि.वि.	२

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
५७	गर्दा	तद्भव	गर् + दा	क्रि.वि.	
५८	गरेर	तद्भव	गर् + एर	क्रि.वि.	
५९	गरेका	तद्भव	गर् + एका	क्रिया	
६०	गरिएको	तद्भव	गर् + इ + एको	क्रिया	
६१	गरेको	तद्भव	गर् + एको	क्रिया	
६२	गर्दै	तद्भव	गर् + दै	क्रिया	
६३	गरेमा	तद्भव	गर् + ए + मा	क्रिया	
६४	गरौँ	तद्भव	गर् + औँ	क्रिया	
६५	गर्मी	तद्भव	गर् + मी	नाम/विशेषण	
६६	गुराँश	तत्सम		नाम	
६७	ग्रन्थ	तत्सम		नाम	२
६८	घना	तत्सम	घन + आ	विशेषण	
६९	घाँसे	तद्भव	घाँस + ए	विशेषण	
७०	घारी	तद्भव	घार + ई	नाम	
७१	घोरल	तद्भव		नाम	
७२	घोषणा	तत्सम	घोषण + आ	नाम	
७३	चराउने	तद्भव	चर्+ आउ + ने	क्रि.वि.	
७४	चरिचरन	तद्भव		नाम	२
७५	चर्न	तद्भव	चर् + न	क्रि.वि.	
७६	चलाऔं	तद्भव	चल् + आऔँ	क्रिया	
७७	चित्तल	तत्सम		नाम	२
७८	चिमाल	तद्भव		नाम	२
७९	चिराइतो	तत्सम		नाम	४
८०	चिल	तद्भव		नाम	
८१	चुचुरा	तद्भव		नाम	
८२	छ	तद्भव		क्रिया	२७
८३	छन्	तद्भव		क्रिया	११
८४	जङगल	तत्सम		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
८५	जडीबुटी	तत्सम	जडी + बुटो + ई	नाम	
८६	जता	तत्सम	जो + ता	क्रि.वि.	
८७	जति	तत्सम	जो + ति	विशेषण	
८८	जनावर	आगन्तुक		नाम	
८९	जस्ता	आगन्तुक		नाम	२
९०	जस्तै	तद्भव	जस्तो + ऐ	विशेषण	
९१	जस्तो	तद्भव	जस + तो	विशेषण	२
९२	जहाँ	तद्भव	जो + हाँ	क्रि.वि.	
९३	जाडो	तत्सम		विशेषण	
९४	जिल्ला	आगन्तुक		नाम	६
९५	जीवजन्तु	तत्सम	जीव + जन्तु	नाम	
९६	जैविक	तत्सम	जीव + इक	विशेषण	५
९७	ज्येष्ठ	तत्सम		नाम	
९८	झरना	तत्सम	झर + ना	नाम	
९९	झ्याम्म	तद्भव	झ्याम + म	क्रि.वि.	
१००	टावर	आगन्तुक		नाम	
१०१	ठाउँ	तत्सम		नाम	२
१०२	ठुलो	तत्सम		विशेषण	३
१०३	डाँफे	तद्भव		नाम	
१०४	डोटी	तद्भव		नाम	४
१०५	ढाकेको	तद्भव	ढाक् + ए + को	क्रिया	
१०६	ढुङ्गा	तद्भव		नाम	
१०७	तरेली	तद्भव	तर + एली	नाम	
१०८	तिन	तद्भव		सर्वनाम	
१०९	ती	तद्भव		सर्वनाम	
११०	त्यस	तद्भव		सर्वनाम/ विशेषण	
१११	त्यसैगरी	तद्भव		क्रि.वि.	
११२	थिए	तद्भव		क्रिया	२

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
११३	थुम्का	तद्भव		नाम	
११४	थुप्रो	तद्भव		नाम/विशेषण	
११५	दक्षिण	तत्सम		नाम	
११६	दर्शन	तत्सम	दृश् + अन	नाम	
११७	दशहरा	तत्सम	दश + हरा	विशेषण	
११८	दह	तत्सम		नाम	३
११९	दिन	तत्सम		नाम	
१२०	दिशा	तत्सम		नाम	
१२१	दृश्यावली	तत्सम	दृश्य + आवली	नाम	२
१२२	दृष्टि	तत्सम	दृश् + ति	नाम	२
१२३	देखिँदैन	तद्भव	देख् + इद् +ऐन	क्रिया	
१२४	देखि	तद्भव		नामयोगी	
१२५	देखिन्छ	तद्भव		क्रिया	३
१२६	देख्न	तद्भव	देख् + न	क्रि.वि.	६
१२७	देश	तत्सम		नाम	२
१२८	दोहन	तत्सम	दुह + अन	नाम	
१२९	धर्म	तत्सम		नाम	
१३०	धार्मिक	तत्सम	धर्म + इक	विशेषण	४
१३१	धूपी	तत्सम	धुप + ई	नाम	
१३२	धेरै	तद्भव	धेर + ऐ	विशेषण/क्रि.वि	
१३३	नजिकै	तद्भव	नजिक + ऐ	क्रि.वि.	२
१३४	नदीनाला	तद्भव	नदी + नाला	नाम	
१३५	निकुञ्ज	तत्सम	नि + कुञ्ज	नाम	१०
१३६	निगालो	तद्भव		नाम	२
१३७	निर्माण	तत्सम	निर् + मान	नाम	
१३८	नेपाल	तद्भव		नाम	३
१३९	नै	तद्भव		निपात	
१४०	पङ्क्तिबद्ध	तत्सम	पङ्क्ति +बद्ध	विशेषण	

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१४१	पनि	तत्सम	पण + इ	संयोजक/निपात	
१४२	पन्छी	तत्सम		नाम	
१४३	पर्छ	तद्भव	पर् + छ	क्रिया	
१४४	पर्ने	तद्भव	पर् + ने	क्रि.वि.	
१४५	पर्यटन	तत्सम	परि + अट् + अन	नाम	
१४६	पर्वत	तत्सम		नाम	२
१४७	परेका	तद्भव	पर् + एका	क्रिया	
१४८	परेको	तद्भव	पर् + एको	क्रिया	
१४९	पर्दछन	तद्भव		क्रिया	
१५०	पशु	तत्सम		नाम/विशेषण	
१५१	पश्चिम	तत्सम	पश्च + इम	नाम/विशेषण	
१५२	पहाड	तत्सम		नाम	५
१५३	पहिचान	आगन्तुक		नाम	
१५४	पाइँदैन	तद्भव		क्रिया	
१५५	पाँच	तद्भव		नाम	
१५६	पाइन्छन	तद्भव		क्रिया	४
१५७	पाटन	तद्भव		नाम	
१५८	पानी	तद्भव		नाम	२
१५९	पाहा	तत्सम		नाम	
१६०	पुण्य	तत्सम	पू + य	नाम	
१६१	पुतली	तत्सम	पुतला + ई	नाम	
१६२	पुरातात्विक	तत्सम	पुरातत्व + ईक	विशेषण	
१६३	पुरुष	तत्सम		नाम	
१६४	पुऱ्याउने	तद्भव	पुऱ्या+आउ+ने	क्रिया	
१६५	पूर्व	तत्सम		नाम	
१६६	पूर्वी	तत्सम	पूर्व + ई	विशेषण	
१६७	प्रकृति	तत्सम	प्र + कृति	नाम	
१६८	प्रजाति	तत्सम	प्र + जाति	नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१६९	प्रत्येक	तत्सम	प्रति + एक	सर्वनाम/विशेषण	
१७०	प्रवर्धन	तत्सम	प्र + वृध+ अन	नाम	
१७१	प्रसिद्ध	तत्सम	प्र + सिद्ध	विशेषण	
१७२	फूल	तद्भव		नाम	३
१७३	फुल्छन्	तद्भव	फुल् + छन्	क्रिया	
१७४	फैलिएका	तद्भव		क्रिया	
१७५	बगेकी	तद्भव	बग्+एकी	क्रिया	
१७६	बभ्क्षाङ	तद्भव		नाम	५
१७७	बभ्क्षाङे	तद्भव	बभ्क्षाङ + ऐ	विशेषण	
१७८	बढाएका	तद्भव	बढा + एका	क्रिया	२
१७९	बनाएका	तद्भव		क्रिया	
१८०	बनैया	तद्भव	वन + ऐया	विशेषण	
१८१	बनोट	तद्भव	बन् + ओट	नाम	२
१८२	बसेर	तद्भव	बस् + एर	क्रिया	
१८३	बहेकी	तद्भव	बह + एकी	क्रिया	
१८४	बाइस	तद्भव		विशेषण	
१८५	बाजुरा	तद्भव		नाम	४
१८६	बाबा	आगन्तुक		नाम	
१८७	वासस्थान	तत्सम	वास + स्थान	नाम	
१८८	बीच	तत्सम		नामयोगी/क्रि.वि.	२
१८९	बुलबुल	आगन्तुक		नाम	
१९०	ब्वाँसो	तद्भव		नाम	२
१९१	भएको	तद्भव	हु + एको	क्रिया	५
१९२	भण्डार	तत्सम		नाम	२
१९३	भनिन्छ	तद्भव		क्रिया	
१९४	भन्छन	तद्भव		क्रिया	
१९५	भवन	तत्सम	भू + अन	नाम	
१९६	भाग	तत्सम		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१९७	भाद्र	तत्सम		नाम	
१९८	भालु	तत्सस		नाम	
१९९	भित्री	तद्भव	भित्र + ई	विशेषण	
२००	भ्यागुता	तद्भव	भ्यागुतो + आ	नाम	
२०१	भू-भाग	तत्सम		नाम	
२०२	भोजपत्र	तत्सम		नाम	
२०३	भौगोलिक	तत्सम	भूगोल + इक	विशेषण	
२०४	मधेश	तत्सम	मध्य + देश	नाम	
२०५	मध्य	तत्सम		नाम	
२०६	मध्यवर्ती	तत्सम		विशेषण	
२०७	मन	तत्सम		नाम	
२०८	मनोरम	तत्सम		विशेषण	
२०९	मन्दिर	तत्सम		नाम	
२१०	मस्टो	तद्भव	मस्टा + ओ	नाम	
२११	महत्त्व	तत्सम	महत् + त्व	नाम	
२१२	महत्त्वपूर्ण	तत्सम	महत्त्व + पूर्ण	विशेषण	
२१३	माझ	तद्भव		नाम	
२१४	मानिन्छ	तद्भव	मान्+इन्छ	क्रिया	
२१५	मिटर	आगन्तुक		नाम	
२१६	मिल्ने	तद्भव	मिल् + ने	क्रिया	
२१७	मुख्य	तत्सम		विशेषण	२
२१८	मुनाल	तत्सम		नाम	
२१९	मुनि	तत्सम		नामयोगी	
२२०	मृग	तत्सम		नाम	
२२१	मेला	तत्सम		नाम	
२२२	मैदान	आगन्तुक		नाम	
२२३	मोहक	तत्सम		विशेषण	
२२४	यथासम्भव	तत्सम	यथा + सम्भव	क्रि.वि.	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२२५	यस	तद्भव		सर्वनाम	१६
२२६	यसरी	तद्भव	यसो + ऐ	क्रि.वि.	२
२२७	यसो	तद्भव	यस + ओ	क्रि.वि.	
२२८	यहाँ	तत्सम		क्रि.वि.	
२२९	यहीँ	तद्भव		क्रि.वि.	२
२३०	यही	तद्भव	यो + ई	सर्वनाम/विशेषण	
२३१	यातायात	तत्सम		नाम	
२३२	यी	तत्सम		सर्वनाम	
२३३	यो	तत्सम		सर्वनाम	१२
२३४	र	तद्भव		संयोजक	१८
२३५	रङगीचङगी	तद्भव		विशेषण	
२३६	रङगीविरङगी	तद्भव		विशेषण	
२३७	रचना	तत्सम	रचन + आ	नाम	
२३८	रमणीय	तत्सम	रम् + अनीय	विशेषण	
२३९	रहेका	तद्भव	रह + एका	क्रिया	
२४०	रहेको	तद्भव	रह + एको	क्रिया	
२४१	राखे	तद्भव	राख् + ए	क्रिया	
२४२	राम्रो	तत्सम		विशेषण	
२४३	राष्ट्रिय	तत्सम	राष्ट्र + इय	विशेषण	४
२४४	लागि	तत्सम		नामयोगी	
२४५	लाग्छ	तद्भव	लाग् + छ	क्रिया	२
२४६	लाग्ने	तद्भव	लाग् + ने	विशेषण	
२४७	लिङग	तत्सम		नाम	४
२४८	लेक	तद्भव		नाम	
२४९	लेकाली	तद्भव	लेक + आली	नाम/विशेषण	२
२५०	लेख्न	तद्भव	लेख् + न	क्रि.वि.	
२५१	वन	तत्सम		नाम	२
२५२	वनस्पति	तत्सम	वन + पति	नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२५३	वरपर	तद्भव	वर + पर	क्रि.वि.	
२५४	वर्ग	तत्सम		नाम	
२५५	वर्ष	तत्सम		नाम	२
२५६	वर्षायाम	तत्सम	बर्षा + याम	नाम	
२५७	वस्तु	तत्सम		नाम	
२५८	वातावरण	तत्सम	वात + आवरण	नाम	
२५९	वासिन्दा	तत्सम	वास + इन्दा	नाम	
२६०	विचरण	तत्सम	वि + चर् + अन	नाम	
२६१	विचार	तत्सम	वि + चार	नाम	
२६२	विचित्र	तत्सम	वि + चित्र	विशेषण	
२६३	विज्ञान	तत्सम	वि + ज्ञान	नाम	३
२६४	विविधता	तत्सम	विविध + ता	नाम	२
२६५	विश्व	तत्सम		नाम	
२६६	विश्वास	तत्सम	वि + श्वास्	नाम	
२६७	वि.सं.	तद्भव		नाम	
२६८	शिल्पी	तत्सम	शिल्प + ई	विशेषण	
२६९	शिव	तत्सम		नाम	
२७०	शिवलिङग	तत्सम	शिव + लिङग	नाम	
२७१	शृङखला	तत्सम	शृङखल + आ	नाम	२
२७२	शोभायमान	तत्सम	शुभ + आय + मान	विशेषण	
२७३	संरक्षण	तत्सम	सम् + रक्षण	नाम	
२७४	संस्कृति	तत्सम	सम् + कृति	नाम	
२७५	सकिन्छ	तद्भव	सक् +इन्छ	क्रिया	२
२७६	सक्छ	तद्भव	सक् +छ	क्रिया	
२७७	सङगम	तत्सम	सम् + गम्	नाम	५
२७८	सङग्रहालय	तत्सम	सङग्रह + आलय	नाम	
२७९	सडक	आगन्तुक		नाम	२
२८०	सतह	आगन्तुक		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२८१	सब	तत्सम		सर्वनाम	
२८२	समुद्र	तत्सम		नाम	
२८३	समृद्धि	तत्सम	सम् + ऋद्धि	नाम	
२८४	सम्म	तत्सम		नामयोगी	
२८५	सयौँ	तत्सम	सय + औँ	विशेषण	
२८६	सरकार	आगन्तुक		नाम	
२८७	सर्वप्रथम	तत्सम	सर्व+प्रथम	विशेषण	
२८८	सल्लो	तत्सम		नाम	
२८९	सहयोग	तत्सम	सह + योग	नाम	
२९०	सहस्र	तत्सम		विशेषण	
२९१	साथसाथै	तद्भव	साथ + साथ + ऐ	क्रि.वि.	
२९२	सानो	तद्भव		विशेषण	
२९३	सिँगारेको	तद्भव	सिँगार + एको	विशेषण	
२९४	सुदूर	तत्सम	सु + दूर	विशेषण	४
२९५	सुन्दर	तत्सम		विशेषण	२
२९६	सुन्दरता	तत्सम	सुन्दर + ता	नाम	२
२९७	सुशोभित	तत्सम	सु + शोभित	विशेषण	
२९८	सिद्ध	तत्सम	सिध् + त	नाम	
२९९	सिद्धाश्रम	तत्सम	सिद्ध + आश्रम	नाम	
३००	सिर्जना	तत्सम		नाम	
३०१	सेतो	तद्भव		विशेषण	
३०२	सैपाल	तद्भव		नाम	

४.१.३ म सौर्य ऊर्जा हुँ (प्रबन्ध)

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१	अक्षय	तत्सम	अ +क्षय	विशेषण	५
२	अटुट	तद्भव		विशेषण	
३	अठचालिस	तद्भव	अठ + चालिस	नाम	
४	अत्यधिक	तत्सम	अति + अधिक	विशेषण	
५	अत्यन्त	तत्सम	अति + अन्त	क्रि.वि.	
६	अथाह	तद्भव	अ + थाह	विशेषण	२
७	अनन्त	तद्भव	अन् + अन्त	विशेषण	२
८	अन्धकार	तत्सम	अन्ध + कार	नाम	
९	अन्धकारमय	तद्भव	अन्धकार + मय	विशेषण	२
१०	अन्त्य	तत्सम		नाम/विशेषण	२
११	अन्न	तत्सम		नाम	२
१२	अनुभव	तत्सम	अनु +भव	नाम	२
१३	अनुमान	तत्सम	अनु + मान	नाम	२
१४	अनेक	तत्सम	अन् + एक	विशेषण	
१५	अब	तद्भव		क्रि.वि.	
१६	अर्को	तद्भव		सर्वनाम	
१७	अर्थ	तत्सम		नाम	४
१८	अरू	तद्भव		सर्वनाम	
१९	अवश्य	तत्सम	अ + वश्य	क्रि.वि.	
२०	अहिले	तद्भव		क्रि.वि.	३
२१	आएका	तद्भव		क्रिया	
२२	आएको	तद्भव	आ+एको	क्रिया	
२३	आगो	तद्भव		नाम	२
२४	आदि	तत्सम		नाम	७
२५	आधुनिक	तत्सम	अधुना + इक	विशेषण	
२६	आफू	तद्भव		सर्वनाम	
२७	आफ्नो	तद्भव	आफू + नो	विशेषण	२

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२८	आयोजना	तत्सम	आयोजन + आ	नाम	
२९	आवश्यकता	तत्सम	आवश्यक + ता	नाम	
३०	आविष्कार	तत्सम	आविस + कार	नाम	
३१	इच्छा	तत्सम		नाम	
३२	उज्यालो	तद्भव		विशेषण	३
३३	उड्छन	तद्भव		क्रिया	२
३४	उत्पादन	तत्सम	उत् + पाद+अन	नाम	३
३५	उत्पादित	तत्सम	उत् + पाद् + इत	विशेषण	
३६	उनी	तद्भव		सर्वनाम	
३७	उपकरण	तत्सम	उप + करण	नाम	२
३८	उपभोग	तत्सम	उप + भोग	नाम	
३९	ऊर्जा	तत्सम		नाम	३३
४०	ए	तद्भव		विस्मयादिवोधक	
४१	एउटा	तद्भव	एक + ओटा	विशेषण	
४२	एक	तद्भव		नाम	३
४३	कठिन	तत्सम		विशेषण	
४४	कति	तत्सम		सर्वनाम/ विशेषण	२
४५	कम	आगन्तुक		विशेषण	
४६	करिब	आगन्तुक		क्रि.वि.	
४७	करोड	तद्भव		नाम	
४८	करौडौं	तद्भव	करोड + औं	विशेषण	
४९	कस	तद्भव		सर्वनाम	
५०	कस्तो	तद्भव	को + तो	विशेषण	
५१	कहाँ	तद्भव	को + हाँ	क्रि.वि.	
५२	कहिले	तद्भव	को + हिले	क्रि.वि.	
५३	काम	तत्सम		नाम	
५४	काल	तत्सम		नाम	
५५	कि	तद्भव		संयोजक	
५६	किताब	आगन्तुक		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
५७	कुनै	तद्भव	कुन + ऐ	सर्वनाम	४
५८	कुरा	तद्भव		नाम	
५९	केन्द्र	तत्सम		नाम	
६०	केही	तद्भव	के +ही	सर्वनाम	
६१	कोइला	आगन्तुक		नाम	३
६२	क्यार	तद्भव		निपात	२
६३	क्षमता	तत्सम	क्षम + ता	नाम	२
६४	खराबी	आगन्तुक	खराब + ई	नाम	
६५	खर्च	आगन्तुक		नाम	२
६६	खर्चिलो	तद्भव	खर्च + इलो	विशेषण	
६७	खर्चेर	तद्भव		क्रि.वि.	
६८	खाना	तद्भव	खा + ना	नाम	३
६९	खानेकुरा	तद्भव	खाने + कुरा	नाम	
७०	खानेपानी	तद्भव	खाने + पानी	नाम	
७१	खोजी	तद्भव	खोज + ई	नाम	
७२	खोलानाला	तद्भव	खोला + नाला	नाम	
७३	गर	तद्भव	गर् + अ	क्रिया	
७४	गर्न	तद्भव	गर् + न	क्रि.वि.	१०
७५	गर्दै	तद्भव	गर् + दै	क्रिया	२
७६	गर्दछौ	तद्भव	गर् + द+ छौ	क्रिया	४
७७	गर्ने	तद्भव	गर् + ने	क्रि.वि.	
७८	गर्मी	तद्भव		विशेषण	
७९	गरिरहेका	तद्भव		क्रिया	
८०	गरिरहने	तद्भव		क्रिया	
८१	गरेर	तद्भव	गर् + एर	क्रि.वि.	३
८२	गरे	तद्भव	गर् + ए	क्रिया	१०
८३	गहिरो	तद्भव		विशेषण	
८४	गाउँ	तद्भव		नाम	४
८५	ग्यास	आगन्तुक		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
८६	घट्दै	तद्भव		क्रिया	
८७	घट्दैन	तद्भव		क्रिया	
८८	घर	तद्भव		नाम	५
८९	घाम	तद्भव		नाम	२
९०	चलाउन	तद्भव		क्रि.वि.	
९१	चार्ज	आगन्तुक		नाम	
९२	चाहिन्छ	तद्भव		क्रिया	३
९३	चिज	आगन्तुक		नाम	
९४	चिसो	तद्भव		विशेषण	३
९५	चुलो	तद्भव		नाम	
९६	चेतना	तत्सम	चेतन + आ	नाम	
९७	छ	तद्भव		क्रिया	१०
९८	छन्	तद्भव		क्रिया	१०
९९	छाना	तद्भव		नाम	२
१००	छाल	तद्भव		नाम	
१०१	छु	तद्भव		क्रिया	३
१०२	छैसट्ठी	तद्भव		नाम	
१०३	छैनौँ	तद्भव		क्रिया	
१०४	छौँ	तद्भव		क्रिया	
१०५	जङ्गल	तत्सम		नाम	
१०६	जगाउन	तद्भव	जाग् + आउ+ न	क्रि.वि.	
१०७	जति	तद्भव	जो + ति	विशेषण	
१०८	जनता	तत्सम		नाम	४
१०९	जमिन	आगन्तुक		नाम	
११०	जल	तत्सम		नाम	
१११	जलस्रोत	तत्सम	जल+ स्रोत	नाम	
११२	जस्ता	आगन्तुक		नाम	३
११३	जस्तै	तद्भव	जस्तो + ऐ	विशेषण	
११४	जस्तो	तद्भव	जस + तो	विशेषण	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
११५	जाडो	तद्भव		नाम/ विशेषण	
११६	जान्छन्	तद्भव	जान् + छन्	क्रिया	
११७	जान्ने	तद्भव	जान् + ने	क्रि.वि.	
११८	जिल्ल	तद्भव		विशेषण	
११९	जीवन	तत्सम	जीव + अन	नाम	
१२०	झिलिमिली	तद्भव	भिलमिल + ई	विशेषण	
१२१	टाँगेर	तद्भव		क्रि.वि.	
१२२	टाढा	तद्भव		विशेषण	
१२३	टि.भी.	आगन्तुक		नाम	
१२४	ठुला	तद्भव	ठुलो + आ	विशेषण	
१२५	डाँडा	तद्भव		नाम	४
१२६	डिजेल	आगन्तुक		नाम	५
१२७	ड्रायर	आगन्तुक		नाम	
१२८	त	तद्भव		निपात	
१२९	तथा	तद्भव		संयोजक	३
१३०	तर	तद्भव		संयोजक	३
१३१	तानेर	तद्भव		क्रि.वि.	
१३२	तान्न	तद्भव		क्रि.वि.	
१३३	ताप	तत्सम		नाम	७
१३४	तार	तत्सम		नाम	
१३५	तीन	तद्भव		सर्वनाम	
१३६	तिमी	तद्भव		सर्वनाम	१७
१३७	तिम्रा	तद्भव	तिमी + रा	विशेषण	
१३८	तिरासी	तद्भव		नाम	
१३९	त्यति	तद्भव	त्यो + ति	विशेषण	
१४०	त्यो	तद्भव		सर्वनाम	
१४१	त्यसैले	तद्भव	त्यस + ऐ + ले	संयोजक	५
१४२	त्यस्तै	तद्भव	त्यस्तो + ऐ	क्रि.वि.	
१४३	त्यहाँ	तद्भव	त्यो + हाँ	क्रि.वि.	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१४४	थालेका	तद्भव	थाल्+एका	क्रिया	
१४५	थाहा	तद्भव		नाम	३
१४६	थाहै	तद्भव		क्रि.वि.	
१४७	थिए	तद्भव		क्रिया	
१४८	थियो	तद्भव		क्रिया	
१४९	दाउरा	तद्भव		नाम	७
१५०	दिँदा	तद्भव		क्रिया	
१५१	दिउँसो	तद्भव		क्रि.वि.	
१५२	दिएको	तद्भव		क्रिया	
१५३	दिनानुदिन	तत्सम	दिन+अनु+दिन	क्रि.वि.	
१५४	दियालो	तद्भव	दियो + आलो	नाम	२
१५५	देश	तत्सम		नाम	२
१५६	धन	तत्सम		नाम	
१५७	धनराशि	तत्सम	धन + राशि	नाम	
१५८	धनी	तत्सम	धन + ई	विशेषण	
१५९	धुलाउन	तद्भव	धुलाउ+न	क्रि.वि.	२
१६०	धुलावट	तद्भव		नाम	
१६१	धेरै	तद्भव	धेर + ऐ	क्रि. वि.	५
१६२	धोएका	तद्भव		क्रिया	
१६३	ध्वाँसो	तद्भव		नाम	
१६४	न	तद्भव		संयोजक/ निपात	३
१६५	नदीनाला	तद्भव	नदी + नाला	नाम	
१६६	नपाई	तद्भव		क्रि.वि.	
१६७	नबुझ्ने	तद्भव		क्रि.वि.	
१६८	नभएको	तद्भव		क्रिया	
१६९	नभई	तद्भव		क्रि.वि.	
१७०	नयाँ	तद्भव		विशेषण	
१७१	नसकिने	तद्भव		क्रिया	
१७२	नाम	तत्सम		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१७३	नि	तद्भव		निपात	३
१७४	निकालिएको	तद्भव	निकाल्+इ+एको	क्रिया	
१७५	निकालेका	तद्भव	निकाल्+एका	क्रिया	
१७६	निकाल्न	तद्भव	निकाल्+न	क्रि.वि.	४
१७७	निस्कने	तद्भव		क्रि.वि.	
१७८	निस्कन्छ	तद्भव		क्रिया	
१७९	नेपाल	तद्भव		नाम	
१८०	नेपाली	तद्भव	नेपाल + ई	विशेषण	४
१८१	नै	तद्भव		निपात	७
१८२	न्यानो	तद्भव		विशेषण	
१८३	पकाउन	तद्भव		क्रि.वि.	
१८४	पनि	तद्भव		संयोजक/ निपात	
१८५	पहाडी	तद्भव	पहाड + ई	विशेषण	
१८६	पहिले	तद्भव	पहिलो + ए	क्रि.वि./ नामयोगी	२
१८७	पाइने	तद्भव		क्रिया	
१८८	पाइलो	तद्भव	पाउ + लो	नाम	
१८९	पाएका	तद्भव		क्रिया	२
१९०	पातला	तद्भव		विशेषण	
१९१	पानी	तद्भव		नाम	
१९२	पिण्ड	तत्सम		नाम	३
१९३	पिता	तत्सम		नाम	
१९४	पुरानो	तद्भव		विशेषण	२
१९५	पुर्खाले	तद्भव	पुर्+खा	नाम	
१९६	पुऱ्याउन	तद्भव		क्रि.वि.	३
१९७	पृथ्वी	तत्सम		नाम	२
१९८	पेट्रोल	आगन्तुक		नाम	३
१९९	पैसा	आगन्तुक		नाम	
२००	प्रकाश	तत्सम	प्र + काश	नाम	३
२०१	प्रकृति	तत्सम	प्र+ कृति	नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२०२	प्रचलित	तत्सम	प्र + चलित	विशेषण	
२०३	प्रतिशत	तत्सम	प्रति + शत	विशेषण	३
२०४	प्रदान	तत्सम	प्र + विधि	नाम	
२०५	प्रविधि	तत्सम	प्र + दान	नाम	
२०६	प्रयोग	तत्सम	प्र + योग	नाम	९
२०७	प्राप्त	तत्सम	प्र + आप् + त	विशेषण	
२०८	प्राणी	तत्सम	प्राण + ई	नाम	
२०९	फलफूल	तद्भव	फल + फूल	नाम	
२१०	फेरि	तद्भव		क्रि.वि.	३
२११	फोटो	आगन्तुक		नाम	
२१२	बगेको	तद्भव		क्रिया	
२१३	बजाउन	तद्भव		क्रि.वि.	
२१४	बत्ती	तद्भव		नाम	
२१५	बनाएका	तद्भव		क्रिया	
२१६	बस्छौ	तद्भव		क्रिया	
२१७	बस्ती	तद्भव	बस् + ती	नाम	२
२१८	बाँचेका	तद्भव		क्रिया	
२१९	बाँच्न	तद्भव		क्रि.वि.	
२२०	बाउन्न	तद्भव		नाम	
२२१	बार	तद्भव		नाम	
२२२	बाल्दा	तद्भव		क्रिया	
२२३	बाल्न	तद्भव		क्रि.वि.	३
२२४	बाल्नुपर्छ	तद्भव		क्रिया	
२२५	बिजुली	तद्भव		नाम	
२२६	बिताइरहेका	तद्भव		क्रिया	
२२७	बिहान	तद्भव		नाम	
२२८	बिस	तद्भव		नाम	
२२९	बुझ्नेनौ	तद्भव		क्रिया	
२३०	ब्याट्री	आगन्तुक		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२३१	भए	तद्भव		क्रिया	२
२३२	भएको	तद्भव		क्रिया	
२३३	भएर	तद्भव		क्रि.वि.	
२३४	भण्डार	तत्सम		नाम	
२३५	भनिन्छ	तद्भव	भन्+इन्छ	क्रिया	
२३६	भने	तद्भव	भन् + ए	संयोजक	
२३७	भनेको	तद्भव	भन्+एको	क्रिया	
२३८	भन्दछन	तद्भव	भन्+द+छन्	क्रिया	
२३९	भन्नासाथ	तद्भव		क्रि.वि.	
२४०	भन्ने	तद्भव	भन् + ने	विशेषण	
२४१	भयो	तद्भव	हु + यो	क्रिया	
२४२	भरपर्दो	तद्भव	भर् + पर् + दो	विशेषण	
२४३	भिजेको	तद्भव		क्रिया	
२४४	भूक्षय	तत्सम	भू+क्षय	नाम	
२४५	म	तद्भव		सर्वनाम	३
२४६	मण्डल	तत्सम	मण्ड + ल	नाम	
२४७	मट्टितेल	तद्भव	मट्टी + तेल	नाम	
२४८	मात्र	तत्सम		निपात	५
२४९	माध्यम	तत्सम		नाम	
२५०	मानव	तत्सम		नाम	३
२५१	मानिस	तद्भव		नाम	
२५२	मिल्छ	तद्भव	मिल्+छ	क्रिया	
२५३	मुक्ति	तत्सम	मुच् + ति	नाम	
२५४	मुलुक	आगन्तुक		नाम	
२५५	मेगावट	आगन्तुक	मेगा + वाट	नाम	
२५६	मेरो	तद्भव	म +रो	विशेषण	
२५७	मेरै	तद्भव	मेरो +ऐ	विशेषण	
२५८	यस	तद्भव		सर्वनाम	
२५९	यसरी	तद्भव	यो+अरी	क्रि.वि.	३

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२६०	यसै	तद्भव	यस + ऐ	क्रि.वि.	
२६१	यहाँ	तत्सम	यो +हाँ	क्रि.वि.	
२६२	यिनी	तद्भव	यिन + ई	सर्वनाम	२
२६३	यो	तत्सम		सर्वनाम	६
२६४	योजना	तत्सम	योजन+आ	नाम	
२६५	र	तद्भव		संयोजक	२१
२६६	र	तद्भव		विस्मयादिवोधक	
२६७	रमणीय	तद्भव	रम् + अनीय	विशेषण	
२६८	रहेको	तद्भव		क्रिया	
२६९	रहेछ	तद्भव		क्रिया	
२७०	राखेका	तद्भव		क्रिया	
२७१	राखेर	तद्भव		क्रि.वि.	
२७२	राख्न	तद्भव		क्रि.वि.	
२७३	राति	तत्सम		नाम	
२७४	रूप	तत्सम		नाम	२
२७५	रेडियो	आगन्तुक		नाम	
२७६	ल	तद्भव		विस्मयादिवोधक	२
२७७	लाख	तद्भव		नाम	
२७८	लाखौँ	तद्भव	लाख्+औँ	विशेषण	
२७९	लागि	तद्भव		नामयोगी	
२८०	लागेको	तद्भव		क्रिया	
२८१	लाग्छ	तद्भव		क्रिया	३
२८२	लाग्यो	तद्भव		क्रिया	७
२८३	लुगा	तद्भव		नाम	
२८४	वन	तत्सम		नाम	२
२८५	वनस्पति	तत्सम	वन + पति	नाम	४
२८६	वर्ष	तत्सम		नाम	३
२८७	वस्ती	तद्भव		नाम	
२८८	वस्तु	तत्सम		नाम	३

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२८९	वा	तत्सम		संयोजक	३
२९०	वातावरण	तद्भव	वात+आवरण	नाम	३
२९१	विकल्प	तत्सम	वि+कल्प	नाम	
२९२	विकास	तत्सम	वि+ कास्	नाम	
२९३	विचार	तत्सम	वि + चार	नाम	२
२९४	विज्ञान	तत्सम	वि + ज्ञान	नाम	
२९५	वैज्ञानिक	तत्सम	विज्ञान + इक	विशेषण	४
२९६	विद्युत	तत्सम	वि + द्युत्	नाम	६
२९७	विनाश	तत्सम	वि + नाश	नाम	
२९८	वैकल्पिक	तत्सम	विकल्प + इक	विशेषण	
२९९	शक्ति	तत्सम	शक् + ति	नाम	
३००	संरक्षण	तत्सम	सम् + रक्षण	नाम	
३०१	संसार	तत्सम	सम् + सार	नाम	३
३०२	सकिदैन	तद्भव		क्रिया	
३०३	सकिने	तद्भव		क्रिया	४
३०४	सक्छ	तद्भव	सक्+छ	क्रिया	
३०५	सक्छौ	तद्भव	सक्+छौ	क्रिया	१०
३०६	सक्दैनन	तद्भव		क्रिया	
३०७	सघाउँछ	तद्भव		क्रिया	
३०८	सञ्चार	तत्सम	सम् + चार	नाम	
३०९	सञ्चालन	तत्सम	सम् +चाल् + अन	नाम	२
३१०	सट्टा	तद्भव	साट् + आ	नाम	
३११	सधैँ	तद्भव		कि.वि.	२
३१२	सन्तुलन	तत्सम	सम् + तुल + अन्	नाम	
३१३	सबै	तद्भव	सब + ऐ	विशेषण	
३१४	समय	तत्सम		नाम	
३१५	समेत	तत्सम		नामयोगी	
३१६	समुद्री	तत्सम	समुद्र + ई	विशेषण	
३१७	सम्पूर्ण	तत्सम	सम् + पूर्ण	विशेषण	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
३१८	ससाना	तद्भव		विशेषण	
३१९	साँझ	तद्भव		नाम	
३२०	सानो	तद्भव		विशेषण	
३२१	सिँचाइ	तद्भव	सिँच + आइ	नाम	
३२२	सित्तैँ	तद्भव		क्रि.वि.	
३२३	सिद्धिन्छ	तद्भव		क्रिया	
३२४	सीमित	तत्सम	सीमा + इत	विशेषण	
३२५	सुन	तद्भव		नाम	
३२६	सुकाउँछौ	तद्भव		क्रिया	
३२७	सुकाउन	तद्भव		क्रि.वि.	
३२८	सूर्य	तत्सम		नाम	३
३२९	सोलार	आगन्तुक		नाम	२
३३०	सौर्य	तत्सम		विशेषण	१०
३३१	स्रोत	तत्सम	स्रु + त	नाम	३
३३२	स्वच्छ	तद्भव	सु + अच्छ	विशेषण	२
३३३	हजार	आगन्तुक		नाम	
३३४	हराभरा	आगन्तुक	हरियो + भरिलो	विशेषण	
३३५	हरियाली	तद्भव	हरियो + आली	नाम	
३३६	हावा	आगन्तुक		नाम	
३३७	हिजोआज	तद्भव	हिजो + आज	क्रि.वि.	
३३८	हिटर	आगन्तुक		नाम	
३३९	हुँ	तद्भव		क्रिया	
३४०	हुने	तद्भव		क्रि.वि.	२
३४१	हुन	तद्भव		क्रिया	२
३४२	हुन्छ	तद्भव	हुन्+छ	क्रिया	१५
३४३	हुन्थ्यो	तद्भव	हुन्+थ्यो	क्रिया	
३४४	हुर्कन्छन	तद्भव		क्रिया	
३४५	हेर्न	तद्भव	हेर्+न	क्रि.वि.	
३४६	हो	तद्भव		क्रिया	२
३४७	होइन	तद्भव		क्रिया	
३४८	होला	तद्भव		क्रिया	२
३४९	होलान्	तद्भव		क्रिया	

४.१.४नेपालको धार्मिक वास्तुकला (प्रबन्ध)

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१	अग्लो	तद्भव		विशेषण	
२	अग्ला	तद्भव		विशेषण	
३	अधिकांश	तत्सम	अधिक+अंश	विशेषण	
४	अनमोल	तत्सम	अन+मोल	विशेषण	३
५	अनि	तद्भव		संयोजक	
६	अनुपम	तत्सम	अन्+उपमा	विशेषण	६
७	अर्ध	तत्सम		विशेषण	६
८	अर्धगोलाकार	तत्सम	अर्ध+गोल+आकार	विशेषण	३
९	अलि	तद्भव		कि.वि.	
१०	अवयव	तत्सम	अव+यव	नाम	
११	अवस्था	तत्सम	अव.+स्था	नाम	
१२	अष्ट	तत्सम	अस्+ट	नाम	२
१३	अहिले	तद्भव	यो+हिले	कि.वि.	
१४	आउँदा	तद्भव	आउँ+दा	क्रि.वि.	
१५	आकर्षक	तत्सम	आ+कृष्+अक	विशेषण	६
१६	आकार	तत्सम	आ+कार	नाम	६
१७	आकृति	तत्सम	आ+कृति	नाम	६
१८	आठ	तद्भव		नाम	
१९	आदि	तत्सम		विशेषण	८
२०	आपस	आगन्तुक		नाम	
२१	आराधना	तत्सम	आराधन+आ	नाम	
२२	इँट	आगन्तुक		नाम	२
२३	इसाई	आगन्तुक		नाम	
२४	इस्लाम	आगन्तुक		नाम	३
२५	इसुखिष्ट	आगन्तुक		नाम	४
२६	उठाइएको	तत्भव	उठ्+आइ+एको	क्रिया	
२७	उत्कृष्ट	तत्सम	उत्+कृष्ट	विशेषण	३

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२८	उदाहरण	तत्सम	उत्+आ+हरण	नाम	२
२९	उपदेश	तत्सम	उप+देश	नाम	
३०	एउटा	तत्भव	एक+ओटा	विशेषण	३
३१	एक	तत्सम		नाम	५
३२	एक्काइस	तद्भव		नाम	
३३	ओटा	तद्भव		नाम	
३४	कतिपय	तद्भव		सर्वनाम/विशेषण	
३५	कमल	तत्सम		नाम	२
३६	कला	तत्सम		नाम	८
३७	कलात्मक	तत्सम	कला+आत्मक	विशेषण	६
३८	कस्मिरी	तत्सम		विशेषण	
३९	कस	आगन्तुक		नाम	
४०	कविता	तत्सम	कवि+ता	नाम	
४१	काठमाडौँ	तद्भव		नाम	५
४२	काठ	तद्भव		नाम	४
४३	कालमोचन	तत्सम	काल+मोचन	नाम	
४४	काष्ठकला	तत्सम		नाम	
४५	किसिम	आगन्तुक		नाम	
४६	कुँदिएका	तद्भव	कुँद्+इ+एका	विशेषण	
४७	कुना	तद्भव		नाम	
४८	कुनै	तद्भव		सर्वनाम	
४९	कृष्ण	तत्सम		नाम/विशेषण	
५०	केन्द्र	तत्सम		नाम	
५१	कोरिएका	तद्भव	कोर्+इ+एका	कि.वि.	
५२	खडा	आगन्तुक		कि.वि.	
५३	खुड्किला	तद्भव		नाम	
५४	खोटाङ	तद्भव		नाम	
५५	गएको	तद्भव	जा+एको	क्रिया	
५६	गयो	तद्भव		क्रिया	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
५७	गर्छ	तद्भव	गर्+छ	किया	
५८	गर्छन्	तद्भव	गर्+छन्	किया	
५९	गर्दा	तद्भव	गर्+दा	किया	
६०	गर्नु	तद्भव	गर्+नु	किया	
६१	गर्दछन	तद्भव		किया	
६२	गरिएका	तद्भव	गर्+इ+एका	किया	
६३	गरिएको	तद्भव	गर्+इ+एको	किया	२
६४	गरेका	तद्भव	गर्+एका	किया	
६५	गरेको	तद्भव	गर्+एको	किया	
६६	गिर्जाघर	आगन्तुक	गिर्जा+घर	नाम	४
६७	गुफा	तद्भव		नाम	
६८	गुम्बज	तत्सम		विशेषण	९
६९	गुम्बा	आगन्तुक		नाम	१०
७०	गोलाकार	तत्सम	गोल+आकार	नाम	३
७१	घण्टाघर	तत्सम	घण्टा+घर	नाम	
७२	घन्ट	तद्भव		नाम	२
७३	घर	तद्भव		नाम	२
७४	घुमाउने	तद्भव	घुमाउ+ने	विशेषण	
७५	चढ्ने	तद्भव	चढ्न+ए	क्रि.वि.	२
७६	चतुर्भुजाकार	तत्सम	चतुर+भुज+आकार	विशेषण	
७७	चम्किलो	तद्भव	चम्क+इलो	विशेषण	
७८	चरा	तद्भव	चर्+आ	नाम	
७९	चाँद	आगन्तुक	चाँद्+अ	नाम	
८०	चापाकार	तत्सम	च्+आप्+आकार	विशेषण	
८१	चारपाटे	तद्भव	चार+पाटो भएको	विशेषण	२
८२	चारै	तद्भव	चार+ऐ	विशेषण	५
८३	चाहिँ	तद्भव		निपात	
८४	चित्र	तत्सम		नाम/विशेषण	५
८५	चित्रकार	तत्सम	चित्र+आकार	नाम	११

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
८६	चुच्चा	तद्भव	चुच्+आ	नाम	
८७	चुच्चो	तद्भव	चुच्+ओ	विशेषण	
८८	चौकोस	तद्भव	चतुर+कोश	विशेषण	
८९	छ	तद्भव		क्रिया	५
९०	छन्	तद्भव		क्रिया	१०
९१	छत्र	तत्सम		नाम	
९२	छानो	तद्भव		नाम	
९३	छापेको	तद्भव		क्रिया	
९४	छेउ	तद्भव		नाम	
९५	जग	आगन्तुक		नाम	
९६	जति	तत्सम	जो + ति	विशेषण	
९७	जस्ता	तद्भव	जस्+ता	क्रि.वि.	२
९८	जस्तै	तद्भव	जस्तो+ऐ	विशेषण	२
९९	जान्छ	तद्भव	जान्+छ	क्रिया	
१००	जामे	आगन्तुक		नाम	
१०१	जीवजन्तु	तद्भव	जीव+जन्तु	नाम	
१०२	जुहारत	आगन्तुक	जुहार+अत	नाम	
१०३	जोडी	तद्भव	जोडा + ई	नाम/विशेषण	
१०४	झल्लर	तद्भव		नाम	
१०५	झ्याल	तद्भव		नाम	
१०६	झारिएको	तद्भव		क्रि.वि.	
१०७	झिँगटी	आगन्तुक		नाम	
१०८	झुन्ड्याइएका	तद्भव	झुन्ड+याइ+एका	क्रि.वि.	
१०९	झुल्छन्	तद्भव	झुल्+छन्	क्रिया	
११०	टुँडाल	आगन्तुक		नाम	
१११	टुङ्गिने	तद्भव		क्रि.वि.	
११२	टुप्पा	तद्भव		विशेषण	
११३	ठुला	तद्भव	ठुलो+आ	विशेषण	२
११४	ठुलो	तद्भव		विशेषण	३

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
११५	डबली	आगन्तुक	डबल +ई	विशेषण	५
११६	ढुङ्गा	तद्भव		नाम	६
११७	ढुङगैढुङ्गा	तद्भव	ढुङ्गा+ऐ+ढुङ्गा	नाम	
११८	ढुङग्रो	तद्भव		नाम	
११९	ढोका	तद्भव		नाम	२
१२०	तथा	तद्भव		संयोजक	११
१२१	तयार	आगन्तुक		विशेषण	
१२२	तल	तत्सम		क्रि.वि.	
१२३	तला	आगन्तुक		नाम	
१२४	तले	तद्भव	तलो + ए	विशेषण	
१२५	तलैतला	तद्भव	तलो+ऐ+तलो	विशेषण	
१२६	तह	आगन्तुक		नाम	
१२७	तारा	तत्सम		नाम	
१२८	तिन	तद्भव		सर्वनाम	
१२९	ती	तद्भव		नाम	
१३०	तेर	तद्भव		नाम	
१३१	त्यति	तद्भव	त्यो + ति	विशेषण	
१३२	त्यस	तद्भव		सर्वनाम	
१३३	त्यसैले	तद्भव	त्यस+ऐ+ले	क्रि.वि./संयोजक	
१३४	त्यस्तै	तद्भव	त्यस्तो + ऐ	विशेषण	
१३५	त्यहाँ	तद्भव	त्यो + हाँ	क्रि.वि.	
१३६	तिन	तद्भव		विशेषण	
१३७	ती	तद्भव		सर्वनाम	
१३८	थाम	तत्सम		नाम	
१३९	थेग्न	तद्भव		क्रि.वि.	
१४०	दनदन	तद्भव		क्रि.वि.	
१४१	दरबार	तत्सम		नाम	
१४२	दर्शन	तत्सम	दृश्+अन	नाम	
१४३	दस	तद्भव		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१४४	दर्साउने	तत्भव	दर्स+आउ+ने	क्रि.वि.	
१४५	दायाँ	तद्भव		विशेषण	२
१४६	दायाँवायाँ	तद्भव	दायाँ+वायाँ	क्रि.वि.	
१४७	दायित्व	तत्सम	दायित्+व	नाम	
१४८	दिशा	तत्सम		नाम	
१४९	दुवै	तद्भव	दुव+ऐ	विशेषण	३
१५०	देख्न	तद्भव		क्रि.वि.	
१५१	देवालय	तत्सम	देव+आलय	नाम	
१५२	देखिन्छन्	तद्भव		क्रिया	
१५३	देवता	तत्सम	देव+ता	नाम	
१५४	देवी	तत्सम	देव+ई	नाम	
१५५	धर्म	तत्सम		नाम	२
१५६	धर्मचक्र	तत्सम	धर्म + चक्र	नाम	२
१५७	धरहरा	तद्भव		नाम	
१५८	ध्वजा	तत्सम	ध्वज्+आ	नाम	
१५९	ध्वनि	तत्सम		नाम	
१६०	धातु	तत्सम	धा + तु	नाम	४
१६१	धार्मिक	तत्सम	धर्म + इक	विशेषण	
१६२	धेरै	तद्भव	धेर+ऐ	विशेषण	५
१६३	नजिक	तद्भव		विशेषण/क्रि.वि	
१६४	नमाज	आगन्तुक		नाम	
१६५	नमुना	आगन्तुक		नाम	४
१६६	न्यातपोल	तत्सम	न्यात+पोल	नाम	
१६७	निदाल	तद्भव		नाम	
१६८	निर्माण	तत्सम	निर् + माण	नाम	४
१६९	निस्केको	तद्भव		क्रि.वि.	
१७०	नेपाल	तद्भव		नाम	६
१७१	नेपाली	तत्सम	नेपाल + ई	विशेषण	९
१७२	पगोडा	तत्सम		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१७३	पढ्छन्	तद्भव	पढ् + छन्	क्रिया	
१७४	पढ्ने	तद्भव	पढ् + ने	क्रि.वि.	
१७५	पताका	तत्सम		नाम	
१७६	पदम	तत्सम		नाम	
१७७	पनि	तद्भव	पण +इ	संयोजक/निपात	१२
१७८	पशुपतिनाथ	तत्सम	पशु + पति + नाथ	नाम	
१७९	पहाड	तद्भव		नाम	२
१८०	पाइन्छन्	तद्भव	पाइन् + छन्	क्रिया	
१८१	पाटन	तद्भव		नाम	
१८२	पाटा	तद्भव		नाम	
१८३	पाटीपौवा	तद्भव	पाटी + पौवा	नाम	
१८४	पाता	तद्भव		नाम	
१८५	पारखी	तद्भव		विशेषण	
१८६	पुग्न	तद्भव	पुग्+न	क्रि.वि.	
१८७	पुराना	तद्भव		विशेषण	
१८८	पुस्तक	तत्सम		नाम	
१८९	पूजा	तत्सम		नाम	
१९०	पृष्ठभूमि	तत्सम	पृष्ठ+भूमि	नाम	
१९१	पोखरा	तद्भव		नाम	
१९२	पोतिएको	तद्भव		क्रि.वि.	
१९३	प्याज	तद्भव		नाम	
१९४	प्रज्ञाचक्षु	तत्सम	प्रज्ञा + चक्षु	विशेषण	
१९५	प्रदक्षिणा	तत्सम		क्रि.वि.	
१९६	प्रतिमा	तत्सम	प्रति+मा	नाम	
१९७	प्रतीक	तत्सम	प्रति+इक	नाम	
१९८	प्रदान	तत्सम	प्र+दान	क्रि.वि.	२
१९९	प्रमुख	तत्सम		नाम	
२००	बेजोड	आगन्तुक		विशेषण	
२०१	बौद्ध	तत्सम	बुद्ध + ध	विशेषण	५

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२०२	बौद्धनाथ	तत्सम	बौद्ध + नाथ	नाम	
२०३	भए	तद्भव	हु + ए	क्रिया	१
२०४	भएको	तद्भव	हु + एको	क्रिया	४
२०५	भएर	तद्भव	हु + एर	क्रि.वि.	३
२०६	भक्तजन	तत्सम		नाम	३
२०७	भक्तपुर	तद्भव		नाम	
२०८	भगवान	तत्सम		नाम	२
२०९	भन्दछन्	तद्भव		क्रिया	३
२१०	भनिन्थ्यो	तद्भव		क्रिया	
२११	भत्के	तद्भव	भत्क+ए	क्रिया	
२१२	भवचक्र	तत्सम	भव+चक्र	नाम	
२१३	भवन	तत्सम	भू + अन	नाम	
२१४	भाग	तद्भव		नाम	
२१५	भित्ता	तद्भव		नाम	२
२१६	भित्र	तद्भव		नाम	२
२१७	भूँइ	तद्भव	भूँ + इ	नाम	
२१८	भूमिका	तत्सम	भूमि + का	नाम	
२१९	भेद	तत्सम		नाम	
२२०	मण्डप	तत्सम		नाम	२
२२१	मन	तत्सम		नाम	२
२२२	मन्दिर	तत्सम		नाम	२
२२३	मधुर	तत्सम		विशेषण	
२२४	मस्जिद	आगन्तुक		नाम	६
२२५	माटो	तद्भव		नाम	
२२६	मात्र	तत्सम		क्रि.वि.	
२२७	माथि	तद्भव		क्रि.वि.	५
२२८	माथिल्लो	तद्भव	माथि + लो	विशेषण	२
२२९	मानव	तत्सम		नाम	३
२३०	मानिस	तद्भव		नाम	२

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२३१	माने	तद्भव		नाम	२
२३२	मास्तिर	तद्भव	माथि + तिर	क्रि.वि.	
२३३	मिटर	आगन्तुक		नाम	
२३४	मिनार	आगन्तुक		नाम	
२३५	मुग्ध	तत्सम		विशेषण	
२३६	मूलद्वार	तत्सम	मूल + द्वार	नाम	२
२३७	मृग	तत्सम		नाम	
२३८	मोहक	तत्सम		नाम	
२३९	मौलिक	तत्सम	मूल + इक	विशेषण	
२४०	यस	तद्भव		सर्वनाम.	१३
२४१	यस्तो	तद्भव	यो + तो	विशेषण	
२४२	यहाँ	तद्भव	यो +हाँ	क्रि.वि. ⁄ सर्वनाम	
२४३	या	आगन्तुक		संयोजक	२
२४४	यिनी	तद्भव		सर्वनाम	४
२४५	यिनै	तद्भव	यिन + ऐ	सर्वनाम	५
२४६	यी	तद्भव		सर्वनाम	२
२४७	यो	तद्भव		सर्वनाम	३
२४८	र	तद्भव		संयोजक	१७
२४९	रङ	तद्भव		नाम	
२५०	रङगीन	तद्भव		विशेषण	
२५१	रमणीय	तत्सम	रम + अनीय	विशेषण	
२५२	रहेको	तद्भव		क्रिया	३
२५३	रहेका	तद्भव		क्रिया	३
२५४	रहने	तद्भव		क्रि.वि.	
२५५	रहन्छ	तद्भव	रहन् + छ	क्रिया	
२५६	राखिएका	तद्भव	राख् + इ + एका	क्रिया	
२५७	राखिएको	तद्भव	राख्+ इ +एको	क्रिया	
२५८	रामघाट	तद्भव	राम + घाट	नाम	
२५९	राम्रो	तद्भव		विशेषण	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२६०	रूप	तत्सम		नाम	
२६१	लाग्ने	तद्भव	लाग् + ने	क्रि.वि.	
२६२	लामा	तद्भव		विशेषण	
२६३	लेखिएको	तद्भव	लेख्+इ+एको	विशेषण	
२६४	लोक	तत्सम		नाम	
२६५	वर्गाकार	तत्सम	वर्ग + आकार	विशेषण	
२६६	वरिपरि	तद्भव	वरि + परि	क्रि.वि.	२
२६७	वा	तत्सम		संयोजक	३
२६८	वातावरण	तत्सम	वात+आवरण	नाम	
२६९	वास्तुकला	तत्सम	वास्तु + कला	नाम	१०
२७०	वाहन	तत्सम		नाम	
२७१	विभिन्न	तत्सम	वि+भिन्न	नाम	५
२७२	विशाल	तत्सम	वि+शाल	विशेषण	
२७३	विशेष	तत्सम	वि+शेष	विशेषण	
२७४	शिखर	तत्सम		नाम	६
२७५	शैली	तत्सम		नाम	१७
२७६	श्रेणी	तत्सम		नाम	३
२७७	षटभुजात्मक	तत्सम	षट्+भुज+आत्मक	विशेषण	
२७८	संरचना	तत्सम	सम् + रचना	नाम	३
२७९	सकिन्छ	तद्भव	सक् + इन्छ	क्रिया	
२८०	सङ्गीत	तत्सम	सम् + गीत	नाम	
२८१	सजाइएको	तद्भव	सज् +आइ + एको	विशेषण	३
२८२	सजाइएका	तद्भव	सज् + आइ + एका	विशेषण	२
२८३	सत्तल	तद्भव	सत् + तल	नाम	३
२८४	सवैभन्दा	तद्भव	सवै + भन्दा	क्रि.वि.	
२८५	ससाना	तद्भव	स + साना	विशेषण	
२८६	स्तम्भ	तत्सम		नाम	२
२८७	स्तूप	तत्सम		नाम	२
२८८	स्थल	तत्सम		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२८९	स्थान	तत्सम		नाम	
२९०	स्थापित	तत्सम		विशेषण	
२९१	स्वरूप	तत्सम		नाम	३
२९२	स्वयम्भू	तत्सम		नाम	
२९३	सानो	तद्भव		विशेषण	
२९४	सामग्री	तत्सम		नाम	२
२९५	सामान्यत	तत्सम		नाम	
२९६	सिर्जना	तत्सम	सृज + ना	नाम	२
२९७	सिर्जित	तत्सम	सिर्ज + इत	विशेषण	४
२९८	सुनचाँदी	तद्भव	सुन + चाँदी	नाम	
२९९	सेचेन	तद्भव		नाम	
३००	सेतो	तद्भव		विशेषण	
३०१	सो	तत्सम		सर्वनाम	
३०२	सौन्दर्य	तत्सम	सुन्दर + य	नाम	३
३०३	हरेक	तत्सम	हर् + एक	विशेषण	
३०४	हलेसी	तद्भव		नाम	
३०५	हात्ती	तद्भव	हात् + ई	नाम	२
३०६	हुन्	तद्भव		क्रिया	४
३०७	हुन्छ	तद्भव	हुन् + छ	क्रिया	३४
३०८	हुन्छन्	तद्भव		क्रिया	२३
३०९	हेरूँ	तद्भव		क्रिया	४
३१०	हेर्दै	तद्भव	हेर् + दै	क्रि.वि.	
३११	हो	तद्भव		क्रिया	१३

४.२ कक्षा सातको वर्तमान नेपाली पाठ्यपुस्तकको जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको सङ्कलन र अध्ययन

४.२.१साहित्यकार झमक (जीवनी)

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१	अक्षर	तत्सम		नाम	९
२	अग्निशिखा	तत्सम	अग्नि+शिखा	नाम	
३	अघि	तद्भव		क्रि. वि.	
४	अङ्ग	तत्सम		नाम	२
५	अचानक	तद्भव		क्रि. वि.	
६	अझै	तद्भव	अझ + ऐ	क्रि. वि.	
७	अतुलनीय	तत्सम	अ + तुलनीय	विशेषण	५
८	अथाह	तद्भव	अ+थाह	विशेषण	
९	अद्भुत	तत्सम		विशेषण	
१०	अध्ययन	तत्सम	अधि+इ+अन	नाम	
११	अनन्त	तत्सम	अन् + अन्त	विशेषण	२
१२	अनुभूति	तत्सम	अनु+भूति	नाम	
१३	अन्डर	आगन्तुक		नाम	
१४	अन्य	तत्सम		विशेषण	३
१५	अपाङग	तत्सम	अप+अङ्ग	विशेषण	४
१६	अपाङ्गता	तत्सम	अपाङग + ता	नाम	६
१७	अपूर्ण	तत्सम	अ+ पूर्ण	विशेषण	२
१८	अफ्	आगन्तुक		नाम	२
१९	अभिनन्दन	तत्सम	अभि+नन्द+अन	नाम	३
२०	अभ्यास	तत्सम	अभि+आस	नाम	२
२१	अर्को	तद्भव		सर्वनाम	२
२२	अरू	तद्भव		सर्वनाम/क्रि.वि.	१०
२३	अवसान	तत्सम	अव+सान	नाम	
२४	अवस्था	तत्सम	अव+स्था	नाम	५
२५	अशक्तता	तत्सम	अशक्त+ता	नाम	५
२६	असर	आगन्तुक		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२७	असाधारण	तत्सम	अ+साधारण	विशेषण	
२८	अस्वीकृत	तद्भव	अ+स्वीकृत	विशेषण	
२९	अहङकार	तत्सम	अहम् +कार	नाम	
३०	अहिले	तद्भव		क्रि.वि.	
३१	आँखा	तद्भव		नाम	२
३२	आउँछ	तद्भव		क्रिया	
३३	आउन	तद्भव		क्रि.वि	
३४	आई	तद्भव		क्रि.वि	
३५	आएका	तद्भव		क्रिया	
३६	आएन	तद्भव		क्रिया	
३७	आकृति	तत्सम	आ + कृति	नाम	
३८	आगमन	तत्सम	आ+गमन	नाम	
३९	आज	तद्भव		क्रि.वि	
४०	आठ	तद्भव		नाम	
४१	आड	तद्भव		नाम	
४२	आत्म	तत्सम		नाम/विशेषण	
४३	आदि	तत्सम		नाम	
४४	आफू	तद्भव		सर्वनाम	२
४५	आफैँ	तद्भव	आफू+ऐँ	सर्वनाम	९
४६	आफ्ना	तद्भव		विशेषण	२
४७	आफ्नै	तद्भव		विशेषण	५
४८	आफ्नो	तद्भव	आफू+नो	विशेषण	३
४९	आमा	तद्भव		नाम	
५०	आयरल्याण्ड	आगन्तुक		नाम	
५१	आयोजना	तत्सम	आयोजन+आ	नाम	
५२	आयोजित	तत्सम	आ+योजित	विशेषण	
५३	आलोचक	तत्सम	आ+लोच्+अक	नाम	२
५४	आलोचना	तत्सम	आ+लोच्+अन+आ	नाम	२
५५	आशादेवी	तद्भव		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
५६	आस्था	तत्सम		नाम	
५७	इन्द्रिय	तत्सम	इन्द्र+इय	नाम	
५८	उत्तम	तत्सम	उत्+तम	विशेषण	
५९	उत्तर	तत्सम	उत्+तर	नाम	
६०	उत्साहपूर्ण	तत्सम	उत्साह+पूर्ण	विशेषण	
६१	उदाहरण	तत्सम	उत्+आ+हरण	नाम	
६२	उन	तद्भव		सर्वनाम	४७
६३	उनी	तद्भव		सर्वनाम	२३
६४	उपाधि	तत्सम	उप+आ+धि	नाम	
६५	उमेर	आगन्तुक		नाम	
६६	एक	तद्भव		नाम	३
६७	एकसरो	तद्भव	एक+सरो	विशेषण	
६८	एकैचोटि	तद्भव	एकै+चोटि	क्रि.वि	
६९	औँला	तद्भव		नाम	७
७०	कक्स	आगन्तुक		नाम	
७१	कचिँडे	तद्भव		नाम	
७२	कचौरा	तद्भव		नाम	
७३	कडा	तद्भव		नाम/विशेषण	२
७४	कतिपय	तत्सम	कति+पय	सर्वनाम/विशेषण	
७५	कथा	तत्सम		नाम	३
७६	कम	आगन्तुक		विशेषण	
७७	कमजोरी	तद्भव	कमजोर +ई	नाम	
७८	करुण	तत्सम		विशेषण	
७९	कलम	आगन्तुक		नाम	
८०	कला	तत्सम		नाम	
८१	कल्याण	तत्सम		नाम	
८२	कविता	तत्सम	कवि+ता	नाम	५
८३	कष्टकर	तत्सम	कष्ट+कर	विशेषण	
८४	कष्टपूर्ण	तत्सम्	कष्ट+पूर्ण	विशेषण	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
८५	कस	तद्भव		नाम/सर्वनाम	
८६	कसै	तद्भव	कसो + ऐ	क्रि.वि	
८७	कहानी	तद्भव	कह+आनी	नाम	
८८	कहिल्यै	तद्भव	कहिले +यै	क्रि.वि.	
८९	काँडा	तद्भव		नाम	५
९०	काँडैकाँडा	तद्भव		नाम	
९१	कागज	आगन्तुक		नाम	
९२	कापी	आगन्तुक		नाम	४
९३	काम	तत्सम		नाम	५
९४	कारण	तत्सम	कृ+अन	नाम	
९५	कि	तद्भव		निपात	
९६	कि	तद्भव		संयोजक	४
९७	क्लक	तद्भव		नाम	
९८	क्लब	आगन्तुक		नाम	
९९	कयाप्टेन	आगन्तुक		नाम	
१००	क्वाँटी	आगन्तुक		नाम	
१०१	क्रियाशिल	तत्सम	क्रिया + शील	विशेषण	
१०२	क्रिस्टोफर	आगन्तुक		नाम	
१०३	कुरा	तद्भव		नाम	३
१०४	कुरो	तद्भव		नाम	
१०५	कृति	तत्सम	कृ+ ति	नाम	
१०६	कृष्णबहादुर	तद्भव		नाम	
१०७	केलर	आगन्तुक		नाम	
१०८	केही	तद्भव	के+ही	सर्वनाम	
१०९	को	तद्भव		सर्वनाम	
११०	खराब	आगन्तुक		विशेषण	
१११	खान	तद्भव		क्रि. वि.	
११२	खाना	आगन्तुक		नाम	
११३	खासै	तद्भव		विशेषण	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
११४	खेती	तद्भव	खेत+ई	नाम	
११५	गएको	तद्भव		क्रिया	
११६	गठन	तद्भव	गठ्+अन	नाम	
११७	गते	तद्भव	गत+ए	नाम	
११८	गरिब	आगन्तुक		नाम	
११९	गरी	तद्भव	गर्+ई	क्रि. वि.	
१२०	गरे	तद्भव	गर्+ए	क्रिया	
१२१	गरेर	तद्भव	गर्+एर	क्रि. वि.	
१२२	गरेकी	तद्भव	गर्+एकी	क्रिया	७
१२३	गरिन्	तद्भव	गर्+इन्	क्रिया	४
१२४	गरियो	तद्भव	गर्+इयो	क्रिया	
१२५	गरिएको	तद्भव	गर्+इ+एको	क्रिया	४
१२६	गरेका	तद्भव	गर्+एका	क्रिया	
१२७	गरेको	तद्भव	गर्+एको	क्रिया	
१२८	गर्दिनथिन्	तद्भव		क्रिया	
१२९	गर्दा	तद्भव	गर्+दा	क्रिया	
१३०	गर्दछिन्	तद्भव		क्रिया	
१३१	गर्दै	तद्भव	गर्+दै	क्रि. वि	
१३२	गर्न	तद्भव	गर्+न	क्रि. वि	८
१३३	गर्ने	तद्भव	गर्+ने	क्रि. वि	
१३४	गर्नुपऱ्यो	तद्भव		क्रिया	
१३५	गम्भीर	तत्सम		विशेषण	
१३६	गाउँ	तद्भव		नाम	
१३७	गोडा	तद्भव		नाम	१०
१३८	गोपालप्रसाद	तद्भव		नाम	
१३९	गोरखा	तद्भव		नाम	
१४०	गौरव	तत्सम		नाम	
१४१	घच्घच्याउने	तद्भव		क्रि. वि.	
१४२	घर	तद्भव		नाम	२

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१४३	घाँस	तद्भव		नाम	
१४४	घिमिरे	तद्भव		नाम	३
१४५	घुमाउँदै	तद्भव	घुमाउ+दै	क्रि. वि.	
१४६	घोरिएर	तद्भव		क्रि. वि	
१४७	चर्चा	तत्सम	चर्च+आ	नाम	
१४८	चर्चित	तद्भव	चर्चा+इत	विशेषण	
१४९	चलाउन	तद्भव	चलाउ+न	क्रि. वि.	
१५०	चले	तद्भव	चल्+ए	क्रिया	
१५१	चल्थे	तद्भव	चल्+थे	क्रिया	
१५२	चल्दैनथे	तद्भव		क्रिया	
१५३	चसक्क	तद्भव		क्रि. वि.	
१५४	चानचुने	तद्भव	चानचुन+ए	विशेषण	
१५५	चाहिन्थ्यो	तद्भव	चल्	क्रिया	
१५६	चाहन्थिन	तद्भव	चल्+थे	क्रिया	
१५७	चिता	तत्सम		नाम	
१५८	चित्र	तत्सम		नाम	२
१५९	चित्रकला	तत्सम	चित्र+कला	नाम	
१६०	चिन्तनयुक्त	तद्भव		नाम	
१६१	चिन्ने	तद्भव	चिन्+ने	क्रि. वि.	२
१६२	चुनौती	आगन्तुक		नाम	
१६३	चोपी	तद्भव		नाम	
१६४	चोर	तद्भव		नाम	
१६५	चोरी	तद्भव	चोर+ई	नाम	२
१६६	चौथो	तद्भव		विशेषण	
१६७	च्यापेर	तद्भव	च्याप्+ए+र	क्रि. वि.	३
१६८	छ	तद्भव		क्रिया	८
१६९	छन्	तद्भव		क्रिया	२१
१७०	छरछर्ती	तद्भव		क्रि.वि.	
१७१	छैनन्	तद्भव		क्रि.वि.	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१७२	छोराछोरी	तद्भव	छोरो+छोरी	नाम	
१७३	जत्ति	तद्भव		विशेषण	
१७४	जन	तत्सम		नाम	
१७५	जनता	तत्सम		नाम	
१७६	जना	तद्भव	जन+आ	नाम	३
१७७	जन्म	तत्सम		नाम	३
१७८	जन्मदा	तद्भव		क्रिया	
१७९	जन्मेका	तद्भव		क्रिया	
१८०	जवाफ	आगन्तुक		नाम	
१८१	जस	तद्भव		सर्वनाम	
१८२	जस्तै	तद्भव	जस्तो+ऐ	विशेषण	
१८३	जस्तो	तद्भव	जस्+तो	विशेषण	
१८४	जहाँ	तद्भव	जो+हाँ	क्रि.वि.	
१८५	जान	तद्भव		क्रि.वि.	
१८६	जिल्ला	आगन्तुक		नाम	
१८७	जीवन	तत्सम	जीव+अन	नाम	६
१८८	जीवनीपरक	तद्भव		विशेषण	
१८९	जुन	तद्भव		सर्वनाम	
१९०	जे	तद्भव		सर्वनाम	
१९१	ज्यादै	आगन्तुक	ज्यादा+ऐ	विशेषण	
१९२	झमक	तद्भव		नाम	
१९३	झैँ	तद्भव		विशेषण	
१९४	टाउको	तद्भव		नाम	४
१९५	ठान्ने	तद्भव	ठान्+ने	क्रि. वि.	
१९६	ठूलो	तद्भव		विशेषण	
१९७	डा.	आगन्तुक		नाम	
१९८	ढुङ्गा	तद्भव		नाम	
१९९	त	तद्भव		निपात	३
२००	तत्कालीन	तद्भव	तत्काल+ईन	विशेषण	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२०१	तथा	तद्भव		संयोजक	४
२०२	तथापि	तद्भव	तथा+अपि	संयोजक	
२०३	तयार	आगन्तुक		विशेषण	
२०४	तर	तद्भव		संयोजक	६
२०५	तरिका	आगन्तुक		नाम	
२०६	तीन	तद्भव		सर्वनाम	५
२०७	तिनै	तद्भव	तिन+ऐ	सर्वनाम	२
२०८	तीस	तद्भव		नाम	३
२०९	ती	तद्भव		सर्वनाम	
२१०	तुरुन्तै	तद्भव		क्रि. वि.	
२११	त्यो	तद्भव		सर्वनाम	२
२१२	त्यसै	तद्भव	त्यसो +ऐ	विशेषण	३
२१३	त्यसैले	तद्भव	त्यस +ऐ +ले	क्रि.वि.	
२१४	त्यस्तै	तद्भव	त्यस्तो +ऐ	विशेषण	३
२१५	थालिएको	तद्भव	थाल्+इ+एको	क्रिया	
२१६	थालिन्	तद्भव	थाल्+इन्	क्रिया	
२१७	थिइन्	तद्भव		क्रिया	३
२१८	थिए	तद्भव		क्रिया	
२१९	थिएन	तद्भव		क्रिया	
२२०	थियो	तद्भव		क्रिया	८
२२१	थुप्रै	तद्भव	थुप्रो +ऐ	विशेषण	
२२२	द	आगन्तुक		नाम	
२२३	दक्षिण	तत्सम		नाम	
२२४	दिएकी	तद्भव		क्रिया	
२२५	दिएर	तद्भव		क्रि. वि.	
२२६	दिदी	तद्भव		नाम	२
२२७	दिन	तत्सम		नाम	
२२८	दिने	तद्भव		क्रि. वि.	
२२९	दिन्थ्यो	तद्भव		क्रिया	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२३०	दिमाग	आगन्तुक		नाम	
२३१	दिसा	तद्भव		नाम	
२३२	दुई	तद्भव		नाम	२
२३३	दृढता	तत्सम	दृढ+ता	नाम	
२३४	दृष्टान्त	तत्सम	दृष्ट+अन्त	नाम	
२३५	दृष्टि	तत्सम	दृश्+ति	नाम	
२३६	देखाउन	तद्भव		क्रि. वि.	
२३७	देखाउनु	तद्भव	देख्+आउ+नु	क्रिया	
२३८	देखाउन	तद्भव	देख्+आउ+न	क्रि. वि.	३
२३९	देख्ता	तद्भव	देख्+ता	क्रि. वि.	
२४०	देखिन्थिन्	तद्भव		क्रिया	
२४१	देख्थिन्	तद्भव		क्रिया	
२४२	देखियो	तद्भव		क्रिया	
२४३	देश	तत्सम		नाम	२
२४४	दोहोरो	तद्भव		विशेषण	
२४५	धनकुटा	तद्भव		नाम	३
२४६	धुला	तद्भव		नाम	
२४७	धेरै	तत्सम	धेर +ऐ	विशेषण	
२४८	धैर्य	तत्सम	धीर+य	नाम	
२४९	नगर	तत्सम		नाम	२
२५०	नभए	तद्भव		क्रिया	
२५१	नभएकी	तद्भव		क्रिया	
२५२	नबुझ्नुस	तद्भव		क्रिया	
२५३	नसक्ने	तद्भव		क्रिया	
२५४	नहालेकी	तद्भव		क्रिया	
२५५	नागरिक	तत्सम	नगर+इक	नाम	२
२५६	नाना	तत्सम		नाम/विशेषण	६
२५७	नाम	तत्सम		नाम	
२५८	नामक	तत्सम	नाम+क	विशेषण	६

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२५९	नारी	तद्भव		नाम	
२६०	निकालिन्	तद्भव		क्रिया	
२६१	निधन	तत्सम	नि+धन	नाम	
२६२	निबन्ध	तत्सम	नि+बन्ध	नाम	
२६३	निम्न	तत्सम		विशेषण	
२६४	निम्ति	तद्भव		नामयोगी	
२६५	निल्छु	तद्भव	निल्+छु	क्रिया	
२६६	नेपाल	तद्भव		नाम	
२६७	नेपाली	तद्भव	नेपाल+ई	विशेषण	२
२६८	नै	तद्भव		निपात	२
२६९	नोलान	आगन्तुक		नाम	
२७०	नोबेल	आगन्तुक		नाम	
२७१	नौलो	तद्भव		विशेषण	
२७२	पक्ष	तत्सम		नाम	२
२७३	पक्षाघात	तत्सम	पक्ष+आघात	नाम	
२७४	पढौँ	तद्भव		क्रिया	
२७५	पढ्न	तद्भव	पढ+न	क्रि.वि.	
२७६	पत्रिका	तत्सम	पत्र+इका	नाम	
२७७	पद्मश्री	तद्भव		नाम	
२७८	पनि	तद्भव	पण +इ	संयोजक	२३
२७९	पर्दा	आगन्तुक	पर्+दा	नाम	२
२८०	पर्याय	तद्भव	परि+इ+अ	नाम	
२८१	परलोक	तद्भव	पर+लोक	नाम	
२८२	परिवार	तद्भव	परि+वार	नाम	२
२८३	पाइन्	तद्भव		नाम	
२८४	पाइनन्	तद्भव		क्रिया	
२८५	पाउँथे	तद्भव		क्रिया	
२८६	पाउने	तद्भव		क्रिया	
२८७	पाएका	तद्भव		क्रिया	

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२८८	पाएकी	तद्भव		क्रिया	
२८९	पिता	तत्सम		नाम	
२९०	पिसाब	आगन्तुक		नाम	
२९१	पीडा	तत्सम	पीड्+आ	नाम	
२९२	पुगिन्	तद्भव		क्रिया	
२९३	पुञ्ज	तत्सम		नाम	
२९४	पुरस्कार	तत्सम	पुरस्+कार	नाम	१३
२९५	पुरस्कृत	तत्सम	पुरस्+कृत	नाम	३
२९६	पुराना	तद्भव		विशेषण	
२९७	पुऱ्याउन	तद्भव		क्रि. वि.	
२९८	पुस्तक	तत्सम		नाम	
२९९	पूर्ण	तत्सम	पूर+न	नाम	
३००	पेन्सिल	आगन्तुक		नाम	
३०१	प्रेरक	तत्सम	प्रेर् +अक	विशेषण	
३०२	प्रेरणा	तत्सम	प्रेर् +अन+आ	नाम	२
३०३	प्रकाशित	तत्सम	प्र+काश्+इत	विशेषण	६
३०४	प्रतिमा	तत्सम	प्रति+मा	नाम	२
३०५	प्रतिभा	तत्सम	प्रति+भा	नाम	३
३०६	प्रथम	तत्सम	प्रथ+म	विशेषण	
३०७	प्रथमतः	तत्सम	प्रथम+तः	क्रि.वि.	
३०८	प्रदान	तत्सम	प्र+दान	नाम	५
३०९	प्रतिमूर्ति	तत्सम	प्रति+मूर्ति	नाम	
३१०	प्रतिविम्ब	तत्सम	प्रति+विम्ब	नाम	
३११	प्रतिष्ठान	तत्सम	प्रति+स्थान	नाम	
३१२	प्रबल	तत्सम	प्र+बल	विशेषण	३
३१३	प्रमाणित	तत्सम	प्रमाण+इत	विशेषण	
३१४	प्रयास	तत्सम	प्र+यास	नाम	५
३१५	फुकेर	तद्भव		क्रि. वि.	२
३१६	फूल	तद्भव		नाम	५

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
३१७	फुलाएकी	तद्भव		क्रिया	
३१८	फुलेकी	तद्भव		क्रिया	
३१९	फेला	तद्भव		नाम	
३२०	बग्थ्यो	तद्भव		क्रिया	
३२१	बटुलेर	तद्भव		क्रि.वि.	
३२२	बडो	तद्भव		विशेषण	
३२३	बढ्न	तद्भव	बढ्+न	क्रि. वि.	
३२४	बन्यो	तद्भव	बन्+यो	क्रिया	२
३२५	बल	तत्सम		नाम	२
३२६	बलबुता	तद्भव		नाम	
३२७	बसिनन्	तद्भव		क्रिया	
३२८	बहिनी	तद्भव		नाम	६
३२९	बहु	तत्सम		विशेषण	२
३३०	बाँच्न	तद्भव	बाँच्+न	क्रि.वि.	
३३१	बाछिटा	तद्भव	बात+छिटो	नाम	
३३२	बारे	आगन्तुक		नामयोगी	
३३३	बाल	तत्सम		नाम	
३३४	बाल्य	तत्सम	बाल+य	नाम	२
३३५	बाबजुत	आगन्तुक		क्रि.वि.	
३३६	बाहु	तत्सम		नाम	
३३७	बीच	तद्भव		नाम	
३३८	बुझ्नेनन्	तद्भव		क्रिया	
३३९	बुझ्ने	तद्भव	बुझ्+ने	क्रि. वि.	
३४०	बेमौसम	आगन्तुक	बे+मौसम	नाम	
३४१	बोली	तद्भव	बोल्+ई	नाम	२
३४२	बौद्धिक	तत्सम	बुद्धि+इक	विशेषण	
३४३	भइन्	तद्भव	हु+इ+न्	क्रिया	८
३४४	भइरहन्छन्	तद्भव		क्रिया	
३४५	भई	तद्भव	हु+ई	क्रि. वि.	

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
३४६	भए	तद्भव	हु+ए	क्रिया	२
३४७	भएकाले	तद्भव	हु+ए+काले	क्रि. वि.	
३४८	भएकी	तद्भव	हु+एकी	क्रिया	
३४९	भएपछि	तद्भव		क्रि. वि.	
३५०	भनेकी	तद्भव	भन्+एकी	क्रिया	
३५१	भनेको	तद्भव	भन् +एको	क्रिया	
३५२	भने	तद्भव	भन्+ए	क्रिया	५
३५३	भनेर	तद्भव	भन्+एर	क्रि. वि	२
३५४	भन्न	तद्भव		क्रि. वि	
३५५	भन्ने	तद्भव	भन्+ने	क्रि. वि	
३५६	भन्छिन्	तद्भव	भन् +छिन्	क्रिया	२
३५७	भरिएका	तद्भव	भर् +इ+एको	क्रिया	
३५८	भाइ	तद्भव		नाम	३
३५९	भावना	तत्सम	भाव्+अन्+आ	नाम	
३६०	भूमिका	तत्सम	भूमि+क+आ	नाम	३
३६१	भैरहवा	तद्भव		नाम	
३६२	म	तद्भव		सर्वनाम	४
३६३	मदन	तद्भव		नाम	२
३६४	मन	तत्सम		नाम	३
३६५	ममता	तत्सम	मम+ता	नाम	
३६६	मस्तिष्क	तत्सम	मस्त+इष्+क	नाम	
३६७	मस्तिष्कीय	तत्सम	मस्तिष्क+ईय	विशेषण	
३६८	महत्वपूर्ण	तत्सम	महत्त्व+पूर्ण	विशेषण	२
३६९	माता	तत्सम		नाम	३
३७०	मात्र	तत्सम		निपात	३
३७१	माथि	तद्भव		क्रि.वि.	
३७२	मानबहादुर	तद्भव		नाम	२
३७३	मानिस	तद्भव		नाम	२
३७४	मान्छे	तद्भव		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
३७५	मान्ने	तद्भव	मान्+ने	क्रि.वि.	२
३७६	मीना	तद्भव		नाम	२
३७७	मुख	तत्सम		नाम	
३७८	मेरी	तद्भव		नाम	
३७९	यति	तत्सम		नाम	
३८०	यस	तद्भव		सर्वनाम	
३८१	यसो	तद्भव	यो+ओ	क्रि.वि.	
३८२	यसरी	तद्भव	यो+अरी	क्रि.वि.	४
३८३	यसै	तद्भव	यस +ऐ	क्रि.वि.	
३८४	यस्ता	तद्भव	यो +ता	विशेषण	
३८५	यस्तो	तद्भव	यो +तो	विशेषण	
३८६	यिन	तद्भव		सर्वनाम	
३८७	यी	तद्भव		सर्वनाम	
३८८	युक्ति	तत्सम	युज्+ति	नाम	
३८९	यो	तद्भव		सर्वनाम	४
३९०	योगदान	तत्सम	योग+दान	नाम	
३९१	योद्धा	तद्भव	युध्+आ	नाम	
३९२	र	तद्भव		संयोजक	३७
३९३	र	तद्भव		निपात	३
३९४	रगत	तद्भव		नाम	
३९५	रथारोहण	तत्सम	रथ+आरोहण	नाम	
३९६	रहन	तद्भव		क्रि. वि.	
३९७	रहेछ	तद्भव		क्रिया	
३९८	राखिन	तद्भव		क्रिया	
३९९	रातभर	तद्भव		क्रि. वि.	
४००	राखेर	तद्भव	राख्+एर	क्रि. वि.	
४०१	राम्रा	तत्सम		विशेषण	२
४०२	राष्ट्रिय	तत्सम	राष्ट्र+इय	विशेषण	२
४०३	रुँदै	तत्सम		नाम	

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
४०४	रुखोसुखो	तद्भव		विशेषण	
४०५	रुचि	तत्सम		नाम	
४०६	रुपियाँ	तत्सम		नाम	२
४०७	रूप	तद्भव		नाम	
४०८	रोग	तत्सम		नाम	
४०९	ल	तद्भव		विस्मयादिबोधक	
४१०	लगाएकी	तद्भव		क्रिया	
४११	लाख	तद्भव		नाम	२
४१२	लागि	तद्भव		नामयोगी	
४१३	लागेको	तद्भव		क्रिया	
४१४	लाग्थ्यो	तद्भव		क्रिया	
४१५	लामिछाने	तद्भव		नाम	
४१६	लायन्स	आगन्तुक		नाम	
४१७	लिएकी	तद्भव		क्रिया	
४१८	लिएर	तद्भव		क्रि. वि.	२
४१९	लेख	तत्सम		नाम	
४२०	लेखेका	तद्भव	लेख्+एका	क्रिया	२
४२१	लेखेकी	तद्भव	लेख्+एकी	क्रिया	
४२२	लेखेको	तद्भव	लेख्+एको	क्रिया	४
४२३	लेखपढ	तद्भव	लेख्+पढ्	नाम	४
४२४	लेखेर	तद्भव	लेख्+एर	क्रि. वि.	
४२५	लेख्न	तद्भव	लेख्+न	क्रि. वि.	
४२६	लेख्ने	तद्भव	लेख्+ने	क्रि. वि.	५
४२७	लेखिएको	तद्भव	लेख्+इ+एको	क्रिया	
४२८	लेखिन्	तद्भव	लेख्+इन्	क्रिया	
४२९	लेख्दै	तद्भव	लेख्+दै	क्रिया	
४३०	वर्गीय	तद्भव	वर्ग+ईय	विशेषण	
४३१	वर्णन	तद्भव	वर्ण+अन	नाम	
४३२	वर्ष	तत्सम		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
४३३	वा	तद्भव		संयोजक	
४३४	विकृति	तद्भव	वि+कृति	नाम	
४३५	विचलन	तद्भव	वि+चल्+अन	नाम	
४३६	वि.सं.	तद्भव		नाम	
४३७	विसङ्गति	तत्सम	वि+सङ्गत	विशेषण	
४३८	विद्यार्थी	तत्सम	विद्या+अर्थी	नाम	
४३९	विद्यालय	तत्सम	विद्या +आलय	नाम	
४४०	विभिन्न	तत्सम	वि+भिन्न	विशेषण	
४४१	विविध	तत्सम	वि+विधा	विशेषण	
४४२	विस्तारै	तद्भव	विस्तार+ऐ	क्रि.वि.	
४४३	शक्ति	तत्सम	शक्+ति	नाम	
४४५	शङ्खघोष	तत्सम	शङख+घोष	नाम	
४४६	शब्द	तत्सम		नाम	
४४७	शारीरिक	तत्सम	शरीर+इक	विशेषण	२
४४८	शिक्षक	तत्सम	शिक्ष+अक	नाम	२
४४९	शिक्षा	तत्सम	शिक्ष+आ	नाम	२
४५०	शिक्षालय	तत्सम	शिक्षा+आलय	नाम	२
४५१	शिशु	तत्सम		नाम	३
४५२	शीत	तत्सम		विशेषण	
४५३	शून्य	तत्सम	शुना+य	नाम	
४५४	संस्कार	तत्सम	सम्+कार	नाम	
४५५	संस्था	तत्सम	सम्+स्था	नाम	
४५६	सकेका	तद्भव		क्रिया	
४५७	सकेनन्	तद्भव		क्रिया	
४५८	सक्छौँ	तद्भव		क्रिया	
४५९	सकिन्थ्यो	तद्भव		क्रिया	
४६०	सक्रिय	तत्सम	स +क्रिय	विशेषण	
४६१	सक्दिनन्	तद्भव		क्रिया	
४६२	सक्दैनन्	तद्भव		क्रिया	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
४६३	सङग्रह	तत्सम	सम्+ग्रह	नाम	
४६४	सङ्घर्ष	तत्सम	सम्+घर्ष	नाम	
४६५	सजिलै	तद्भव	सजिलो +ऐ	क्रि.वि.	
४६६	सन्तान	तत्सम	सम्+तान	नाम	
४६७	सफल	तद्भव	स +फल	विशेषण	५
४६८	सबल	तद्भव	स +बल	विशेषण	
४६९	सबै	तद्भव	सब+ऐ	विशेषण	
४७०	समेत	तत्सम		नामयोगी	
४७१	सम्मान	तत्सम	सम्+मान	नाम	
४७२	सम्भावना	तत्सम	सम्+भावना	नाम	
४७३	सरह	तद्भव		विशेषण	
४७४	सहयोग	तत्सम	सह+योग	नाम	
४७५	साथ	तद्भव		नामयोगी	
४७६	साथी	तद्भव	साथ+ई	नाम	
४७७	साथै	तद्भव	साथ+ऐ	नामयोगी	
४७८	साधन	तत्सम	साध्+अन	नाम	
४७९	साधना	तत्सम	साधन+आ	नाम	४
४८०	सामाजिक	तत्सम	समाज+इक	विशेषण	२
४८१	सामान्य	तत्सम	समान+य	विशेषण	
४८२	साहस	तत्सम		नाम	
४८३	साहित्य	तत्सम	स +हित+य	नाम	२
४८४	साहित्यकार	तत्सम	साहित्य+कार	नाम	
४८५	सिकिन्	तद्भव	सिक्+इन्	क्रिया	
४८६	सिटी	आगन्तुक		नाम	
४८७	सिन्का	तद्भव		नाम	
४८८	सुटुक्क	तद्भव		क्रि.वि.	
४८९	सिद्धार्थ	तत्सम	सिद्ध+अर्थ	नाम	
४९०	सुधार	तत्सम	सु+धार	नाम	२
४९१	सुनाउन	तद्भव		क्रि. वि.	
४९२	सुन्दर	तत्सम		विशेषण	२
४९३	सुन्ने	तद्भव	सुन्+ने	क्रि. वि.	
४९४	सुरु	तद्भव		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
४९५	सुविधा	तत्सम	सु+विधा	नाम	३
४९६	सृष्टि	तत्सम	सृज+ति	नाम	
४९७	स्तर	तत्सम		नाम	
४९८	स्तरीय	तत्सम	स्तर+ईय	नाम	
४९९	स्नेह	तत्सम		नाम	
५००	स्नेहमयी		स्नेहमय+ई	विशेषण	
५०१	स्रोत	तत्सम	स्रु+त	नाम	
५०२	हजुरआमा	तद्भव	हजुर+आमा	नाम	३
५०३	हरिवन	तद्भव		नाम	
५०४	हल्लाउँदै	तद्भव		क्रिया	
५०५	हात	तद्भव		नाम	४
५०६	हातगोडा	तद्भव	हात+गोडा	नाम	३
५०७	हामी	तद्भव		सर्वनाम	७
५०८	हाम्रा	तद्भव	हामी+रा	विशेषण	
५०९	हिँडेर	तद्भव		क्रि. वि.	
५१०	हिँडडुल	तद्भव	हिँड+डुल	नाम	३
५११	हिम्मत	आगन्तुक		नाम	
५१२	हुर्कदै	तद्भव		क्रि. वि.	
५१३	हुर्काउँदै	तद्भव		क्रिया	
५१४	हुर्काइ	तद्भव	हुर्क+आइ	नाम	
५१५	हुर्काउने	तद्भव	हुर्क+आउ+ने	क्रि. वि.	
५१६	हुन्	तद्भव		क्रिया	
५१७	हुन्छ	तद्भव		क्रिया	
५१८	हुन्छन्	तद्भव		क्रिया	
५१९	हुन्थ्यो	तद्भव		क्रिया	
५२०	हेरेर	तद्भव		क्रि. वि.	
५२१	हो	तद्भव		क्रिया	४
५२२	होली	तद्भव		नाम/क्रिया	
५२३	हौँ	तद्भव		क्रिया	

४.२.२अलेक्जेण्डर फ्लेमिङ (जीवनी)

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१	अक्सफोर्ड	आगन्तुक		नाम	
२	अगाडि	तद्भव	अगि + आडि	नामयोगी	
३	अघि	तद्भव		क्रि.वि.	
४	अचानक	तद्भव		क्रि.वि.	
५	अध्ययन	तत्सम	अधि + इ + अन	नाम	२
६	अनगिन्ती	आगन्तुक	अन + गिन्ती	विशेषण	
७	अनुमान	तत्सम	अनु + मान	नाम	
८	अनुसन्धान	तत्सम	अनु + सन्धान	नाम	
९	अनुसन्धानरत	तत्सम	अनुसन्धान+रत	विशेषण	
१०	अनेक	तत्सम	अन्+एक	नाम	
११	अन्न	तत्सम		नाम	
१२	अन्त्य	तत्सम		नाम	
१३	अन्वेषण	तत्सम	अनु + एष् + अन	नाम	
१४	अन्य	तत्सम		विशेषण	३
१५	अपरिष्कृत	तद्भव	अ + परिष्कृत	विशेषण	
१६	अपाङ्ग	तत्सम	अप+ अङ्ग	नाम/विशेषण	
१७	अमर	तत्सम	अ + मर	विशेषण	
१८	अर्को	तत्सम		सर्वनाम / विशेषण	
१९	अर्कैतर्फ	तद्भव		क्रि.वि.	
२०	अलेक्जेण्डर	आगन्तुक		नाम	२
२१	अवलोकन	तत्सम	अव + लोक् + अन	नाम	
२२	असर	आगन्तुक		नाम	
२३	असाध्य	तत्सम	अ + साध् + य	विशेषण	
२४	अर्सायर	आगन्तुक		नाम	
२५	अस्पताल	आगन्तुक		नाम	
२६	अहिले	तद्भव		क्रि.वि.	
२७	आँखा	तद्भव		नाम	३
२८	आँशु	तद्भव		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२९	आएको	तद्भव		क्रिया	
३०	आज	तद्भव		क्रि.वि.	
३१	आठ	तद्भव		नाम	
३२	आदि	तत्सम		नाम	
३३	आफैँ	तद्भव	आफू + ऐँ	सर्वनाम	
३४	आमाबुबा	तद्भव	आमा + बुबा	नाम	
३५	आर्थिक	तद्भव	अर्थ + इक	विशेषण	
३६	आविष्कार	तत्सम	आविस् + कार	नाम	३
३७	आविष्कारक	तत्सम	आविस् + कारक	विशेषण	
३८	आश्चर्य	तत्सम		नाम	
३९	इच्छा	तत्सम		नाम	
४०	इच्छापत्र	तत्सम	इच्छा + पत्र	नाम	
४१	इच्छुक	तत्सम	इच्छा + उक	विशेषण	
४२	उखान	तद्भव		नाम	
४३	उठाइ	तद्भव	उठ् + आइ	नाम	
४४	उडेर	तद्भव		क्रि.वि.	
४५	उत्पादन	तत्सम	उत् + पाद + अन	नाम	
४६	उत्साह	तत्सम	उत् + सह	नाम	
४७	उन	तद्भव		सर्वनाम	२८
४८	उनी	तद्भव		सर्वनाम	१८
४९	उपाधि	तत्सम	उप + आ + धि	नाम	
५०	उपाय	तत्सम		नाम	
५१	उमेर	आगन्तुक		नाम	
५२	एउटा	तद्भव	एक + वटा	विशेषण	४
५३	एक	तद्भव		नाम	६
५४	एक्लै	तद्भव	एक्लो + ऐ	विशेषण	
५५	औषधी	तत्सम		नाम	१४
५६	कडा	तद्भव		विशेषण	
५७	कतिपय	तत्सम	कति + पय	सर्वनाम / विशेषण	५

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
५८	कपाकप	तद्भव	कप + आ+कप	क्रि.वि.	
५९	कलेज	आगन्तुक		नाम	२
६०	काका	तद्भव		नाम	४
६१	काट्नु पर्थ्यो	तद्भव		क्रिया	
६२	काम	तत्सम		नाम	
६३	कारण	तत्सम	कृ + अन	नाम	
६४	किसान	तद्भव		नाम	
६५	किसिम	आगन्तुक		नाम	
६६	कुरा	तद्भव		नाम	२
६७	केही	तद्भव	के + ही	सर्वनाम	
६८	कोठा	तद्भव		नाम	
६९	क्षेत्र	तत्सम		नाम	
७०	खटिए	तद्भव		क्रिया	
७१	खबर	आगन्तुक		नाम	२
७२	खाँदै	तद्भव		क्रिया	
७३	खान	तद्भव		क्रि.वि.	२
७४	खानु	तद्भव		क्रिया	
७५	खानेकुरा	तद्भव		नाम	
७६	खुट्टा	तद्भव		नाम	
७७	खुला	तद्भव	खुल् + आ	विशेषण	
७८	खुले	तद्भव		क्रिया	२
७९	खेद्छ	तद्भव		क्रिया	२
८०	खेलकुद	तद्भव	खेल + कुद	नाम	
८१	खोल्थे	तद्भव		क्रिया	
८२	गए	तद्भव		क्रिया	
८३	गरे	तद्भव	गर् + ए	क्रिया	४
८४	गरियो	तद्भव	गर् + इयो	क्रिया	२
८५	गरेको	तद्भव	गर् + एको	क्रिया	
८६	गर्छौं	तद्भव	गर् + छौं	क्रिया	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
८७	गर्छ	तद्भव	गर् + छ	क्रिया	
८८	गर्छन्	तद्भव	गर् + छन्	क्रिया	
८९	गर्दै	तद्भव	गर् + दै	क्रिया	
९०	गर्थे	तद्भव	गर् + थे	क्रिया	
९१	गर्दथे	तद्भव		क्रिया	
९२	गर्न	तद्भव	गर् + न	क्रि.वि.	६
९३	गर्ने	तद्भव	गर् + ने	क्रि.वि.	३
९४	गर्नुपर्छ	तद्भव		क्रिया	
९५	गऱ्यो	तद्भव	गर् + यो	क्रिया	
९६	गर्नुपर्दा	तद्भव		क्रिया	
९७	गरेकाले	तद्भव		क्रिया	
९८	गरिदिएको	तद्भव		क्रिया	२
९९	गाउँ	तद्भव		नाम	४
१००	गाडी	तद्भव	गाडा + ई	नाम	
१०१	घटना	तत्सम	घटन + आ	नाम	
१०२	घर	तद्भव		नाम	६
१०३	घाइते	तद्भव	घाउ + ते	विशेषण	
१०४	घाउ	तद्भव		नाम	२
१०५	चरा	तद्भव		नाम	
१०६	चल्यो	तद्भव	चल् + यो	क्रिया	
१०७	चार	तद्भव		नाम	
१०८	चारै	तद्भव		विशेषण	
१०९	चारो	तद्भव		नाम	
११०	चाहन्थे	तद्भव		क्रिया	
१११	चाहिँ	तद्भव		निपात	
११२	चिकित्सा	तत्सम	कित् + स + आ	नाम	२
११३	चिल्ला	तद्भव		विशेषण	
११४	चेन	आगन्तुक		नाम	३
११५	चौडा	आगन्तुक		विशेषण	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
११६	जना	तद्भव	जन + आ	नाम	२
११७	जन्म	तत्सम		नाम	
११८	जन्मेका	तद्भव		क्रिया	
११९	जमेको	तद्भव		क्रिया	
१२०	जस्ता	आगन्तुक		नाम	
१२१	जागिर	आगन्तुक		नाम	२
१२२	जीव	तत्सम		नाम	२
१२३	जीवन	तत्सम	जीव + अन	नाम	२
१२४	जीवनदायी	तत्सम	जीवन + दायी	विशेषण	
१२५	जीवाणु	तद्भव	जीव + अणु	नाम	८
१२६	जुन	तद्भव		नाम/सर्वनाम	
१२७	जैविक	तद्भव	जीव+इक	विशेषण	२
१२८	जोन	तद्भव		नाम	२
१२९	झन्	तद्भव		क्रि.वि.	
१३०	झिकिएको	तद्भव		क्रिया	
१३१	झिक्ने	तद्भव	झिक्+ने	क्रि.वि.	
१३२	झैँ	तद्भव		विशेषण	
१३३	टिपे	तद्भव	टिप्+ए	क्रिया	
१३४	ठुला	तद्भव	ठुलो+आ	विशेषण	२
१३५	ठुलो	तद्भव		विशेषण	
१३६	डाक्टर	आगन्तुक		नाम	४
१३७	ढकनी	तद्भव	ढाक + अनी	नाम	२
१३८	ढुसी	तद्भव		नाम	५
१३९	तत्त्व	तद्भव	तत् + त्व	नाम	३
१४०	तथा	तद्भव		संयोजक	२
१४१	तर	तद्भव		संयोजक	४
१४२	तरिका	आगन्तुक		नाम	
१४३	ता	तद्भव		निपात	३
१४४	तापनि	तद्भव	ता + पनि	संयोजक	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१४५	तीन	तद्भव		नाम	३
१४६	तिनी	तद्भव	तिन + ई	सर्वनाम	
१४७	तिनै	तद्भव	तिन + ऐ	सर्वनाम	
१४८	तिमी	तद्भव		सर्वनाम	
१४९	ती	तद्भव		सर्वनाम	२
१५०	त्यस	तद्भव		सर्वनाम	७
१५१	त्यस्ता	तद्भव	त्यस + ता	विशेषण	२
१५२	त्यसैले	तद्भव	त्यस + ऐ + ले	क्रि.वि. ⁄ संयोजक	
१५३	त्यहाँ	तद्भव	त्यो + हाँ	क्रि.वि.	४
१५४	त्यही	तद्भव	त्यो + ही	सर्वनाम	२
१५५	त्यो	तद्भव		सर्वनाम	२
१५६	थालनी	तद्भव	थाल् + अनी	नाम	१
१५७	थाली	तद्भव	थाल + ई	नाम	५
१५८	थाले	तद्भव	थाल + ए	क्रिया	६
१५९	थाहा	तद्भव		नाम	२
१६०	थाहै	तद्भव		क्रि.वि.	
१६१	थिए	तद्भव		क्रिया	८
१६२	थिएन	तद्भव		क्रिया	
१६३	थियो	तद्भव		क्रिया	३
१६४	दर्शक	तत्सम	दृश + अक	नाम	
१६५	दाजु	तद्भव		नाम	
१६६	दिए	तद्भव		क्रिया	
१६७	दिक्क	तद्भव		विशेषण	
१६८	दिन	तत्सम		नाम	४
१६९	दुई	तद्भव		नाम	२
१७०	दुःख	तद्भव	दुस् + ख	नाम	
१७१	दुःखी	तद्भव	दुःख +ई	विशेषण	
१७२	दुध	तद्भव		नाम	
१७३	दुवै	तद्भव	दुई + ऐ	विशेषण	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१७४	देखि	तद्भव		नामयोगी	
१७५	देखियो	तद्भव		क्रिया	
१७६	देखे	तद्भव		क्रिया	
१७७	देख्दा	तद्भव		क्रि.वि.	
१७८	देख्न	तद्भव		क्रि.वि.	
१७९	देन	आगन्तुक		नाम	
१८०	धेरै	तद्भव	धेर + ऐ	विशेषण/क्रि.वि.	
१८१	नदेखिने	तद्भव		क्रि.वि.	
१८२	नभई	तद्भव		क्रि.वि.	
१८३	नपाई	तद्भव		क्रि.वि.	
१८४	नरमाइलो	तद्भव	न + रमाइलो	विशेषण	
१८५	नरहे	तद्भव		क्रिया	
१८६	नसकिने	तद्भव		क्रि.वि.	
१८७	नसकेर	तद्भव		क्रि.वि.	२
१८८	नष्ट	तत्सम	नश् + त	विशेषण	
१८९	नाइट	तद्भव		नाम	
१९०	नाम	तत्सम		नाम	४
१९१	निमोनिया	आगन्तुक		नाम	३
१९२	निम्ति	तद्भव		नामयोगी	
१९३	निलो	तद्भव	नील + ओ	नाम	३
१९४	नियन्त्रण	तत्सम	नि+यन्त्र +अन	नाम	४
१९५	नियमित	तद्भव		विशेषण	
१९६	निर्माता	तत्सम	निर् + मा +ता	विशेषण	
१९७	निस्किएको	तद्भव		क्रिया	
१९८	निस्केको	तद्भव		क्रिया	
१९९	नै	तद्भव		निपात	
२००	नोबेल	तद्भव		नाम	
२०१	पछि	तद्भव		क्रि.वि./नामयोगी	
२०२	पढेछन्	तद्भव		क्रिया	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२०३	पढाइ	तद्भव	पढ् + आइ	नाम	२
२०४	पढे	तद्भव		क्रिया	
२०५	पढेपछि	तद्भव		क्रि.वि	
२०६	पढ्दै	तद्भव		क्रिया	
२०७	पढेर	तद्भव		क्रि.वि	
२०८	पढ्न	तद्भव		क्रि.वि	२
२०९	पढ्नासाथ	तद्भव		क्रि.वि	
२१०	पढ्ने	तद्भव		क्रि.वि	
२११	पत्रिका	तत्सम	पत्र + इका	नाम	
२१२	पत्ता	तद्भव	पात + आ	नाम	
२१३	पनि	तत्सम	पण + इ	संयोजक/निपात	८
२१४	परजीवी	तत्सम	पर + जीवी	विशेषण	४
२१५	परिवार	तत्सम	परि + वार	नाम	
२१६	परीक्षण	तत्सम	परि + ईक्षण	नाम	
२१७	परे	तद्भव	पर् + ए	क्रिया	२
२१८	पर्छन्	तद्भव	पर् + छन्	क्रिया	
२१९	पहिले	तद्भव		नामयोगी	४
२२०	पहिलो	तद्भव	पहिलो + ए	विशेषण	
२२१	पाँच	तद्भव		नाम	२
२२२	पाउन्ड	तद्भव		नाम	
२२३	पारेझैं	तद्भव		विशेषण	
२२४	पाल्छौं	तद्भव	पाल् + छौं	क्रिया	
२२५	पुनः	तत्सम		क्रि.वि.	
२२६	पुरस्कार	तत्सम	पुरस् + कार	नाम	
२२७	पेनिसिलिन	आगन्तुक		नाम	६
२२८	पेनिसिलियम	आगन्तुक		नाम	
२२९	पैसा	आगन्तुक		नाम	३
२३०	पौडी	तद्भव	पौड + ई	नाम	
२३१	प्रकाशित	तत्सम	प्र + काश् + इत	विशेषण	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२३२	प्रचार	तत्सम	प्र + चार	नाम	
२३३	प्रतिक्रिया	तत्सम	प्रति + क्रिया	नाम	
२३४	प्रतिजैविकी	तत्सम	प्रति +जैविक + ई	नाम	५
२३५	प्रथम	तत्सम	प्रथ + म	विशेषण	२
२३६	प्रवेश	तत्सम	प्र + विश्	नाम	
२३७	प्रयास	तत्सम	प्र + यास	नाम	
२३८	प्रयोग	तत्सम	प्र + योग	नाम	३
२३९	प्रयोगशाला	तत्सम	प्रयोग + शाला	नाम	
२४०	प्रसिद्ध	तत्सम	प्र + सिद्ध	विशेषण	
२४१	प्राकृतिक	तत्सम	प्रकृति + इक	विशेषण	
२४२	प्राणी	तत्सम	प्राण + ई	नाम	
२४३	प्रारम्भ	तत्सम	प्र +आरम्भ	विशेषण	
२४४	फैलने	तद्भव		क्रि.वि.	
२४५	फैलाउने	तद्भव		क्रि.वि.	
२४६	फैलाउँछन्	तद्भव		क्रिया	
२४७	फ्लेमिङ	आगन्तुक		नाम	१५
२४८	फ्लोरी	आगन्तुक		नाम	३
२४९	बढी	तद्भव	बढ् + ई	विशेषण	
२५०	बढ्यो	तद्भव	बढ् + यो	क्रिया	
२५१	बनाएर	तद्भव		क्रि.वि.	
२५२	बने	तद्भव	बन् + ए	क्रिया	
२५३	बनेका	तद्भव	बन् + एका	क्रिया	२
२५४	बनेकी	तद्भव	बन् + एकी	क्रिया	२
२५५	बसेर	तद्भव	बस् + एर	क्रि.वि.	
२५६	बाँचे	तद्भव	बाँच् + ए	क्रिया	
२५७	बाध्य	तत्सम	बाध् + य	विशेषण	२
२५८	बारे	आगन्तुक		नामयोगी	
२५९	बालक	तत्सम	बाल + क	नाम	
२६०	बाल्यकाल	तद्भव	बाल्य + काल	नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२६१	बाह्य	तत्सम	बहिः+य	विशेषण	
२६२	बिताउन	तद्भव	बिताउ + न	क्रि.वि.	
२६३	बित्यो	तद्भव	बित् + यो	क्रिया	
२६४	बिदा	आगन्तुक		नाम	
२६५	बिभोर	आगन्तुक		बिशेषण	
२६६	बिरामी	तद्भव		नाम	२
२६७	बिरालो	तद्भव		नाम	
२६८	बिर्सेर	तद्भव		क्रि.वि.	
२६९	बुझ्के	तद्भव	बुझ् + ए	क्रिया	
२७०	बेलायत	आगन्तुक		नाम	२
२७१	बेलायती	आगन्तुक	बेलायत + ई	विशेषण	
२७२	बैङ्क	आगन्तुक		नाम	
२७३	भई	तद्भव	हु + ई	क्रि.वि.	२
२७४	भएको	तद्भव		क्रिया	२
२७५	भएछ	तद्भव		क्रिया	
२७६	भएपछि	तद्भव		क्रि.वि.	२
२७७	भण्डार	तत्सम		नाम	
२७८	भतिजा	तद्भव	भातृ + जा	नाम	
२७९	भनिन्छ	तद्भव	भन् + इन्छ	क्रिया	
२८०	भने	तद्भव	भन् + ए	क्रिया	३
२८१	भनेपछि	तद्भव		क्रि.वि.	
२८२	भन्ने	तद्भव	भन् + ने	क्रिया	३
२८३	भनेर	तद्भव	भन् + एर	क्रि.वि.	
२८४	भयो	तद्भव	हु + यो	क्रिया	२
२८५	भरिए	तद्भव	भर् + इए	क्रिया	
२८६	भाइ	तद्भव		नाम	२
२८७	भेटे	तद्भव	भेट् + ए	क्रिया	
२८८	भान्सा	तद्भव		नाम	
२८९	भर्ना	तद्भव	भर् + ना	नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२९०	भ्रमण	तत्सम	भ्रम + अन	नाम	
२९१	मनोरञ्जन	तत्सम	मनस् + रञ्जन	नाम	
२९२	मरे	तद्भव	मर् + ए	क्रिया	
२९३	मर्दथे	तद्भव		क्रिया	
२९४	महत्त्व	तत्सम	महत् + त्व	नाम	२
२९५	महत्त्वपूर्ण	तत्सम	महत्त्व + पूर्ण	विशेषण	३
२९६	महान	तत्सम		विशेषण	४
२९७	मात्र	तत्सम		निपात	
२९८	मानव	तत्सम		नाम	
२९९	मार्ने	तद्भव		कि.वि.	२
३००	माया	तत्सम		नाम	
३०१	मिल्दैनथे	तद्भव		क्रिया	
३०२	मुसा	तद्भव		नाम	७
३०३	मेडिकल	आगन्तुक		विशेषण	
३०४	मेरिज	आगन्तुक		नाम	२
३०५	मोडियो	तद्भव	मोड्+इयो	क्रिया	
३०६	मृत्यु	तत्सम		नाम	
३०७	यन्त्र	तत्सम		नाम	२
३०८	यस	तद्भव		सर्वनाम	
३०९	यसै	तद्भव	यस + ऐ	सर्वनाम	१०
३१०	यसरी	तद्भव	यो + अरी	कि.वि.	
३११	यस्ता	तद्भव	यो + ता	विशेषण	४
३१२	यही	तद्भव	यो + ई	सर्वनाम/विशेषण	
३१३	यी	तद्भव		सर्वनाम	
३१४	युगान्तकारी	तत्सम	युगान्त + कारी	विशेषण	
३१५	युद्ध	तत्सम	युध् + त	नाम	२
३१६	र	तद्भव		संयोजक	१२
३१७	रक्षक	तत्सम	रक्ष + अक	नाम	
३१८	रगत	तद्भव		नाम	२

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
३१९	रङ	तद्भव		नाम	
३२०	रस	तत्सम		नाम	३
३२१	रहेको	तद्भव		क्रिया	
३२२	रहेकाले	तद्भव		क्रि.वि.	
३२३	रहेछन्	तद्भव		क्रिया	
३२४	राखे	तद्भव		क्रिया	
३२५	राखेको	तद्भव		क्रिया	
३२६	राखेछन्	तद्भव		क्रिया	
३२७	राखेर	तद्भव	राख् + एर	क्रि.वि.	
३२८	रासायानिक	तद्भव	रसायन + इक	विशेषण	२
३२९	रित्याउँछन्	तद्भव		क्रिया	
३३०	रोकियो	तद्भव		क्रिया	
३३१	लगाउन	तद्भव		क्रि.वि.	
३३२	लगाएर	तद्भव		क्रि.वि.	
३३३	लाग्थ्यो	तद्भव		क्रिया	
३३४	लन्डन	आगन्तुक		नाम	४
३३५	लागि	तत्सम		नामयोगी	
३३६	लागेको	तद्भव		क्रिया	
३३७	लागेपछि	तद्भव		कि.वि.	
३३८	लागेर	तद्भव		क्रि.वि.	
३३९	लाग्थ्यो	तद्भव		क्रिया	३
३४०	लिन्छौं	तद्भव		क्रिया	
३४१	लेख	तत्सम		नाम	३
३४२	लेखा	तत्सम	लिख् + आ	नाम	२
३४३	लेसोजाइम	आगन्तुक		नाम	
३४४	ल्याएर	तद्भव		क्रि.वि.	
३४५	वन	तत्सम		नाम	
३४६	वर्ष	तत्सम		नाम	२
३४७	वाणिज्य	तत्सम	वणिज् + य	नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
३४८	विकास	तत्सम	वि + कास्	नाम	
३४९	विज्ञान	तत्सम	वि + ज्ञान	नाम	२
३५०	विद्यालय	तत्सम	विद्या + आलय	नाम	३
३५१	विभिन्न	तत्सम	वि + भिन्न	विशेषण	२
३५२	विधि	तत्सम	वि + धि	नाम	५
३५३	विश्व	तत्सम		नाम	३
३५४	विश्वयुद्ध	तद्भव	विश्वस + युद्ध	नाम	
३५५	वैज्ञानिक	तत्सम	विज्ञान + इक	विशेषण	
३५६	शरीर	तत्सम		नाम	२
३५७	शल्य	तत्सम	शल् + य	नाम	
३५८	शास्त्र	तत्सम	शास् + त्र	नाम	
३५९	शास्त्री	तत्सम	शास्त्र + ई	विशेषण	
३६०	शुद्ध	तत्सम	शुध् + त	विशेषण	
३६१	संसार	तत्सम	सम् + सार	नाम	
३६२	सकिने	तद्भव		क्रि.वि.	
३६३	सखाप	आगन्तुक		नाम	
३६४	सङ्क्रमण	तत्सम	सम् + क्रम + अन	नाम	
३६५	सडक	आगन्तुक		नाम	
३६६	सन्	आगन्तुक		नाम	६
३६७	सन्तान	तत्सम	सम् + तान	नाम	
३६८	सफल	तत्सम	स + फल	विशेषण	
३६९	समय	तत्सम		नाम	३
३७०	समूह	तत्सम		नाम	
३७१	सम्मान	तत्सम	सम् + मान	नाम	
३७२	समाचार	तत्सम	सम् + आचार	नाम	
३७३	सय	तद्भव		नाम	
३७४	सहयोग	तत्सम	सह + योग	नाम	३
३७५	सरकार	आगन्तुक		नाम	
३७६	सहायक	तत्सम	सहाय + क	नाम	२

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
३७७	सहर	आगन्तुक		नाम	
३७८	साङला	तद्भव		नाम	१०
३७९	सामान्य	तत्सम	समान + य	विशेषण	
३८०	सातौँ	तद्भव	सात + औँ	विशेषण	
३८१	सार	तत्सम		नाम	४
३८२	सारै	तद्भव		विशेषण	
३८३	सिँगान	आगन्तुक		नाम	
३८४	सिकिस्त	आगन्तुक		विशेषण	
३८५	सिध्याउँछन्	तद्भव		क्रिया	
३८६	सुई	तद्भव		नाम	
३८७	सूक्ष्म	तद्भव	सूक् + म	विशेषण	
३८८	सुने	तद्भव	सुन् + ए	क्रिया	
३८९	सुरु	तद्भव		नाम	
३९०	सेवा	तत्सम	सेव् + आ	नाम	
३९१	सैनिक	तत्सम	सेना + इक	विशेषण	
३९२	सोर	तद्भव		नाम	
३९३	हटाउन	तद्भव		क्रि.वि.	३
३९४	हर्ष	तत्सम		नाम	
३९५	हल्का	तद्भव		विशेषण	२
३९६	हात	तद्भव		नाम	
३९७	हामी	तद्भव		सर्वनाम	२
३९८	हाम्रा	तद्भव	हामी + रा	विशेषण	
३९९	हाम्रो	तद्भव	हामी + रो	विशेषण	
४००	हावा	आगन्तुक		नाम	
४०१	हिजोआज	तद्भव	हिजो + आज	कि.वि	
४०२	हिसाब	आगन्तुक		नाम	
४०३	हुँदैनथ्यो	तद्भव		क्रिया	
४०४	हुन	तद्भव		क्रि.वि.	३
४०५	हुने	तद्भव		क्रि.वि.	२

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
४०६	हुन्थे	तद्भव		क्रिया	
४०७	हृदयघात	तत्सम	हृदय + घात	नाम	
४०८	हुनपुग्यो	तद्भव		क्रिया	
४०९	हुन्छन्	तद्भव	हुन् + छन्	क्रिया	२
४१०	हुरुक्क	तद्भव		नाम	
४११	हुर्केका	तद्भव		क्रिया	
४१२	हेरे	तद्भव		क्रिया	
४१३	हो	तद्भव		क्रिया	३
४१४	होइन	तद्भव		क्रिया	
४१५	होला	तद्भव		क्रिया	

४.२.३आबाल ब्रह्मचारी षडानन्द (जीवनी)

क्र.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१	अनुकरणीय	तत्सम	अनु + कृ + अनीय	विशेषण	
२	अनेक	तत्सम	अन् + एक	विशेषण	२
३	अन्त	तत्सम		नाम	
४	अन्त्य	तत्सम		नाम/ विशेषण	
५	अन्य	तत्सम		विशेषण	
६	अध्ययन	तत्सम	अधि + इ+ अन	नाम	५
७	अध्यापन	तत्सम	अधि + आप् + अन	नाम	
८	अमर	तत्सम	अ + मर	विशेषण	
९	अरू	तद्भव		सर्वनाम	
१०	अहिले	तद्भव		क्रि.वि.	५
११	आउँथे	तद्भव		क्रिया	
१२	आउजाउ	तद्भव	आउ + जाउ	नाम	
१३	आए	तद्भव		क्रिया	
१४	आकाङ्क्षा	तत्सम	आ + काङ्क्षा	नाम	
१५	आठ	तद्भव		नाम	
१६	आत्तिएछ	तद्भव		क्रिया	
१७	आदि	तत्सम		नाम	५
१८	आफू	तद्भव		सर्वनाम	८
१९	आफ्नो	तद्भव	आफू + नो	विशेषण	९
२०	आबाल	तद्भव		विशेषण	१०
२१	आमा	तद्भव		नाम	३
२२	आयो	तद्भव		क्रिया	२
२३	आरम्भ	तत्सम	आ + रम्भ	नाम	
२४	आवश्यकता	तत्सम	आवश्यक + ता	नाम	
२५	आसाम	तद्भव		नाम	
२६	इँट	तद्भव		नाम	
२७	इलाम	तद्भव		नाम	
२८	उच्च	तत्सम		विशेषण	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२९	उत्तरी	तत्सम	उत्तर+ ई	नाम	
३०	उनी	तद्भव		सर्वनाम	२२
३१	उन्नति	तत्सम	उत् + नति	नाम	
३२	उपनिषद्	तत्सम	उप + निषद्	नाम	
३३	उपासना	तत्सम	उप + आस् + अन +आ	नाम	२
३४	उमेर	आगन्तुक		नाम	
३५	एक	तद्भव		नाम	
३६	कमी	तद्भव	कम + ई	नाम	
३७	करिब	आगन्तुक		क्रि.वि	
३८	करोडौँ	तद्भव	करोड + औँ	विशेषण	
३९	कर्मकाण्ड	तत्सम	कर्म + काण्ड	नाम	
४०	कसै	तद्भव	को + ऐ/कसो+ऐ	सर्वनाम/क्रि.वि.	२
४१	कहिले	तद्भव	को + हिले	कि.वि.	३
४२	काठमाडौँ	तद्भव		नाम	३
४३	काम	तत्सम		नाम	५
४४	किनार	तद्भव		नाम	
४५	कीर्ति	तत्सम	कृत +ति	नाम	
४६	कुण्ड	तत्सम		नाम	
४७	कुरा	तद्भव		नाम	
४८	कृति	तत्सम	कृ+ ति	नाम	
४९	केन्द्र	तत्सम		नाम	
५०	कैयौँ	आगन्तुक	कति + औँ	विशेषण	
५१	कैलाश	तत्सम		नाम	
५२	कोठा	तद्भव		नाम	
५३	कोही	तद्भव	को + ही	सर्वनाम	
५४	क्याम्पस	आगन्तुक		नाम	२
५५	क्षेत्र	तत्सम		नाम	
५६	खडा	तद्भव		विशेषण	
५७	खनेर	तद्भव		क्रि.वि.	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
५८	खर्च	आगन्तुक		नाम	
५९	खरिद	आगन्तुक		नाम	
६०	खुलेका	तद्भव		क्रिया	
६१	खुवाउन	तद्भव		क्रि.वि.	
६२	खोले	तद्भव	खुल्ल + ए	नाम	
६३	गए	तद्भव		क्रिया	
६४	गएर	तद्भव	जा+एर	क्रि.वि.	
६५	गढी	तद्भव	गढ + ई	नाम	
६६	गर्दछन्	तद्भव		क्रिया	
६७	गर्थे	तद्भव		क्रिया	
६८	गर्न	तद्भव		क्रि.वि.	
६९	गर्ने	तद्भव		क्रि.वि.	
७०	गराए	तद्भव		क्रिया	
७१	गराएर	तद्भव		क्रि.वि.	
७२	गरिएको	तद्भव		क्रिया	२
७३	गरिरहेका	तद्भव		क्रिया	
७४	गरी	तद्भव		क्रि.वि.	२
७५	गरे	तद्भव		क्रिया	५
७६	गरेको	तद्भव		क्रिया	२
७७	गरेनन्	तद्भव		क्रिया	
७८	गहन	तत्सम		विशेषण	
७९	गाउँ	तद्भव		नाम	
८०	गायत्री	तत्सम		नाम	३
८१	गीता	तत्सम	गीत + आ	नाम	
८२	गुढी	तद्भव		नाम	
८३	गुल्मी	तद्भव		नाम	२
८४	गढीगाउँ	तत्सम		नाम	
८५	गुरु	तद्भव		नाम	
८६	गोकर्ण	तद्भव		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
८७	घेरी	तद्भव		क्रि.वि.	
८८	चतुर्दशी	तत्सम	चतुर्दश + ई	नाम	
८९	चार	तद्भव		नाम	
९०	चाहन्छु	तद्भव		क्रिया	
९१	चुनौती	आगन्तुक		नाम	
९२	चौबिस	तद्भव		विशेषण	
९३	छ	तद्भव		क्रिया	
९४	छन्	तद्भव		क्रिया	
९५	छात्रवृत्ति	तत्सम	छात्र + वृत्ति	नाम	२
९६	छात्रावास	तत्सम	छात्र + आवास	नाम	
९७	छापेको	तद्भव		क्रिया	
९८	छुट्टाछुट्टै	तद्भव	छुट्टा + छट्टा + ऐ	कि.वि.	
९९	छुवाछुत	तद्भव		नाम	
१००	छेत्री	तद्भव		नाम	
१०१	जगेडा	आगन्तुक		नाम	२
१०२	जग्गा	तद्भव		नाम	२
१०३	जनकपुर	तद्भव		नाम	२
१०४	जनता	तत्सम		नाम	
१०५	जनस्तर	तद्भव		विशेषण	
१०६	जन्म	तत्सम		नाम	
१०७	जन्मन्छन्	तद्भव		क्रिया	
१०८	जमिन	आगन्तुक		नाम	२
१०९	जयन्ती	तत्सम		नाम	
११०	जात	तत्सम	जा + त	नाम	२
१११	जातजाति	तत्सम		नाम	
११२	जाति	तत्सम	जा + ति	नाम	२
११३	जिल्ला	आगन्तुक		नाम	
११४	जे	तद्भव		सर्वनाम	
११५	जोगाउने	तद्भव	जोगाउ + ने	क्रि.वि.	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
११६	ज्ञानी	तत्सम	ज्ञान + ई	विशेषण	
११७	ज्येष्ठ	तत्सम		नाम/विशेषण	
११८	ज्योतिष	तत्सम		नाम	२
११९	झुकाउँछन्	तद्भव		क्रिया	
१२०	टाढा	तद्भव		विशेषण	२
१२१	टुहुरा	तद्भव		नाम	
१२२	ठाउँ	तत्सम		नाम	४
१२३	ठुलो	तत्सम		विशेषण	
१२४	डोऱ्याएका	तद्भव		क्रिया	
१२५	ढुङगा	तद्भव		नाम	
१२६	तत्कालीन	तत्सम	तत्काल + ईन	विशेषण	२
१२७	ढोका	आगन्तुक		नाम	
१२८	तथा	तद्भव		संयोजक	५
१२९	तर	तद्भव		संयोजक	
१३०	तर्फ	आगन्तुक		नामयोगी	
१३१	ताम्रपत्र	तत्सम	ताम्र + पत्र	नाम	
१३२	तामाङ	आगन्तुक		नाम	
१३३	तीन	तद्भव		नाम	
१३४	तीर्थ	तत्सम		नाम	
१३५	तीर्थयात्री	तद्भव	तीर्थ + यात्री	नाम	
१३६	तेलिया	तद्भव		नाम	
१३७	त्यतिखेर	तद्भव	त्यति + खेर	कि.वि.	
१३८	त्यस	तद्भव		सर्वनाम	१३
१३९	त्यस्ता	तद्भव		विशेषण	
१४०	त्यस्तै	तद्भव	त्यस्तो + ऐ	विशेषण	२
१४१	त्यसैले	तद्भव	त्यस + ऐ + ले	क्रि.वि./संयोजक	
१४२	त्यहाँ	तद्भव	त्यो + हाँ	कि.वि.	
१४३	त्यही	तद्भव	त्यो + ही	सर्वनाम	३
१४४	त्रयादेशी	तत्सम	त्रयोदश + ई	नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१४५	थला	तद्भव	थल + आ	नाम	
१४६	थाले	तद्भव	थाल्+ए	क्रिया	
१४७	थिए	तद्भव		क्रिया	३
१४८	थिएनन्	तद्भव		क्रिया	
१४९	थियो	तद्भव		क्रिया	८
१५०	दश	तत्सम		नाम	
१५१	दाजु	तद्भव		नाम	
१५२	दाता	तत्सम	दा + ता	नाम	
१५३	दासप्रथा	तत्सम	दास + प्रथा	नाम	
१५४	दिए	तद्भव		क्रिया	
१५५	दिङला	तद्भव		नाम	५
१५६	दिदी	तद्भव		नाम	
१५७	दिन	तत्सम		नाम/क्रि.वि.	२
१५८	दिने	तद्भव		क्रि.वि.	
१५९	दिशा	तत्सम		नाम	
१६०	दुध	तद्भव		नाम	२
१६१	देवघाट	तद्भव		नाम	
१६२	दृष्टिकोण	तत्सम	दृष्टि + कोण	नाम	
१६३	देन	आगन्तुक		नाम	
१६४	देश	तत्सम		नाम	३
१६५	धर्म	तत्सम		नाम	
१६६	धर्मशाला	तत्सम	धर्म + शाला	नाम	
१६७	धार्मिक	तत्सम	धर्म + इक	विशेषण	२
१६८	धारा	तत्सम	धार + आ	नाम	
१६९	नभएर	तद्भव		क्रि.वि.	२
१७०	नयाँ	तद्भव		विशेषण	
१७१	नर्मदेश्वर	तद्भव		नाम	
१७२	नवमी	तत्सम	नवम + ई	नाम	२
१७३	नहुञ्जेल	तद्भव		क्रिया	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
१७४	नाम	तत्सम		नाम	४
१७५	नाला	तत्सम		नाम	
१७६	निको	आगन्तुक		नाम/विशेषण	
१७७	नित्य	तत्सम	नि + त्य	क्रि.वि.	
१७८	निधन	तत्सम	नि + धन	नाम	
१७९	निम्ति	तद्भव		नामयोगी	
१८०	निर्माण	तत्सम	निर् + मान	नाम	
१८१	नुवाकोट	तद्भव		नाम	
१८२	नेपाल	तद्भव		नाम	
१८३	नेवार	आगन्तुक		नाम	
१८४	नै	तद्भव		निपात	२
१८५	पछि	तद्भव		क्रि.वि./नामयोगी	
१८६	पचलीघाट	तद्भव		नाम	
१८७	पञ्चमी	तत्सम	पञ्चम + ई	नाम	
१८८	पटक	तद्भव		नामयोगी	
१८९	पढे	तद्भव	पढ्+ए	क्रिया	
१९०	पठन	तद्भव		नाम	
१९१	पढ्न	तद्भव	पढ्+न	क्रि.वि.	४
१९२	पढ्नुपर्छ	तद्भव		क्रिया	
१९३	पढ्ने	तद्भव	पढ्+ने	क्रि.वि.	
१९४	पनि	तद्भव	पण+इ	संयोजक	१६
१९५	पन्छाउँछन्	तद्भव		क्रिया	
१९६	पत्रिका	तत्सम	पत्र + इका	नाम	
१९७	परम्परा	तत्सम	परम् + परा	नाम	
१९८	पर्यावरण	तत्सम	परि + आवरण	नाम	
१९९	पर्व	तत्सम		नाम	
२००	परिछन्	तद्भव		क्रिया	
२०१	परिवर्तन	तद्भव		नाम	
२०२	पशुपति	तत्सम	पशु + पति	नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२०३	पश्चिम	तत्सम	पश्च + इम	नाम	
२०४	पहिलो	तद्भव		विशेषण	
२०५	पाइन्छ	तद्भव		नाम	
२०६	पाउँछौ	तद्भव		नाम	
२०७	पाउने	तद्भव		क्रि.वि.	
२०८	पाटीपौवा	तद्भव	पाटी + पौवा	नाम	
२०९	पाठशाला	तत्सम	पाठ + शाला	नाम	२
२१०	पान	तत्सम	पा + न	नाम	
२११	पानी	तद्भव		नाम	
२१२	पार्वती	तत्सम	पर्वत + ई	नाम	
२१३	पिता	तत्सम		नाम	
२१४	पुगे	तद्भव		क्रिया	
२१५	पुरश्चरण	तत्सम	पुरस् +चरण	नाम	
२१६	पुराण	तत्सम		नाम	२
२१७	पुस्तकालय	तत्सम	पुस्तक + आलय	नाम	
२१८	पूजा	तत्सम	पूज् + आ	नाम	२
२१९	पूजापर्व	तद्भव	पूजा +पर्व	नाम	
२२०	पूर्व	तत्सम		नाम	२
२२१	पेट	तत्सम		नाम	
२२२	पोखरा	तद्भव		नाम	
२२३	प्युठान	तद्भव		नाम	
२२४	प्रथा	तत्सम	प्रथ + आ	नाम	
२२५	प्रबल	तत्सम	प्र + बल	विशेषण	
२२६	प्रमुख	तत्सम	प्र + मुख	विशेषण	
२२७	प्राप्त	तत्सम	प्र + आप् + त	विशेषण	
२२८	प्रेरक	तत्सम	प्रेर् + अक	विशेषण	
२२९	फराकिलो	तद्भव	फराक + इलो	विशेषण	
२३०	फूलवारी	तद्भव	फूल + बारी	नाम	
२३१	फैलाउने	तद्भव	फैल + आउ+ने	क्रि.वि.	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२३२	बगैंचा	तद्भव	बाग + ऐँचा	नाम	३
२३३	बचाउन	तद्भव	बच् + आउ +न	क्रि.वि.	६
२३४	बनाए	तद्भव	बन् + आ +ए	क्रिया	
२३५	बनारस	तद्भव		नाम	
२३६	बने	तद्भव		क्रिया	
२३७	बनेका	तद्भव		क्रिया	
२३८	बसाए	तद्भव		क्रिया	
२३९	बसेर	तद्भव		क्रि.वि.	
२४०	बसोबास	तद्भव	बस् +ओ +बास	नाम	
२४१	बहुमुखी	तत्सम	बहु+मुख+ई	विशेषण	
२४२	बाटो	तद्भव		नाम	
२४३	बालक	तत्सम	बाल + क	नाम	
२४४	बाला	तत्सम		नाम	
२४५	बालागुरु	तत्सम	बालक+ गुरु	नाम	३
२४६	बाहिर	तद्भव		क्रि.वि. / नामयोगी	
२४७	बाहिरी	तद्भव	बाहिर + ई	विशेषण	
२४८	बाहुन	तद्भव		नाम	
२४९	बिरामी	तद्भव		नाम	
२५०	बिरुवा	तद्भव		नाम	
२५१	बोट	तद्भव		नाम	
२५२	बोधन	तद्भव	बुध् + अन	नाम	३
२५३	बोलाएर	तद्भव		क्रि.वि.	
२५४	व्यापार	तद्भव		नाम	
२५५	ब्रह्मचारी	तत्सम	ब्रहम + चारी	नाम	
२५६	भए	तद्भव		क्रिया	१
२५७	भएका	तद्भव		क्रिया	२
२५८	भएको	तद्भव		क्रिया	२
२५९	भएछ	तद्भव		क्रिया	
२६०	भएर	तद्भव		क्रि.वि.	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२६१	भनिदैनथ्यो	तद्भव		क्रिया	
२६२	भनिन्छ	तद्भव		क्रिया	३
२६३	भन्ने	तद्भव		क्रि.वि.	
२६४	भन्ज्याङ	तद्भव		नाम	
२६५	भयो	तद्भव		क्रिया	२
२६६	भवन	तत्सम	भू + अन	नाम	
२६७	भाइ	तद्भव		नाम	
२६८	भारत	तत्सम		नाम	२
२६९	भित्री	तद्भव	भित्र + ई	विशेषण	२
२७०	भुटान	तद्भव		नाम	
२७१	भेग	तद्भव		नाम	
२७२	भोजपुर	तद्भव		नाम	
२७३	भ्रमण	तत्सम	भ्रम + अन	नाम	
२७४	मङ्गसिर	तद्भव		नाम	
२७५	मठ	तत्सम		नाम	
२७६	मण्डप	तत्सम	मण्ड + प	नाम	
२७७	मन	तत्सम		नाम	२
२७८	मनाइन्छ	तद्भव		क्रिया	
२७९	मन्दिर	तत्सम		नाम	५
२८०	मर्छन्	तद्भव		क्रिया	
२८१	मरेर	तद्भव		क्रि.वि.	
२८२	महापुरुष	तत्सम	महा + पुरुष	नाम	२
२८३	महाराज	तत्सम		नाम	
२८४	महिना	तद्भव		नाम	
२८५	माता	तत्सम		नाम	
२८६	मात्र	तत्सम		निपात	७
२८७	माध्यमिक	तत्सम	मध्यम + इक	विशेषण	२
२८८	मानिस	तद्भव		नाम	४
२८९	मान्यता	तत्सम	मान्य + ता	नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
२९०	मिलाइएको	तद्भव	मिल्+आइ+एको	क्रिया	
२९१	मिलाए	तद्भव	मिल्+आए	क्रिया	
२९२	मिलाएर	तद्भव	मिल्+आ+एर	क्रि.वि.	
२९३	मुठी	तद्भव	मुठो + ई	नाम	
२९४	मूर्ति	तत्सम	मूर्च्छ +ति	नाम	
२९५	मेला	तत्सम	मिल् + आ	नाम	
२९६	मोहक	तत्सम	मुह + अक	विशेषण	
२९७	यस	तद्भव		सर्वनाम	२
२९८	यसरी	तद्भव	यो + अरी	कि.वि.	
२९९	यस्ता	तद्भव		विशेषण	५
३००	युगपुरुष	तत्सम		नाम	२
३०१	यो	तद्भव		सर्वनाम	३
३०२	योग	तत्सम		नाम	
३०३	योगदान	तत्सम	योग + दान	नाम	
३०४	लक्ष्मण	तत्सम		नाम	
३०५	लक्ष्मीनारायण	तद्भव		नाम	
३०६	लगाइछन्	तद्भव		क्रिया	
३०७	लगाए	तद्भव		क्रिया	
३०८	लगाएको	तद्भव		क्रिया	
३०९	लागि	तद्भव		नामयोगी	
३१०	लागेर	तद्भव		क्रि.वि.	
३११	लाग्ने	तद्भव		क्रि.वि.	
३१२	लेखिएको	तद्भव		क्रिया	
३१३	ल्याई	तद्भव		क्रि.वि.	
३१४	र	तद्भव		संयोजक	२३
३१५	रमणीय	तत्सम	रम् + अनीय	विशेषण	
३१६	रहेको	तद्भव		क्रिया	
३१७	रहेनन्	तद्भव		क्रिया	
३१८	राई	तद्भव		नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
३१९	राखिएको	तद्भव		क्रिया	
३२०	राजधानी	तत्सम	राज्य+ धान+ई	नाम	
३२१	राम	तत्सम		नाम	३
३२२	राष्ट्रिय	तत्सम	राष्ट्र+इय	विशेषण	
३२३	रुकमणिदेवी	तद्भव		नाम	
३२४	रुक्मिणी	तद्भव		नाम	
३२५	रुख	आगन्तुक		नाम	
३२६	रूप	तत्सम		नाम	
३२७	रुद्राक्ष	तत्सम		नाम	
३२८	रुपियाँ	तत्सम		नाम	
३२९	रोपी	तद्भव	रोप्+ई	क्रि.वि.	
३३०	रोपेर	तद्भव	रोप्+एर	क्रि.वि.	
३३१	रोषनी	तद्भव		नाम	२
३३२	वन	तत्सम		नाम	२
३३३	वातावरण	तत्सम	वात + आवरण	नाम	
३३४	वार्षिक	तत्सम	वर्ष + इक	विशेषण	
३३५	विकट	तत्सम	वि + कट	विशेषण	
३३६	विक्रम	तत्सम	वि + क्रम	नाम	
३३७	विदेश	तत्सम	वि+ देश	नाम	
३३८	विद्वतवृत्ति	तत्सम	विद्वत्+वृत्ति	नाम	
३३९	विद्यार्थी	तत्सम	विद्या+अर्थी	नाम	६
३४०	विद्यालय	तत्सम	विद्या+आलय	नाम	११
३४१	विशेष	तत्सम	वि+शेष	विशेषण	
३४२	विषय	तत्सम	वि+सय	नाम	
३४३	वेद	तत्सम		नाम	
३४४	व्यक्ति	तत्सम	वि+अञ्ज+ति	नाम	
३४५	व्यक्तित्व	तत्सम	व्यक्ति+त्व	नाम	
३४६	व्यवस्था	तत्सम	वि+अवस्था	नाम	७
३४७	व्यवस्थापन	तत्सम	व्यवस्था+अन	नाम	

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
३४८	व्यापारिक	तत्सम	व्यापार+इक	विशेषण	
३४९	शासक	तत्सम	शास् +अक	नाम/विशेषण	
३५०	शासन	तत्सम	शास् +अन	नाम	
३५१	शिक्षक	तत्सम	शिक्ष+अक	नाम	
३५२	शिक्षा	तत्सम	शिक्ष+आ	नाम	३
३५३	शिर	तत्सम		नाम	
३५४	शिलालेख	तत्सम	शिला +लेख	नाम	
३५५	शिव	तत्सम		नाम	
३५६	शिवलिङ्ग	तत्सम	शिव+लिङ्ग	नाम	
३५७	शुक्ल	तत्सम	शुच् +ल	विशेषण	२
३५८	शून्य	तत्सम	शूना +य	नाम	
३५९	शैक्षिक	तत्सम	शिक्षा + इक	विशेषण	२
३६०	श्रद्धा	तत्सम	श्रत् + धा	नाम	
३६१	संसार	तत्सम	सम् + सार	नाम	
३६२	सस्कृति	तत्सम	सम् + कृति	नाम	
३६३	संरक्षण	तत्सम	सम् + रक्षण	नाम	
३६४	संवर्धन	तत्सम	सम् + वर्धन	नाम	
३६५	संवत्	तत्सम	सम + वत्	नाम	२
३६६	संस्था	तत्सम	सम्+स्था	नाम	
३६७	सक्रिय	तत्सम	स + क्रिय	विशेषण	
३६८	सङ्गत	तत्सम	सम् +गत	नाम	
३६९	सञ्चालित	तत्सम	सम् + चालित	विशेषण	२
३७०	सतीप्रथा	तत्सम	सती + प्रथा	नाम	
३७१	सन्तान	तत्सम	सम् + तान	नाम	
३७२	सफल	तत्सम	स + फल	विशेषण	
३७३	सबै	तद्भव	सब + ऐ	विशेषण	
३७४	समतल	तत्सम	सम + तल	विशेषण	४
३७५	समाज	तत्सम		नाम	३
३७६	समेत	तत्सम		नामयोगी	३

क.सं.	शब्द	स्रोत	बनोट	पदवर्ग	आवृत्ति
३७७	सम्झन्छन्	तद्भव		क्रिया	
३७८	सम्झिरहन्छ	तद्भव		क्रिया	
३७९	सम्पूर्ण	तत्सम	सम् + पूर्ण	विशेषण	
३८०	सहमत	तत्सम	सह + मत	विशेषण	
३८१	सहभागिता	तत्सम	सहभागी +ता	नाम	
३८२	साथै	तद्भव	साथ + ऐ	नामयोगी	४
३८३	साधना	तत्सम	साधन + आ	नाम	
३८४	साधुसन्त	तत्सम	साधु + सन्त	नाम	
३८५	साधारण	तत्सम	स +आ+ धारण	विशेषण	२
३८६	सामाजिक	तत्सम	समाज+ इक	विशेषण	
३८७	सालिक	आगन्तुक		नाम	
३८८	सिद्धि	तत्सम	सिध् + ति	नाम	
३८९	सीमित	तत्सम	सीमा + इत	विशेषण	
३९०	सुझाब	तद्भव	सुझ् + आब	नाम	२
३९१	सुधार	तत्सम	सु+धार	नाम	
३९२	सेती	तद्भव	सेतो + ई	विशेषण	
३९३	स्थानीय	तत्सम	स्थान + ईय	विशेषण	२
३९४	स्वर्ग	तत्सम		नाम	३

४.३कक्षा सातको प्रवन्ध र जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको व्याख्या र विश्लेषण

यस अध्ययनमा कक्षा सातको परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ को प्रवन्ध र जीवनी विधाका शब्दहरूलाई स्रोत र पदवर्गका आधारमा तपसिल बमोजिम विश्लेषण गरिएको छ ।

४.३.१ प्रबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको व्याख्या र विश्लेषण

कक्षा सातको परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ मा साँस्कृतिक एकताको पर्व छठ, प्रकृतिको सुन्दर स्थल : खप्तड, म सौर्य ऊर्जा हुँ र नेपालको धार्मिक वास्तुकला गरी

चारवटा प्रबन्ध विधाका पाठहरू समावेश गरिएका छन् । यिनीहरूलाई स्रोत र पदवर्गका आधारमा तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

अ) स्रोतका आधारमा (जम्मा शब्द सङ्ख्या १३५१)

क.सं.	पाठको नाम	तत्सम शब्द सङ्ख्या	तद्भव शब्द सङ्ख्या	आगन्तुक शब्द सङ्ख्या	जम्मा शब्द सङ्ख्या
१	साँस्कृतिक एकताको पर्व : छठ	१३८	२४१	१०	३८९
२	प्रकृतिको सुन्दर स्थल : खप्तड	१३८	१५४	१०	३०२
३	म सौर्य ऊर्जा हुँ	९०	२३५	२४	३४९
४	नेपालको धार्मिक वास्तुकला	११६	१६८	२७	३११
	जम्मा	४८२	७९८	७१	१३५१
	प्रतिशत	३५.६७	५९.०६	५.२५	१००

माथिको तालिकालाई यसरी वृत्तचित्रमा देखाउन सकिन्छ ।

आ) पदवर्गका आधारमा (जम्मा शब्द सङ्ख्या १३५१)

कक्षा सातको परिमार्जित पाठ्यपुस्तक २०७१ का प्रवन्ध विधाका चारवटा पाठका शब्दहरूलाई कोशीय र संरचनात्मक दुवै समेटिने गरी तपसिल बमोजिम ९ प्रकारमा विभाजन गरी अध्ययन गरिएको छ। जम्मा शब्दसङ्ख्या १३५१ मध्ये ६४४ सङ्ख्यामा रही नाम शब्द बढी रहेको तलको तालिकाले देखाउँछ।

क.सं	पाठको नाम	नाम शब्द	सर्वनाम शब्द	विशेषण शब्द	क्रिया शब्द	क्रि.वि शब्द	नामयोगी शब्द	संयोजक शब्द	निपात शब्द	विस्म. शब्द
१	साँस्कृतिक एकताको पर्व : छठ	१९४	११	६२	६७	४४	४	५	२	–
२	प्रकृतिको सुन्दर स्थल : खप्तड	१२६	१२	७१	४९	३३	५	३	३	–
३	म सौर्य ऊर्जा हुँ	१७५	१२	५२	५७	३८	२	७	३	३
४	नेपालको धार्मिक वास्तुकला	१४९	११	७२	३५	३२	४	६	२	–
	जम्मा	६४४	४६	२५७	२०८	१४७	१५	२१	१०	३
	प्रतिशत	४७.६६	३.४०	१९.०२	१५.३९	१०.८८	१.११	१.५५	०.७४	०.२२

सङकेत कि.वि. = क्रियाविशेषण,   विस्म. = विस्मयादिबोधक

माथिको तालिकालाई यसरी वृत्तचित्रमा देखाउन सकिन्छ।

४.३.२ जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको व्याख्या र विश्लेषण

कक्षा सातको नेपाली विषयको परिमार्जित पाठ्यपुस्तक २०७१ को जीवनी विधामा साहित्यकार झमक, अलेक्जेन्डर फ्लेमिङ र आबल ब्रह्मचारी षडानन्द गरी तीनवटा पाठहरू समावेश गरिएका छन् । स्रोत र पदवर्गका आधारमा यी पाठमा रहेका शब्दहरूको स्थिति यस प्रकार छ ।

अ) स्रोतका आधारमा (जम्मा शब्द सङ्ख्या १३३२)

क.सं.	पाठको नाम	तत्सम शब्द	तद्भव शब्द	आगन्तुक शब्द	जम्मा शब्द सङ्ख्या
१	साहित्यकार झमक	१६४	३२३	३६	५२३
२	अलेक्जेन्डर फ्लेमिङ	११३	२६३	३९	४१५
३	आबाल ब्रह्मचारी षडानन्द	१७१	२०५	१८	३९४
जम्मा		४४८	७९१	९३	१३३२
प्रतिशत		३३.६३	५९.३८	६.९८	१००

माथिको तालिकालाई यसरी वृत्तचित्रमा देखाउन सकिन्छ ।

आ) पदवर्गका आधारमा (जम्मा शब्दसङ्ख्या १३३२)

परम्परागत व्याकरणका आधारमा शब्दहरूलाई नौ भागमा बाँडिएको छ। सोही बमोजिम कक्षा सातको परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ का जीवनी विधा प्रयुक्त शब्दहरूलाई तपसिल बमोजिम बाँडिएको छ।

क्र.सं	पाठको नाम	नाम शब्द	सर्वनाम शब्द	विशेषण शब्द	क्रिया शब्द	क्रि.वि शब्द	नामयोगी शब्द	संयोजक शब्द	निपात शब्द	विस्म
१	साहित्यकार झमक	२३५	२१	८२	९२	७२	७	७	६	१
२	अलेक्जेन्डर फ्लेमिङ	१७४	२२	६३	८७	५३	६	६	४	-
३	आबाल ब्रह्मचारी षडानन्द	२१९	१०	५८	५६	३६	८	५	२	-
	जम्मा	६२८	५३	२०३	२३५	१६१	२१	१८	१२	१
	प्रतिशत	४७.१४	३.९७	१५.२४	१७.६४	१२.०८	१.५७	१.३५	०.९०	०.०७

माथिको तालिकालाई यसरी वृत्तचित्रमा देखाउन सकिन्छ।

परिच्छेद : पाँच

निष्कर्ष र सुझाव

५.१ निष्कर्ष

प्रस्तुत शोध कार्यमा कक्षा ७ को परिमार्जित नेपाली पाठ्यपुस्तक २०७१ का प्रबन्ध र जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको अध्ययन गर्दा प्रवन्ध तर्फ ४ वटा पाठका जम्मा १३५१ शब्दहरू मध्ये नाम ६४४, सर्वनाम ४६, विशेषण २५७, क्रिया २०८, क्रि.वि. १४७, नामयोगी १५, संयोजक २१, निपात १० र विस्मयादिबोधक ३ रहेका छन्। यसरी पदवर्गका दृष्टिले नाम शब्द सवैभन्दा बढी ४७.६६% र विस्मयादिबोधक शब्द सवैभन्दा कम ०.२२% रहेको पाइन्छ। क्रियाको प्रयोग पनि धेरै नै पाइन्छ।

यसैगरी स्रोतका आधारमा कक्षा सातको चालू नेपाली पाठ्यपुस्तकको प्रबन्ध विधामा जम्मा १३५१ शब्दहरूमध्ये तत्सम शब्द ४८२, तद्भव शब्द ७९८ र आगन्तुक शब्द ७१ रहेका छन्। अत : यस तथ्याङ्कबाट तद्भव शब्दको बाहुल्य र आगन्तुक शब्दहरू न्यून रहेको थाहा पाउन सकिन्छ।

कक्षा सातकै चालू नेपाली पाठ्यपुस्तकका ३ वटा जीवनी विधाका पाठहरूमा १३३२ शब्द मध्ये ४४८ तत्सम शब्द, ७९१ तद्भव शब्द र ९३ आगन्तुक शब्द रहेका छन्। यसरी कोशीय र संरचनात्मक दुवै खालका शब्दहरूमध्ये तद्भव शब्दका सङ्ख्याको बाहुल्य रहेको र त्यसपछि तत्सम शब्दहरू समीपमा रहेका छन् तर आगन्तुक शब्दको सङ्ख्या निकै कमी रहेको छ।

यता जीवनी विधा अन्तर्गत पदवर्गका आधारमा जम्मा १३३२ शब्दहरूमध्ये नाम शब्दहरू ६२८ अर्थात् ४७.१४% रहेका छन् भने सवैभन्दा कम विस्मयादिबोधक शब्दहरू १ अर्थात ०.०७% मात्र रहन आएका छन्।

कक्षा ७ को प्रवन्ध र जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको दक्षिण पूर्वी मोरङका ६ वटा विद्यालयका भूगोल, जातजाति, पूर्व क्षमता, लिङ्ग, आदिलाई आधार मानी हरेक विद्यालयका सामान्यतया १२ जना विद्यार्थीहरूबाट ४० पूर्णाङ्कलाई आधार बनाई शब्दार्थ, पर्यायवाची, विपरीतार्थी, पदवर्ग छुट्याउने र शब्दहरूको वाक्यमा प्रयोग जस्ता प्रश्नहरू दिई लिइएको नमुना परीक्षाबाट ४० अङ्कमा औसत २७.८४ अर्थात् ६९.६% अङ्क आएको

छ । यसबाट कक्षा सातमा प्रयुक्त शब्दहरू सामान्य रूपमा स्तर अनुरूप नै रहेका देखिन्छन् । मनोरम, सेतु, विकृति, सङगम, समृद्धि, योगदान, कन्दमूल, भाकल, परिजीवी र अनन्त जस्ता शब्दहरूको अर्थ अधिकांश विद्यार्थीले मिलाएको पाइयो भने आरोग्य, ठेकुवा, छरछर्ती, तरेली, चसक्क, त, पनि, हर्ष विभोर, तपस्या, जहाँ इच्छा त्यहाँ उपाय जस्ता शब्द र शब्दसमूहहरूलाई अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्ने साँच्चिकै सिर्जनात्मक उत्तर आउने प्रश्नको उत्तरमा चाहिँ अलि कमजोर प्रस्तुति रह्यो । निपातको 'त' लाई धेरै विद्यार्थीले 'तँ' सम्झिई सर्वनामको रूपमा वाक्यमा गलत प्रयोग गरेको समेत भेटियो । आरोग्य, ठेकुवा, जहाँ इच्छा त्यहाँ उपाय जस्ता शब्द र शब्दसमूहहरूको वाक्यमा प्रयोगलाई गहिरिएर हेर्दा अर्थ बुझेजस्तो लागे पनि अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग भएको स्थिति चाहिँ कमैबाट भएको पाइयो । यसैगरी 'तरेली' शब्दको वाक्यमा प्रयोग चाहिँ७३ सहभागी मध्ये १० जना भन्दा कम सहभागीबाट मात्र मिलाएको पाइयो । तथापि शब्दहरूको अर्थको जानकारीको झझल्को चाहिँ उत्तर पुस्तिका परीक्षणबाट धेरै सहभागीबाट भएको महशुश भयो ।

नमुना परीक्षामा सोधिएका शब्दहरू वाहेक पनि स्रष्टा, पुञ्ज, विचरण, पाहा, खस्रु, प्रतिजैविकी, हृदयाघात, नित्य, ताम्रपत्र, विद्वत्वृत्ति, पर्यावरण, प्रज्ञाचक्षु, टुँडाल, प्रस्तर, भवचक्र, धर्मचक्र जस्ता शब्दहरू शब्दार्थ र वाक्यमा प्रयोगका दृष्टिले कक्षा सातका विद्यार्थीहरूलाई अलि कठिन नै रहेको महशुश हुन्छ, तथापि मिस्त्रीले सुता नापेर घर वनाएजस्तो अभिव्यक्तिको क्रममा शब्दहरू छानीछानी वाक्य निर्माण नगरिने हुँदा निरन्तरको जानकारी, प्रयोग र अभ्यासले सिकिदै जाने कुरा हो । यहाँ भन्न खोजिएको के मात्र हो भने यी शब्दहरू कक्षा सातका विद्यार्थीहरूका लागि अलि अप्ठ्यारा नै छन् ।

समग्रमा हेर्दा कक्षा सातको प्रवन्ध र जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दहरू स्तर र क्षमता अनुरूपनै मान्न सकिन्छ । स्वभावैले विद्यार्थीहरू नयाँ प्रविधि अनुकूल र समसामयिक परिवेशसँग सम्बन्धित शब्दभण्डारसँग रुचि राख्छन् र यहाँ पनि यस्तै देखिन आयो । दक्षिण पूर्वी मोरङका ६ वटा विद्यालयका विद्यार्थीहरूबाट लिइएको शब्दभण्डारसम्बन्धी नमुना परीक्षाका आधारमा शब्द र शब्द समूहको अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्नुपर्ने सिर्जनात्मक पक्षमा चाहिँ विद्यार्थी र शिक्षक दुवै तर्फबाट सिक्ने सिकाउने कार्यलाई थप मेहनत र महत्त्वका साथ सघन पार्नु जरुरी देखिन्छ ।

यी बाहेक प्रस्तुत अध्ययनबाट प्राप्त निष्कर्षका बुँदाहरू निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क) समग्रमा स्तर अनुसार सरल र व्यावहारिक शब्दहरू प्रयोग भए पनि कठिन शब्दहरू पनि निकै रहेका छन् ।

ख) पदवर्गका दृष्टिले प्रबन्ध तर्फ नाम, विशेषण, क्रिया, क्रिया विशेषण, सर्वनाम, संयोजक, नामयोगी, निपात र विस्मयादिबोधक शब्दहरूको पाठमा प्रयोग क्रमशः रहेको पाइयो । यसैगरी जीवनी तर्फ नाम, क्रिया, विशेषण, क्रिया विशेषण, सर्वनाम, नामयोगी, संयोजक, निपात र विस्मयादिबोधक शब्दहरूको पाठमा प्रयोग क्रमशः भएको छ ।

ग) स्रोतका आधारमा प्रबन्ध र जीवनी दुबै विधाका शब्दहरूमा तद्भव शब्द सबैभन्दा बढी, त्यसपछि तत्सम र कम मात्रामा आगन्तुक शब्दहरू रहेका छन् ।

घ) भाषा सिकाइका दृष्टिले तत्सम शब्दहरू भन्दा तद्भव शब्दहरू बढी देखिएकाले औचित्यपूर्ण रहेको पाइयो ।

ङ) तत्सम र आगन्तुक भन्दा तद्भव शब्दहरू नै बढी आवृत्ति भएका छन् । एउटै पाठमा बढी आवृत्ति भएका शब्दहरू मध्ये छठ १७, पर्व ११, पूजा २०, खप्तड १९, र (संयोजक) २७, ऊर्जा ३३, हुन्छ ३४, उनी २३, पनि २३, फ्लेमिङ १५ र विद्यालय ११ पटक सम्म आवृत्ति भएका छन् ।

५.२ सुझावहरू

५.२.१ नीतिगत तहका लागि

क) भाषा पाठ्यपुस्तक शब्दभण्डार आर्जन गर्ने एक प्रमुख साधन तथा स्रोत भएको हुँदा यस्ता पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग हुने शब्द तथा शब्दावली बालबालिकाको रुचि, इच्छा, स्थानीय र क्षेत्रीय आधारलाई ध्यानमा राखी गरिएको हुनुपर्छ ।

ख) कल्पनाको भरमा मात्र शब्दहरूको छनोट गर्दा बालबालिकाको मानसिक विकासमा असर पर्ने हुँदा यस तर्फ गहिरो अध्ययन र मनन गरिनु पर्दछ ।

ग) बालबालिकाको स्तर अनुरूप सुहाउँदा, बहुप्रचलित र वैज्ञानिक प्रविधि एवम् समसामयिक राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय वातावरण सापेक्ष शब्दहरूको चयन गर्नुपर्दछ ।

घ) भाषा पाठ्यपुस्तकमा शब्दभण्डारको महत्त्वपूर्ण स्थान रहने हुँदा सबै शब्द वर्गलाई समानुपातिक स्थान दिई पाठ्यपुस्तक लेखिनु पर्दछ ।

ङ) मानिसको ज्ञान र अनुभवको वृद्धिसँगै शब्दभण्डारमा पनि विविधता थपिदै जानु पर्दछ । कठिन शब्दहरू भन्दा सरल र व्यावहारिक शब्दहरू भाषा पाठ्यपुस्तकमा समावेश गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

च) भाषा पाठ्यपुस्तकमा सरल देखि जटिलको क्रममा शब्दहरूको प्रयोग गर्नुपर्छ ।

छ) तत्सम शब्द प्रयोग गर्दा अति प्रचलित शब्द मात्र प्रयोग गर्नुपर्दछ ।

ज) स्तरणको सिद्धान्त अनुसार हरेक तहमा २०% नयाँ शब्दहरू थप्दै लैजानु पर्ने र बाँकी ८० प्रतिशत शब्द भने तल्लो तहकै पुनरावृत्ति गराउनु पर्दछ ।

झ) तद्भव एवम् ठेट नेपाली शब्दहरूको अधिक प्रयोग गर्नु पर्दछ ।

५.२.२ अभ्यास तहका लागि

क) भाषा पाठ्यपुस्तकमा तत्सम, तद्भव र आगन्तुक शब्द प्रयोग गरिएका पदहरूको अनुपात मिलाएर पाठमा राख्नु पर्दछ ।

ख) नयाँ शब्दसँग आफ्नो भाषिक दैनिकी बढाउन त्यस्ता शब्दहरू अभिव्यक्तिलाई निरस नबनाउने गरी प्रवन्ध र जीवनी विधामा आवृत्तियुक्त बनाउनु पर्दछ ।

ग) सकर्मक, अकर्मक, द्विकर्मक सबै क्रियापदलाई ध्यान दिएर पाठ निर्माण गर्नु पर्दछ ।

घ) विद्यार्थीहरूमा शब्दभण्डार, क्षमता वृद्धि गराउन सम्भव भएसम्म स्तरीय र मानक शब्दहरूको प्रयोग गर्नुपर्दछ ।

ङ) शिक्षक र विद्यार्थीका तर्फबाट कठिन ठानिएका शब्दहरूको अर्थ पाठका हरेक पृष्ठको अन्त्यमा दिइने सङ्ख्यालाई बृद्धि गरिनु पर्छ ।

च) सम्भव भएसम्म सम्पूर्ण भाषाभाषी, जनजाति र विद्यार्थीको तह सापेक्ष सरल भाषाशैलीको प्रयोग गरी पाठ निर्माण गरिनु पर्दछ ।

५.२.३ अनुसन्धान तहका लागि

क) आधारभूत तह पाठ्यक्रम २०६९ अनुसार कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकको रूपक विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन

ख) कक्षा नौको परिमार्जित पाठ्यपुस्तक २०७३ का कथा विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन

ग)कक्षादशको परिमार्जित पाठ्यपुस्तक २०७४ को प्रबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन

घ) स्तरअनुरूपताका दृष्टिले कक्षा एघारको सबैको नेपाली कितावमा समाविष्ट जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन

ङ) कक्षा नौको वर्तमान नेपाली पाठ्यपुस्तकको कथा र रूपक विधामा प्रयुक्त तत्सम शब्दहरूको अध्ययन

च) आधारभूत तह उत्तीर्ण परीक्षामा सफल भएका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डारको अध्ययन

छ) कक्षा सातको चिठी र संवाद विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन

सन्दर्भसामग्रीसूची

अधिकारी, केशबराज (२०६०)*कक्षा आठ पूरा गरेका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमताको अध्ययन,* कीर्तिपुरः नेपाली शिक्षा विभाग ।

अधिकारी, विमला (२०६७) *कक्षा नौको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट शब्दहरूको अध्ययन,* कीर्तिपुरः नेपाली शिक्षा विभाग ।

अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०४९) *समसामयिक नेपाली व्याकरण,* काठमाडौँः कुञ्जल प्रकाशन ।

अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०६२) *नेपाली भाषा शिक्षण,* काठमाडौँः विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

अधिकारी, हेमाङ्गराज र वद्रिविशाल भट्टराई(२०७०) *प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश (दोस्रो संस्करण),* काठमाडौँः विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

अर्याल, किरण (२०७२) *कक्षा चार र पाँचको मेरो नेपाली किताबको कथा विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन,* सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, कोसीहरैचा मोरङ ।

आचार्य, होमप्रसाद (२०५४) *कक्षा पाँच पूरा गरेका विद्यार्थीहरूको शब्दभण्डार क्षमताको अध्ययन,* कीर्तिपुरः नेपाली शिक्षा विभाग ।

कार्की,निलु (२०६८) *माध्यामिक तहको भाषा पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट शब्दभण्डारको अध्ययन,* कीर्तिपुरः नेपाली शिक्षा विभाग ।

ज्ञवाली, सीता (२०५६) *कक्षा ६ को नेपाली किताबमा प्रयुक्त शब्दहरूको आवृत्तिको अध्ययन,* कीर्तिपुरः नेपाली शिक्षा विभाग ।

दुवाडी, दयाराम (२०६२) *कक्षा नौको नेपाली पाठ्यपुस्तकको कथा विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन,* कीर्तिपुरः नेपाली शिक्षा विभाग ।

निरौला, तमन्जा (२०७०) *कक्षा १० को नेपाली पाठ्यपुस्तकको कथा विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन,* सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, इन्द्रपुर मोरङ ।

पराजुली, कृष्णप्रसाद (२०५४) *राम्रो रचना मीठो नेपाली,* काठमाडौँः सहयोगी प्रेस ।

पोखरेल, बालकृष्ण (२०६०) *नेपाली बृहत् शब्दकोश,* काठमाडौँः ने.रा.प्र.प्र.।

बास्तोला, मैयाकुमारी (२०५९) *कक्षा सातको पाठ्यपुस्तकका कथा र जीवनी विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन,* कीर्तिपुरः नेपाली शिक्षा विभाग ।

भट्टराई, अम्बिकाप्रसाद (२०६७) *कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकको कथा विधामा प्रयुक्त शब्दभण्डारको अध्ययन,* कीर्तिपुरः नेपाली शिक्षा विभाग ।

भट्टराई, रामप्रसाद (२०६५) *भाषिक अनुसन्धान विधिःपरीचय र प्रयोग,* काडमाडौंः शुभकामना प्रकाशन प्रा.लि.।

भण्डारी, पारसमणि (२०६५) *अनिवार्य नेपाली ,* काठमाडौं : सुकुन्द पुस्तक भवन ।

भण्डारी, पारसमणि, रामनाथ ओझा र डोलराज अर्याल (२०६८) *भाषिक अनुसन्धान विधि,* वागबजारः पिनाकल पब्लिकेशन प्रा.लि. ।

लम्साल रामचन्द्र र अन्य (२०६६) *नेपाली भाषा शिक्षण,* वागबजार काठमाडौंः भुँडिप्रकाशन ।

शर्मा,केदारप्रसादर माधवप्रसाद पौडेल (२०६७) *नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण,* काठमाडौंः विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

साउद, शंकर सिंह (२०६५) *नि.मा.वि. तहमा प्रयोग भएका कथा विधाका शब्दभण्डारको अध्ययन,* नेपालीभाषा शिक्षा विभाग, त्रि.वि. कीर्तिपुर ।

परिशिष्ट क

क्षेत्रीय विधिअन्तर्गत लिइएको नमुना परीक्षाको प्रश्नपत्र

शब्द भण्डार क्षमता परीक्षा-२०७३

कक्षाः ७ (सात) पूर्णाङ्कः ४०

समयः विषयः नेपाली उत्तीर्णाङ्कः

पाठ्यवस्तुः शब्द भण्डार (जीवनी र प्रवन्ध विधा मात्र)

१. तलका समुहका शब्दहरूको विपरीतार्थी शब्दसँग जोडा मिलाउनुहोस् । (सीधा सीधा लेख्नुहोस्) ५

समूह 'क'	*समूह 'ख'*
सुन्दर	मांसाहारी
हिउँद	विछोड
शाकाहारी	बर्खा
मिलन	निकृष्ट
उत्कृष्ट	कुरूप
	नराम्रो

२. तलका शब्दहरुको अर्थ लेख्नुहोस् । १०

मनोरम, सेतु, विकृति, सङ्गम, समृद्धि, योगदान, कन्दमूल, भाकल, परजीवी, अनन्त

३. तलका समूह 'क' का शब्दहरूलाई समूह 'ख' को अर्थसँग मिल्ने गरी जोडा मिलाउनुहोस् । (सीधा सीधा लेख्नुहोस्) ५

समूह 'क'	*समूह 'ख'*
सखाप	घायल
अनुसन्धान	विनाश
घाइते	अन्वेषण
मनोरञ्जन	अति धेरै
अत्यधिक	मन खुसी हुने काम
	अशुद्ध

४. उस्तै अर्थ दिने पर्यायवाची शब्दमा जोडा मिलाउनुहोस् । (सीधा सीधा लेख्नुहोस्) ५

समूह 'क'	*समूह 'ख'*
मुख्य	घर
भवन	बाटो
बथान	महत्वपूर्ण
कुण्ड	तलाउ
सडक	समूह

भण्डार

५. तलका वाक्यमा रेखाङ्कित पदहरूको पदवर्ग (नाम,सर्वनाम, विशेषण, क्रिया, अव्यय मध्ये मिल्ने एक) छुट्टयाउनुहोस् ।   ५

हामीहातमा कलम लिएर कापीमा लेख्नसक्छौँ ।

उदाहरणः

कलम ≠ नाम

हामी ≠

हात ≠

कापी ≠

लेख्न ≠

सक्छौँ ≠

*६. तलका शब्द वा शब्द समूहलाई अर्थ खुल्ने गरी वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् ।*१०

आरोग्य, ठेकुवा, छरछर्ती, तरेली, चसक्क, त, पनि, हर्ष बिभोर, तपस्या, जहाँ इच्छा त्यहाँ उपाय

समाप्त ।

परिशिष्ट ख

नमुना परीक्षणका लागि लिइएका विद्यालयहरू

१. श्री सौठा मा.वि. सिजुवा -९ मोरङ

२. श्री सरस्वती मा.वि. सिजुवा -५ कादुपाडा मोरङ

३. श्री सिद्धकाली मा.वि. सिजुवा -८ शनिश्चरे मोरङ

४. श्री मुनाल आदर्श विद्या सदन सिजुवा -९ मोरङ

५. श्री सरस्वती मा.वि. कल्याणपुर बरडंगा -७ मोरङ

६. श्री मा.वि. लेटी गोविन्दपुर -१ मोरङ